HELION

REVISTĂ DE LITERATURĂ ȘTIINȚIFICO-FANTASTICĂ

NR. 1-2, 2013

HELION

NR. 1-2, 2013

EDITORIAL

Cornel Secu :: Mircea Opriță 3

VECTOR

Cornel Robu :: Suflu de cursă lungă 4

Lucian-Vasile Szabo :: Adevărata față a lui Mircea Opriță, adecvare la obiect și context 6

DESPRE MIRCEA OPRIȚĂ

Cornel Ungureanu :: Mircea Opriță, călătorie și popas 5

Gh. Săsărman :: La ora bilanțului 9

Adrian Buzdugan :: Laudatio în cheie postmodernă 19

Cristian Tudor Popescu :: Mircea Opriță - noblețea utopiei... 38

Cătălin Badea Gheracostea :: Metoda „Mircea Opriță" ... 47

Dănuț Ungureanu :: Un prieten 58

Ovidiu Pecican :: Polul teoretic al SF-ului românesc 64

George Lazăr :: Generatorul de vise 75

LABORATOR - INTEGRAL MIRCEA OPRIȚĂ

Casa simulacrelor 12

Sindromul Quijote 20

Exilatul 34

Haihui prin computer 48

FOTOTECA 50

INTERVIU CU MIRCEA OPRIȚĂ

„Genul a fost și va fi mereu într-o criză de creștere" 54

ALTERNATIVE - INTEGRAL MIRCEA OPRIȚĂ

„Spun: Alef! Și-o supun constantei Planck" 60

Un fenomen mai complicat decât se crede 65

CONTRAPUNCT

Cornel Robu :: Sarcasm cu zâmbetul pe buze 76

Cornel Secu :: Călătorii miraculoase și prietenoase 79

BANDĂ DESENATĂ

Marian Mirescu :: În spațiu nu e târziu ..... coperta a III-a

Redactor-şef: Cornel Secu; **Redactor-şef adjunct:** Lucian-Vasile Szabo; **Seniori editori:** Mircea Opriţă, Cornel Robu, Marcel Luca, Costel Baboş, Marian Mirescu; **Redactori:** Laura Ceica, Ciprian Ionuţ Baciu; **Coperta a IV-a:** Cătălin Negrea; **Coperta a III-a:** Marian Mirescu; **Grafica:** Cătălin Negrea, Florin Băbuţ, Florin Văcaru, Diana Daminescu, Tünde Ştefaniuc, Corina Comarnițchi, Sînz Iulian, Mona Lazăr; **Paginare:** Ionuţ Dinvale; **Adresa redacţiei:** Str. Constantin cel Mare nr. 49, O.P. 6, cod poştal 300272 Timişoara; **Telefon:** 0749-185.385, 0735-788.929, **E-mail** redactiahelion@gmail.com, helion@arsfan.ro **Web** www.helionsf.eu **Editor:** Asociaţia Culturală Helion
Număr apărut cu sprijinul Consiliului Judeţean Timiş, Tipar executat la Eurostampa, Timișoara

MIRCEA OPRIȚĂ

A debarcat în lume la Timişoara, fără să aibă conştiinţa locului şi nici a locuirii în burgul bănăţean, dar orice biografie, atât cele scrise, cât şi din cele ce vor să vie au început sau vor începe cu data şi locul naşterii – 25 octombrie 1943 - Timişoara.

Iacă nu mai e mult şi Mircea Opriţă va deveni setpuagenar.

Nici nu-ţi vine să crezi că acest harnic şi talentat gospodar al anticipaţiei româneşti urcă în această grupă de vârstă, alăturându-se, după ceva ani, lângă Cornel Robu şi Gheorghe Săsărman, clujeni de prestigiu şi cvasicolegi de generaţie.

Vârsta înţelepciunii s-a aşezat însă în pagina scrisă încă de la începuturile scrisului său, asumându-şi energic idei noi cu un talent literar care l-a evidenţiat rapid în breasla profesioniştilor literelor româneşti

Iubitor al utopiei, al călătoriei în timp, al istoriilor alternative, al ironiei pigmentată cu umor, al exegezei făcută cu rigoare, al analizei critice sprijinite pe pilonii esteticului şi literalităţii, Mircea Opriţă este un reper.

Rodnicia lui literară a acoperit de la început genuri şi teme diverse, de la proza de anticipaţie şi main stream cu toate genurile (povestire, nuvelă, roman) la poezie, eseu, cronică literară, tratate de istorie literară, şi până la publicistica din gazete.

O operă vastă a crescut de la debutul sau (1966) şi până acum.

În „şantier" sunt câteva cărţi fundamentale pentru anticipaţia românească:

Enciclopedia SF-ului românesc, O mare antologie a s.f.-ului românesc, volume de critică şi istorie literară, şi un volum de proză.

Iată ce zicea, în 1987, Florin Manolescu despre el :

„La nivelul celor mai bune dintre textele sale, două sunt trăsăturile mai importante ale prozei lui Mircea Opriţă. Mai întâi, un profil textual foarte variat, în care intră, pe lânga elementele de dialog sau de acţiune, obişnuite în genul ştiinţifico-fantastatic, şi un număr de componente cu care lucrează de obicei autorii de ficţiuni 'neştiinţifice' – introspecţia, analiza insistentă a unei situaţii sau a unui gând şi mai ales descrierile amănunţite, care dau sentimentul autenticităţii şi care se explică printr-o percepţie deosebită a realului proprie tuturor prozatorilor adevăraţi.

.....

În orice caz, esenţiale pentru literatura lui Mircea Opriţă sunt tocmai iniţiativele prin care şi-a impus să se distanţeze faţă de o literatură a rezistenţelor minime - ignorarea tabu-urilor, interesul pentru problemele grave ale umanităţii, utilizarea unui cod verbal rafinat, trena de cele mai multe ori impredictibilă a acţiunii şi, implicit, miza pe activitatea de lectură intensă a cititorilor.Chiar tehnica 'enigmei' şi a aşteptărilor provocate, pe care a împrumutat-o, desigur, din SF-ul mediu sau obişnuit, devine la Mircea Opriţă un procedeu pus în slujba creşterii gradului de literaritate a textelor, pentru ca de foarte multe ori rezolvările acestor 'enigme' sunt lasate în suspensie şi continuate în spaţiul de lectură al cititorului, care este invitat să le 'încheie' în gând. (*Almanah Anticipaţia*, 1987, apărut în august 1986, pag. 135)"

Într-o lume a literaturii s.f. româneşti în cea mai mare parte şablonardă, făcută la începuturi după reţeta sovietică, iar mai aproape de noi după reţete anglo-americane, Mircea Opriţă a însemnat în anii '70 alături de Vladimir Colin, Voicu Bugariu, Gheorghe Săsărman formula necesară de ridicare a exerciţiului literar s.f. original, la o cotă superioară, nediferenţiată de main stream.

Eternele trăsături şi caractere umane vor fi mereu găzduite cu pricepere şi migală în toată proza s.f. semnată de Mircea Opriţă.

Grija pentru cuvânt, cu atributele lui esenţiale de semnificat şi semnificant, acribia filologică şi estetică manifestată în studii şi în articole critice, au fost un continuum în toată creaţia lui literară.

Dozajul şi rigurozitatea, fertilizarea temelor vechi cu viziuni noi, solid ancorate în registre estetice, lumea dinăuntru şi lumea dinafară, funcţionează vital în spaţiul literar al lui Mircea Opriţă.

Fără să epateze, fără scorţoşenie, strunindu-şi diapazonul cu tact, cu spontaneitate şi naturaleţe, adunând între coperţile cărţilor sale problemele grave ale timpului său, dar şi farmecul ghiduşiilor copilăriei, Mircea Opriţă a devenit o emblemă unică a imaginarului anticipativ românesc, fiind un deschizător şi făuritor de drumuri.

Echilibrul existenţei diurne va fi surclasat mereu de ritmul fabulos al naşterii operelor sale literare.

Volutele devenirii lui prind în cutele lor un scriitor exemplar, dar şi un distins cărturar cu vocaţie europeană.

Ales, prin votul inimilor şi al cugetului, să poarte coroana regatului românesc al s.f.-ului, ca un adevărat republican ce este, nu se încumetă să vorbească despre sine în nicio împrejurare, conjugând foarte convingător demnitatea scrisului său cu demnitatea omului Mircea Opriţă.

Cornel SECU

SUFLU DE CURSĂ LUNGĂ

O *Istorie* a anticipației românești, deja realizată. O *Enciclopedie* a anticipației românești, în curs de realizare, sub ochii noștri. O mare *Antologie* a anticipației românești, de la începuturi până în prezent, care va însuma douăsprezece sau patrusprezece volume, nici nu mai știu. Nu în ultimul rând, o impunătoare *Operă* proprie, însumând și aceasta nenumărate volume. Și, pe deasupra, o activă și neîntreruptă *prezență* critică și charismatică în "mișcarea SF" din România, pe tot parcursul ultimelor cinci decenii (o jumătate de secol!...).

Dar despre care secol vorbim, stimați contemporani și martori ai evenimentelor? Cumva despre vreun trecut și revolut "secol al marilor proiecte" himerice, "croite din cuțite și pahară", entuziast începute dar niciodată împlinite, niciodată duse la capăt? Avem o adevărată tradiție, noi, românii, în această direcție, dar să nu stricăm acum sărbătoarea, să nu tulburăm atmosfera festivă cu neavenite accese de memorie involuntară. Acum, avem în mijlocul nostru o excepție care confirmă regula, avem un alergător de cursă lungă înzestrat cu suflu de cursă lungă, care iese mereu primul în aceste curse de lung parcurs. Fie și unul singur dintre marile proiecte ale lui Mircea Opriță, enumerate din capul locului, proiecte efectiv *realizate* sau aflate într-un avansat stadiu de realizare, ar cere tenacitatea și dedicația unei întregi vieți de om; toate laolaltă, însă, poartă cununa marilor campioni olimpici care intră în istorie, care participă la mai multe olimpiade de-a lungul anilor și câștigă la fiecare medalii de aur la mai multe "probe" înscrise în concurs, una mai dificilă și mai exigentă decât alta.

Acum, la această oră de bilanț și de recapitulare a drumului parcurs până în prezent, o succintă retrospectivă bio-bibliografică poate fi util şi firesc racordată bogatului *curriculum vitae*. Născut la Timişoara, la 25 octombrie 1943, Mircea Opriță a absolvit în 1966 Facultatea de Filologie (de Litere, în prezent) a Universității "Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca; a fost apoi, în anii 1966-1968, profesor de limba și literatura română în comuna Dăbâca din jud. Cluj (unde acum s-a retras ca fermier amator: azi "locuința lui de vară / e la țară"...); a fost îndrumător la muzeul memorial "Octavian Goga" de la Ciucea, din același județ (1968-1969); redactor la Editura Dacia din Cluj (1972-1994); președinte al Asociației Scriitorilor din Cluj (1994-1996), mandat pe care l-a întrerupt pentru a pleca la Budapesta, ca director al Centrului / Institutului Cultural al României, recent deschis atunci în capitala maghiară, unde a locuit pe parcursul unui întreg deceniu (1996-1998, 2002-2006). În anii 2000-2001 a fost lector asociat la Facultatea de Litere a Universității "Babeş-Bolyai" din Cluj. Debutul publicistic a avut loc în ziarul *Făclia* de la Cluj (1960) și în revista *Contemporanul* de la București (1962), iar debutul editorial – la Editura Tineretului din București, cu volumul de povestiri sf *Întâlnire cu meduza*. (O curiozitate ce merită semnalată, pentru pitorescul ei "exotic": în 1972, deci la șase ani de la această "întâlnire cu meduza" pe teritoriul lingvistic românesc, celebrul scriitor englez Arthur C.Clarke [1917-2008], care nici măcar nu poate fi suspectat că ar fi ştiut româneşte, avea să obțină prestigiosul Premiu Nebula cu o nuvelă intitulată literalmente identic: *A Meeting with Medusa*! Coincidență care, bineînțeles, se limitează strict la titlu.)

Volumului de debut i-au urmat apoi încă patru volume de "proză scurtă" sf (*Nopțile memoriei*, 1973; *Adevărul despre himere*, 1976; *Figurine de ceară*, 1978; *Semnul licornului*, 1980), "integrala povestirilor SF" publicate până atunci fiind reunită, în anul 2004, între copertele unui masiv volum intitulat tot *Figurine de ceară*. Mircea Opriță a mai publicat un roman sf parodic (*Argonautica*, 1970, rescris şi amplificat în 1980, versiune reeditată în 2011), două romane "realiste" (*Pasărea de lut*, 1976, şi *Cina cea mai lungă*, 1983), un volum de versuri (*Jocul cu vipere*, 1972), teatru (vol. *Planeta părăsită*, 1971, şi *Viața într-o floare*, 1972), prima monografie Wells semnată de un autor român (*H.G.Wells – Utopia modernă*, 1983; ediția a doua, revăzută, a apărut în 2011), precum şi prima sinteză critică şi istorico-literară, exhaustivă, asupra "genului" în literatura română (*Anticipația românească. Un capitol de istorie literară*, 1994, cu o ediție revăzută şi adăugită în 2003), o incursiune exegetică în vastul domeniu al utopiei, susținută şi ca teză de doctorat (*Discursul utopic. Momente şi repere*, 2000); apoi, în anii din urmă, *Mic tratat de concordie națională sau Cartea tranziției* (2005), *Istoria anticipației româneşti* (2007), *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor*. Ziua 2 din *Un decameron europrovincial* (2007), *Cronici de familie. Sf-ul românesc după anul 2000* (2008); mai multe volume de eseuri pe teme științifice, sub-intitulate "Orizonturi în expansiune" şi intitulate *Zodia manipulării* 2010) sau *Știință şi violoncel* (2011); încă un volum de proză scurtă SF, *Povestiri de duminică* (2010), încă un roman, alegoric şi satiric, *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver* (2011) și încă o carte de versuri, *Călătoriile din balansoar*, Ed. Limes, 2012. A alcătuit trei antologii de science-fiction românesc, în limbile maghiară (*Az átlépett látóhatár* [Dincolo de orizont], Cluj, 1975) şi germană (*Die beste aller Welten* [Cea mai bună dintre lumi], Cluj, 1979; *SF aus Rumänien* [SF din România], München, 1983). A tradus din Jules Verne, H.G.Wells, H.P.Lovecraft, John Brunner ş.a.

Multe din aceste titluri au fost încununate, la data apariției, cu premii şi distincții literare, românești şi internaționale: Premiul I la concursul de poezie organizat de Fondul Internațional al Scriitorilor de pe lângă PEN-Club (Londra, 1966), pentru versurile incluse ulterior în vol. *Jocul cu vipere* (1972); Premiul I la cel de al 3-lea Concurs național de literatură SF, pentru povestirile *Figurine de ceară* şi *O falie în timp* (1973); Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1973, pentru vol. *Nopțile memoriei*; Premiul special al juriului la al 3-lea Congres European de Science Fiction (EUROCON) (Poznan, 1976); Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, pentru romanul *Cina cea mai lungă* şi pentru studiul monografic *H.G.Wells – Utopia modernă* (1983); Premiul revistei *Știință şi tehnică*, pentru aceeași carte despre H.G.Wells (1983); Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj pe 1995, pentru vol. *Anticipația românească* (1994); Premiul revistei *Anticipația – CPSF* (1994) şi Premiul Asociației Române de Science Fiction – ARSFAN (1995), pentru același volum; Premiul Academiei Române (2002), pentru vol. *Discursul utopic. Momente şi repere* (2000); Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, pentru romanul *Călătorie în Capricia* (2011) şi Premiul Romcon pentru roman (2012). Și, cu siguranță, în pofida acestei abundențe, ceva tot trebuie să fi rămas pe dinafară...

Toate acestea impun de la sine constatarea că Mircea Opriță este, la ora de față, în România, principalul reprezentant al literaturii denumite, şi aici, ca peste tot în lume, *science-fiction* (chiar dacă, personal, el preferă, pentru "genul" preferat, denumirea de "literatură de anticipație", sau simplu "anticipație"). Aceasta este latura cea mai cunoscută şi mai proeminentă a scrisului său, dar manifestarea sa ca scriitor, cum s-a putut vedea, nu se rezumă la

atât. Este un scriitor multilateral, complex şi complet, cu largi disponibilităţi creative şi cu deschideri spre toate genurile şi domeniile literaturii, cu o diversitate de preocupări pe măsura unui scriitor de *mainstream* : un adevărat "om-orchestră". Spre acest ideal au aspirat şi alţi scriitori români afirmaţi prioritar în science-fiction, după cum constată chiar Mircea Opriţă, în cartea sa de exegeză critică, deja amintită, *Anticipaţia românească* – cea mai completă şi mai competentă examinare exegetică a acestui "capitol de istorie literară" pe parcursul unui secol şi mai bine, de când se scrie "literatură de anticipaţie" în limba română. Dar cel care întruchipează cel mai perfect în propria-i creaţie aceste "miraje ale sintezei" este însuşi Mircea Opriţă – scriitor foarte activ şi constant, dar şi divers, după cum stă mărturie, mai sus, fie şi sumara trecere în revistă a cărţilor pe care le-a semnat şi a manifestării sale în lumea literară.

Cu aproape douăzeci de ani în urmă (*eheu, fugaces labuntur anni…*), tot aici, în paginile acestei primitoare reviste (v. *Helion*, nr.2 / septembrie 1994), spuneam un cuvânt pe care-l cred adevărat şi bine găsit, şi acum, ca şi atunci : Mircea Opriţă străbate anii şi deceniile asemeni unui destoinic căpitan de navă spaţială, căpitan de lung parcurs, cu un suflu de cursă lungă. Nu ştiu dacă aş putea azi găsi un cuvânt mai bun de spus, drept care ţin să-l repet, în încheiere, şi acum : Cu un suflu de cursă lungă ce ştie să-şi menţină echilibrul şi pasul egal de-a lungul sutelor de pagini; disponibil şi deschis la noutate şi diversitate, dar percepându-le mereu obiectiv, ponderat, cu egalitate de spirit şi fără umoare sau *parti pris*; ştiind să păstreze nuanţa şi relativismul în judecăţi ce se impun totuşi ca definitive; gustând picanteria şi aberaţia, când le întâlneşte, cu un hieratic şi ambiguu surâs de mandarin oriental ce observă cu acuitate contingentul dar rămâne deasupra lui – autorul *Anticipaţiei româneşti* ştie crea şi comunica senzaţia că îşi domină suveran domeniul : departe de a se lăsa dominat şi sufocat de un "material" altfel imens şi stufos, despre care "ştie tot şi ceva pe deasupra", el este "cunoscătorul", expertul pe care nimic nu-l poate surprinde şi amăgi, pentru că a văzut tot, a citit tot, a răscolit şi a scotocit peste tot, nu i-a scăpat nimic şi n-a uitat nimic: el este căpitanul care-şi cunoaşte, aşa zicând, echipajul cu care se află îmbarcat la bordul aceleiaşi nave, *Anticipaţia românească*, de la primii veterani până la ultimii recruţi.

Amintindu-ne, analogic, de serialul TV *Star Trek* şi de echipajul navei *Enterprise*, condus cu mână sigură dar nu de fier de către căpitanul Jean-Luc Picard, vom înţelege, cred, cu toţii de ce, în *Enciclopedia* sa şi a lui John Clute, Peter Nicholls constată, pe drept cuvânt, că «pentru succesul serialului *Star Trek: The Next Generation* meritul revine în mare parte anumitor membri ai distribuţiei, esenţialmente actorului britanic Patrick Stewart, fost societar al prestigioasei "Royal Shakespeare Company", care susţine rolul Căpitanului Jean-Luc Picard, căpitanul navei "Enterprise", cu brio, cu vigoare şi cu o impresionantă *gravitas*.» Nu mai e nevoie, desigur, să glosez pe marginea efectului de stil pe care-l introduce, în contextul englez ("with impressive gravitas and vigour"), forma latinească a cuvântului "gravitas". N-aş putea găsi un cuvânt mai potrivit şi o sintagmă mai adecvată pentru a rezuma impresia de lectură pe care, *mutatis mutandis*, o lasă *Anticipaţia românească* a lui Mircea Opriţă.

În plină cursă, azi, pe drumul început în urmă cu peste un secol, Anticipaţia Românească *are* un Căpitan!

Cornel Robu

Cornel Ungureanu — **despre Mircea Opriţă...**

Mircea Opriţă, călătorie şi popas

Am primit ediţia a doua, revăzută şi adăugită, a **Anticipaţiei româneşti** de Mircea Opriţă de la Marcel Luca, în martie 2004. Cred că Marcel Luca voia să-mi atragă atenţia, în modul cel mai blând cu putinţă că n-am scris nici de prima ediţie a acestei cărţi şi nici despre cea de a doua, apărută în 2003. Şi îmi atrage atenţa, prin acest admirabil cadou, că sunt nominalizaţi „în această istorie nesofisticată a Anticipaţiei româneşti" Ovidiu Şurianu, Mircea Şerbănescu. Mandics Gyorgy, Viorel Marineasa, Marcel Luca, Lucian Ionică, Duşan Baiszki, Costel Baboş, Dorin Davideanu, Constantin Cozmiuc, Silviu Genescu, Cotizo Draia, Gyorfy Georgy, Lucian Vasile Szabo, Daniel Vighi, Cornel Secu, Radu Pavel Gheo, Sebastian A. Corn, Laurenţiu Nistorescu, Antuza Genescu, Laurenţiu Cerneţ ş.a. Înainte de mine şi de Alexandru Ruja, Mircea Opriţă a realizat o adevărată istorie a literaturii din Banat, prindu-se nu doar la numele consacrate (Mircea Şerbănescu, Laurenţiu Cerneţ, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Radu Pavel Gheo) ci aşupra celor care, în literatura de frontieră, propun iniţiative originale. Îşi câştigă autoritate între confraţii genului. Meritul autorului este de a se fi oprit asupra tuturor celor care, în anticipaţia românească, au propus pagini demne de atenţie. Mircea Operiţă scrie, după lecturi foarte întinse, o Istorie alternativă a literaturi române. Merita anticipaţia românească acest efort? Fără îndoială, merita acest eroism al lecturii, cercetării, acest devotament faţă de un gen în care şi Mircea Opriţă a propus cărţi demne de atenţie.

Nu ştiu dacă există ediţia a treia, a patra , a cincia a cărţii. Cu oarece vreme în urmă (nu mult după ediţia a doua a **Anticipaţiei româneşti:** în decembrie 2005, de Crăciun) Mircea Opriţă îmi trimite volumul **Mic tratat de concordie naţională sau Cartea tranziţiei**, bine păzit de încă un subtitlu: **Ziua 1 din Un decameron europrovincial. Repovestiri senine.** „Mi-ar fi plăcut să pot intitula această carte „Momente şi schiţe", dar nişa titlului e temeinic ocupată de peste o sută de ani. Ceea ce propun eu acum drept „proiect de concordie" face parte dintr-un proiect mai larg, care sper să-şi arate mai clar structura pe măsură ce-i apar componentele încă nefinisate".

E o culegere de articole? Un jurnal de bord? Nu lipsesc momentele confesive, ironice , sarcastice, privind afacerile, japca, doamnele proaste şi domnii imbecili, consideraţii necăjite privind colegii săi scriitori. Îl parodiază pe Ulici care spera să devenim „scriitori universali". Nu-i mare lucru, învăţăm engleza şi pe urmă ne dăm toată silinţa. Dacă scriem în engleză, e bine. Dar mama Omida? Dar seismologul Hâncu? Cărturarul care a elaborat romane ardeleneşti temeinice (**Cina cea mai lungă**, de pildă) eseuri strălucite, de profesionist al discursului critic (**Discursul utopic**), numita sinteză (**Anticipaţia românească**) se întoarce la tableta ironică şi autorironică – autoironică, aşa cum doar în Banat (scrie G. Călinescu) se poate găsi. Să nu uităm, acum când îl sărbătorim, că ilustrează, cum puţini (şi) scrisul timişorean. E, nu-i aşa, un bun bănăţean.

ADEVĂRATA FAȚĂ A LUI MIRCEA OPRIȚĂ
adecvarea la obiect și context

Discret și eficient

Rândurile următoare nu sunt gânduri fugare și festive, așternute pe hârtie (pe ecranul laptop-ului la început) și nicio reverență la un eveniment important, dar trecător. Ele repezintă constatări sedimentate în timp, convingeri care mă fac să cred că Mircea Opriță este unul dintre oamenii providențiali ai genului science fiction. De asemenea, rândurile următoare nu se constituie într-un portret al autorului, ci în câteva contribuții sedimentate în timp, menite să evidențieze unele caracteristici ale acestui autor energic și proteic. Sunt pe deplin încredințat că Mircea Opriță este unul dintre cei mai importanți scriitori de literatură science fiction din România, dar și unul aflat printre cei mai de seamă, la modul general, fără particula SF. Desfășoară o activitate laborioasă și intensă ca prozator, publicând volume noi și reeditându-și cu tenacitate scrierile mai vechi. Este activ cu volume de critică literară, îmbinând strălucit domeniul istoriei literare cu critica de întâmpinare și cu construcția teoretică amplă. În același timp, desfășoară proiecte deosebite ca antologator și promotor cultural, într-o manieră în care puțini pot ține pasul. Este un profesionist de cursă lungă, un spirit deschis și mobilizator, un prieten și un comentator atent, un caracter solid, aproape neverosimil. Se adaugă o modestie funciară, o ținută demnă, reperabile în faptul că scriitorul nu ține să fie neapărat în față, în trombe de confeti și papelitos, în spectacole facile. Își urmează munca discret, ceea ce duce la un anumit grad de inadecvare, căci, în mod cert, Mircea Opriță nu este receptat la adevărata sa valoare. Îi apar volume importante aproape în fiecare an, cu un ritm intens în ultimii cinci, însă ecoul lor ar putea fi mai amplu. Mă refer la *Cronici de familie. SF-ul românesc după anul 2000*[1], *Povestiri de duminică*[2], *Știință și violoncel. Orizonturi în expansiune*[3] și *Călătorie în Capricia. Cu adevărat ultima călătorie a lui Gulliver*[4]. Ceea ce se observă de la prima vedere este faptul că Mircea Opriță își publică volumele la edituri diferite, unele specializate exclusiv în SF și în genurile conexe, iar altele generaliste, mai ales studiile de teorie și istorie literară. Diversitatea aceasta reprezintă un lucru esențial, contribuind nu doar la diseminarea producției literare a autorului clujean, ci și la o afirmare suplimentară a genului, atunci când referințele sunt valorificate în context literar general.

Arheolog în contemporaneitate

Am ezitat să scriu o cronică la volumul *Cronici de familie*. Un prin impediment a venit cumva dintr-o pudoare: sunt prezent în paginile lui și mi se părea că nu am dreptul să-mi evoc impresiiile fără a părea un demers fățiș sau ascuns pro domo. „Să scrie alții”, mi-am spus, deși Mircea Opriță și ceilalți ar fi putut interpreta tăcerea mea altfel decât e ea motivată aici. Timpul a trecut, iar convingerea mea că volumul de critică apărut în 2008 nu a avut, în mod nemeritat, impactul necesar s-a accentuat. Sunt convins că acest *Cronici de familie* reprezintă un eveniment de primă mărime în aria genului science-fiction din România. Este un volum pe care chiar autorul și-l prezintă, cu modestie, pe ultima copertă, astfel: „A fost conceput ca un grupaj de cronici literare și mai puțin ca un studiu comparativ de probleme semnificative”. De fapt, nici nu avea loc pentru explorări critice de profunzime, cartea fiind o trecere în revistă de autori și lucrări editoriale din ultimii ani. Sunt 42 de texte vorbind de tot atâtea volume, unii autori fiind cuprinși aici cu câte două apariții.

Meritele lucrării lui Mircea Opriță se construiesc meticulos și se evidențiază pas cu pas, pe măsură ce înaintăm în lectură. Observăm repede că intervențiile sale nu sunt, totuși, simple cronici. Depășesc cu mult spațiul destinat acestui tip de publicistică literară, mai ales dacă ne referim la spațiile, limitate, acordate cronicilor de carte în reviste. În volum, M. Opriță are posibilitatea să se desfășoare, discutând piesele analizate în profunzime. Rezultatul se înregistrează ca o supracronică, finalizată ca o micromonografie pentru autorul supus investigației. Aspectul este important, căci astfel avem o fișă bio-bibliografică pentru mulți scriitori români importanți de SF, informații pe care, altfel, nu ne-ar fi fost ușor să le găsim. M. Opriță ostenește și sistematizează datele într-un stil atent și dedicat, caracteristici greu de identificat la alți teoreticieni din câmpul literar. Vedem aici trăsăturile esențiale ale școlii de critică, istorie și teorie literară de la Cluj, cu permanentele ei propensiuni către informarea detaliată, cadrul de referință explicit și bine delimitat și comparativismul exaustiv, poate monoton și enervat pentru lectori mai puțin rezistenți.

În ciuda atenționării formulate mai sus, M. Opriță nu va ezita să facă unele considerații teoretice mai largi cu privire la motivele SF prezente în scrierile autorilor, conturând pentru fiecare o mică istorie și exemplificând cu maniere de abordare. Concluziile puse după fiecare demonstrație a sa nu sunt radicale. Deși volumul *Cronici de familie* are și meritul de a se opri asupra multora dintre aparițiile editoriale din perioada analizată, este evident că autorul lasă de o parte cărțile mult prea proaste. Pentru celelalte găsește timp și plăcerea de a le lectura, acordându-le multă atenție. Astfel, chiar și aspectele negative descoperite sunt subliniate cu părere de rău parcă, însă cu onestitate și cu unele aprecieri despre cum ar fi putut fi, în opinia lui M. Opriță, abordări mai eficiente literar. Autorul inventariază cam tot ce mișcă în spațiul literar SF românesc, ceea ce reprezintă o performanță. Un alt merit, dar, desigur, nu cel din urmă, este dat de marea sa generozitate, căci mulți autori vitregiți de critica literară își văd astfel creațiile analizate de un profesionist desăvârșit.

Știință și violoncel reprezintă intervențiile lui Mircea Opriță pe diverse teme culturale. Un spectacol al minții, al intuițiilor și repercursiunilor culturale se desfășoară în texte scurte, capabile să epuizeze un subiect bine țintit. Amestec de ipoteză științifică, de ficțiune, glosare pe marginea unor teme de o importanță capitală sau mai... mică, tabletele din acest volum reușesc să descrie lumi, oameni și întâmplări condensând esența și relevanța. Regăsim aici un M. Opriță ludic, glumind adesea, la modul serios, cu lucruri grave. Câteva dintre titlurile din acest volum divers vorbesc de la sine despre spectacolul intelectual de conținut și despre maniera insolită de abordare: *Manipulări demențiale, Dragoni fără tată, Sinantropul și filosofia, Viitorul la timpul viitor, Concubinaj electronic, Miss Apocalipsa, Parașuta lui Leonardo, Pașaport pentru Antartica, Dinozauri în tehnicolor* sau *Vânătoare de exoplanete*.

Să râzi sau să fii desființat

Ca autor de proză, M. Opriță abordează registre diferite, de la tragic la satiric, vădind o capacitate deosebită de a le combina fără stridențe. Scriitorul și-a consolidat vocația de autor satiric în

ultimele două decenii. Și-o descoperise chiar de la începutul bogatei sale cariere, pusă cumva în umbră de constrângerile ideologice, dar mai ales de înclinația sa spre uzitarea instrumentelor umorului, în unele cazuri concretizat chiar în parodie. Este cumva un paradox, semnalat cu rigoare și de Cornel Robu, căci Mircea Opriță va extinde registrul prozei prin satiră, dar și parodiind teme și locuri comune SF în scrierile... ne-SF: ,,Exigența estetică rămâne în permanență la post, chiar și atunci când el, scriitorul, dă frâu liber, de acestă dată, mai vechiului său «demon» al ironiei și deriziunii, umorilor sarcastice memorabil manifestate, în trecutul mileniu, în romanul parodic SF *Argonautica* (1970, 1980), dar mai ales în romanul realist și satiric *Cina cea mai lungă* (1983) – o caustică și corozivă radiografie satirică a «nemuritorilor ani-lumină» din «iepoca de aur» a lui Ceaușescu"[5]. După căderea regimului totalitar și a constrângerilor ideologice, Mircea Opriță se va impune ca autor satiric redutabil. Sunt multe texte de luat în seamă. Mai toate dau... seamă despre prefacerile societății românești postrevoluționare, despre lucrurile așezate prost, evoluate prost, despre oameni vicleni și stupizi, dar și caracterizați de o vanitate adesea falimentară în plan personal. Uneori însă, scriitorul realizează savuroase și destul de triste pe alocuri incursiuni în spatele cortinelor (de fier? de catifea?), acolo unde se desfășoară micile drame sau mărețele întâmplări ce însoțesc evenimente de o imporatnță... cosmică, am putea spune.

Un exemplu este schița *Interviul*[6], una dintre cele mai bune rescrieri ale unei istorii care a fost și ea un viitor imprevizibil. Subiectul este unul deja... clasic: relatarea despre zborul primului om în cosmos. Nu suntem în culisele cosmodromului ori ale Comitetului Central al PC al URSS (vă era dor de aceste formulări?), ci în satul de baștină al viitorului ilustru cosmonaut. Istoria aceasta este contrafactuală în dublu registru, deși pare mai degrabă una alternativă, alternativă la întâmplarea în sine. Evenimentul este ținut în mare secret, căci nici ziariștii de la marile cotidiene *Pravda* și *Izvestia* nu știu ce caută într-un sat atât de prăpădit! Jurnaliștii așteaptă în noapte să se petreacă ceva și să li se reveleze sensul prezenței lor acolo. Abia când, de la Moscova, se confirmă oficial reușita zborului lui Gagarin misterul este rezolvat și se declanșează bătălia între oamenii de presă pentru realizarea unui interviu cu tatăl celebrului (deja!) cosmonaut.

Interviul este o schiță de forță în acest registru al încercării de a reface istoria reală prin apelul la ficțiune și la seducția dată de contrafactual. Inclusiv dezvoltarea acțiunii prin urmărirea confruntării dintre doi ziariști de la două mari gazete completează registrul, căci factualul reprezintă esența mediilor de informare. Provocările sunt multe, iar autorul le introduce la fiecare pas. Este un text extrem de complex, cu numeroase sugestii, cu multe piste false deschise, amăgitoare pentru un scriitor mai puțin rutinat și, în același timp, foarte limpede ca discurs, ușor de urmărit. Îți trebuie un mare talent, poate cel al lui Mircea Opriță, ca să poți șlefui o asemenea bijuterie în proză... O dovadă o reprezintă și un dialog, între părinții cosmonautului, redat la cârciumă de tatăl acestuia. Femeia s-a temut inițial că Iuri, fiul lor, s-a ocupat cu lucruri mult mai pământene și că a fost prins de nevastă. Este lămurită că nu, că, în realitate, a zburat prin cer. Concluzia vine însă în spiritul unei logici aproape fără fisură: ,,Și ce crezi dumneata, tinere tovarăș ziarist, că-i bubuie mintea haziaicii să mă întrebe? Că, oare, nu l-o fi văzut pe-acolo pe Dumnezeu? Tare-i curioasă și abia așteaptă să vină Iuri în permisie, ca să-i spună el sincer, ca la o mamă"[7]. Este o satiră cumva mai înduioșată în această replică, indusă, desigur, și de argumentele, tari, ale locului de desfășurare, adică la cârciumă. Dar textul nu este SF, decât poate prin iluzia acestei întâlniri Gagarin-Dumnezeu, imaginată de un scriitor cu aplicație în science-fiction.

Unde cădem în lume

În textele sale în care satiricul este ecranat, prioritate având întâmplările excepționale, de un tragism amplificat de lipsa de comunicare și de pierderea sensului social, autorul desfășoară scenarii simple la suprafață, profund intergoative pe măsură ce acțiunea înaintează. Călătorii banale, de agrement, iau treptat dimensiunile unor călătorii de inițiere, presărate cu probe adesea greu de trecut. Nu sunt însă doar ritualuri, ci situații extreme, care solicită rezistență, ingeniozitate, decizii rapide, dar cumpănite. Salvarea există în mișcare, în căutarea unei căi de ieșire. Orice ezitare poate aduce moartea. Așa se întâmplă în textul *O falie în timp*[8], pe care l-am analizat din această pespectivă și cu alte ocazii[9]. Mircea Opriță insistă asupra personajului tânăr, lipsit de experiență. Asistăm aici la parcurgerea unui adevărat scenariu inițiatic. Tânărul, cel care ,,duce dorul munților", pleacă într-o călătorie, aceasta fiind numai aparent de agrement. Pornește, desigur, însoțit. Acest însoțitor este tatăl, părintele îndeplinind aici rolul unui veritabil scutier, patter ocrotitor și sfătuitor. Împreună se îndreaptă spre munte. În imaginarul popular, muntele este partea în care își găsesc lăcaș duhurile – forțele răului. Ca particularitate, muntele este cel mai adesea, acoperit de păduri nepătrunse de om. Pădurea este aprigă, încălcită. Sub această înfățișare o găsim și la Mircea Opriță. Dar dacă Ghilgameș și Făt-frumos se îndreaptă, aproape întotdeauna, spre un loc cunoscut, nu în detaliu, știind însă că va urma o confruntare, că sunt, deci, porniți pe luptă, personajele din *O falie în timp* nu au niciodată știință de așa ceva. Coborârea lor în întunericul pădurii, căderea de fapt, va fi cu atât mai revelatoare.

Despre universul conturat în text știm câteva lucruri. Cunoaștem funcțiile simbolice ale călătoriei, ale muntelui și pădurii. Al este un tânăr, deci un element dinamic înclinat spre aventură, dar și lipsit de experiență. Lesne putem descoperi și dimensiunea contemplativă a tânărului în timpul pregătirilor și al călătoriei până la cădere. Mai puține lucruri știm despre aparatele de zbor ale protagoniștilor. Le recunoștem făcând analogii cu alte mijloace de călătorie prezente în proza SF. Defectarea unuia va obliga personajele să iasă din starea contemplativă și să se întrebuințeze la maxim pentru a scăpa cu viață. Personajele se descurcă folosind propriile mijloace, destul de puține, neapelând la nimic din afară. Viața se află în mâinile lor și aceste mâini sunt goale. Recunoștem în această ipostază aventurile inițierii.

Pădurea în care aterizează, căzând în timp, va fi populată de militari naziști, aflați în acțiune. Dar aceste lucruri sunt clare numai pentru noi, cititorii; personajele nu o vor ști decât foarte puțin. Ele nu vor recunoaște elementele exterioare cu care noi îi identificăm pe soldați, ci numai o anume agresivitate, aceasta determinând reacții specifice și un anumit travaliu. Odată încheiat, acesta va marca și îndeplinirea etapei de inițiere. Pe naziști nu ne va fi greu să-i trecem în categoria elementelor malefice ce populează un anumit ținut. Însă ceea ce interesează aici nu este căderea în zona primejdioasă, ci fuga, căutarea continuă a unui liman. Căderea în spațiu și mai ales în timp a protagoniștilor, echivalează cu ajungerea pe un alt tărâm, ,,peste nouă mări și țări", unde ordinea este alta decât cea cunoscută. În acest univers are loc acțiunea, (lupta, inițierea). Personajele din *O falie în timp* caută propria salvare și aceasta nu poate exista fără luptă.

Ieșirea din această zonă se face prin fugă. Al și tatăl său aleargă pe culmea muntelui și din zona împădurită, amenințătoare, în care mișună soldații urmăritori, ajung într-o zonă golașă, liniștită, unde soarele strălucește. Însă, spre deosebire de schema mitică, personajele lui M. Opriță ,,cad" în universul răului, pe când protagonistul mitic îl caută în modul cel mai direct având, de cele

mai multe ori, un ajutor și anumite cunoștiințe despre ținutul în care avântă. O altă deosebire este aceea că în narațiuniile populare eroul este ajutat de calul său. El scapă de urmăritori și datorită celorlalte ajutoare primite din afară de la albină, furnică, corb sau alți adjuvanți. Al și tatăl său nu au la îndemână nici măcar propriul aparat de zbor, care, din cauza defecțiunii, a fost abandonat. Aici intră în joc, tot mai mult, capacitatea lor de a raționa și de a găsi o cale de salvare dintr-o zonă total necunoscută. Trecerea celor doi în timpul inițial, în viitorul din care căzuseră, se face întâmplător, ca o minune, în ultimele secunde, însă, cu toate acestea, nu putem să nu observăm dârzenia cu care luptă cele două personaje ale lui M. Opriță pentru a-și salva viața. O transformare spectaculoasă suferă și personajul Kurt. Soldat abrutizat și feroce, urmăritor tenace și îndârjit, acesta ajunge din zona întunecată și umedă a pădurii, din zona timpului său, în cea despădurită, cu iarbă crudă și soare călduț, adică într-un alt timp. Conștient de această nouă realitate rămâne dezorientat. Stupoarea lui este tragi-comică.

Comportamentul acestuia ne duce la următoarele concluzii:

Aventura soldatului Kurt

1.**Prelectură**: soldații sunt instrumente ale morții. SF-ul a generalizat această accepțiune. Sunt întunecoși, reci, fără scrupule. Mediul în care există este cel al amenințării continue. Caracteristica principală este agresivitatea.

2.**Lectura propriu-zisă**: La M. Opriță datele din prelectură sunt recunoscute ușor. Acum Kurt este individualizat. Este un rău printre cei răi. Are zvâcniri umaniste și reprimarea acestora, mecanismul distrugerii propriei sale personalități, face din el un personaj distinct. Ieșirea din mediul său obișnuit îi aduce revelația unui alt adevăr decât cel știut.

3.**Postlectura**: Urmărind pas cu pas traseul inițiatic, M.Opriță face din personajul său un iluminat, surpriza finală, cu trecerea lui Kurt, personaj secundar totuși, într-un alt timp dă o mare concretețe textului. Putem vorbi aici despre o tehnică a amănuntului și despre M. Opriță ca despre un scriitor cu știință de a construi, exploatând aparenta neutralitate a detaliului.

corina comarnitchi - fotomanipulări

Patria gonflabilă

Patria la Mircea Opriță se identifică cu realitățile ei, adesea decrepite. Reguli făcute pentru a fi încălcate și o lene aproape metafizică sunt două coordonate care structurează o largă categorie de texte. O astfel de lume, care recade treptat în barbarie întâlnim în povestirea *Alchimistul*[10]. Construcția este ingenioasă, căci acțiunea se structurează în funcție de două planuri, după cum reușim noi să identificăm elementele realului, ale factualului. Geografia imaginarului în acest text se reliefează într-o manieră cunoscută deja la Mircea Opriță, mai ales din volumul *Discoteca din Alexandria sau Cartea științelor*[11]. Este o satiră apăsată, șlefuită printr-un limbaj neviolent, ceea ce indică marele talent al autorului. Tema este tot una a istoriei alternative, peste care se suprapune o temă evolutivă independentă. Urmărindu-l pe Constatin Nazat, putem crede că avem în fața ochilor aventurile unui îmbogățit de tranziție, șmecher, hoț, inteligent și nesimțit. Datele realului se impun aproape nude, însă fictivul le inundă delicat, insidios. De unde credeam că asistăm la o Românie în regres, una întoarsă la carul cu boi și la epoca descoperirii mai degrabă a alambicului decât a atanorului, o Românie descompusă, ceea ce nu e departe de realitate, vedem că există o evoluție în această geografie decrepită, iar suprema dovadă ne este dată prin regăsirea la palatul Cotroceni a veșnicului Ion Iliescu. Sunt sugestii care ne arată că am fi, la început de text, după căderea lui Ceaușescu. Frâiele sunt preluate însă de un fictiv rege Carol III, având ca șambelan pe Urdăreanu, nume real și cu o funcție apropiată, în vremea... realului Carol al II-lea. Se instalează apoi Iliescu.

Această succesiune, care are darul de a deconcerta un lector mai de suprafață, structurează însă o Putere mozaicată, una aflată în mâna tuturor și la niciunul. Statul este în mare parte destructurat, iar fiecare, inclusiv regele, inclusiv potentatul Nazat, apucă fiecare ce poate, adesea în confruntări directe. Spaima aceasta de anarhie, de secăturire a resurselor alimentare și energetice, precum și a celor democratice a devenit tot mai proeminentă în România reală, afectată de evidente derapaje de la înțelesul real al drepturilor și libertăților cetățenești. Nazat nu este doar un îmbogățit al vremurilor noi, ci și un bădăran care modelează lumea după propriile intrese și după propria-i pricepere, cu un profund dispreț, unul visceral, față de ceea ce înseamnă eleganță intelectuală, diplomație, cultură informațională și abordare umanistă a aspectelor vieții. Desigur, modelele lui Mircea Opriță sunt mai multe în realitatea deloc fictivă a României de astăzi. Ceea ce surprinde însă în *Alchimistul* este polemica subtextuală cu aceste modele existențiale. Concluzia desprinsă devine limpede: acești oameni puternici, semianalfabeti și cruzi, strălucesc doar pentru o vreme, găunoșenia lor fiind și cauza care îi rearuncă în anonimat, indifernt că au fost o vreme chiar șefi de stat sau cu pretenții la o astfel de funcție. Iar această sentință autorială funcționează în realitatea concretă, pe care textul literar, cu ingenioziotatea construcției, o cuantifică și o certifică.

Imaginea cestei patrii reale și, totuși, greu de recunoscut și mai ales de acceptat apare și în romanul *Călătorie în Capricia*[12]. Aventura este construită pe motivul călătoriei, care înseamnă aventură și descoperire de locuri noi. Acestui motiv clasic i se alătură unul specific genului SF, călătoria în timp, aici în varianta căderii în viitor. Departe de a fi un procedeu accidental, referirea la străinul ce ia cunoștință cu elemente extraordinare din locuri îndepărtate este o constantă a presei încă de la primele almanahuri (calendare) și de la primele periodice. Febra descoperirilor geografice și aventurile prilejuite de ele sunt o constantă nu doar a literaturii de aventuri, ci și a gazetelor din toate timpurile. Science fiction-ul își revendică acestă latură, chiar dintr-o protoistorie a sa (care nu e

receptată de istoricii literari generaliști ca exclusiv anticipativă!), cu pornire de la scrierile lui Lucian din Samosata și trecând prin *Călătoriile lui Gulliver*, de Jonathan Swift. O lectură a publicațiilor din vremea lui Swift (el însuși un publicist important, un pamfletar, cum era cunoscut în epocă, printr-un termen echivoc, ce îmbină adecvat un gen literar cu unul publicistic sub aceeași denumire) vădește tocmai această extraordinară aplecare către senzaționalul călătoriilor, în care proza sa se regăsește cu prisosință.

În cheie ironică, dar și satirică, mizând însă masiv pe motivele călătoriei extraordinare, în buna tradiție de aventuri, temele au fost remodelate de Karinthy Frigyes și, recent, de Mircea Opriță. *Capillaria*[13] lui Karinthy este o lume exotică, care funcționează după legi proprii, dar în care eroii pot fi recunoscuți după trăsăturile lor umane. Evoluția se face într-un cadru SF mult mai accentuat față de cel colorat de Swift. Plasarea în sfera politico-satirică este făcută prin creionarea lumii Capriciei, a lui Mircea Opriță. Întâmplările extraordinare sunt din nou prezente. Valul imens ce lovește corabia călătorilor năpăstuiți este un tsunami, încadrabil în mecanismele SF, care determină schimbări radicale (aici nu doar o aruncare într-o lume ncunoscută, ci și o călătorie în timp), reprezintă un subiect important pentru presa din totdeauna, dar și o menținere în cadrele literare avansate de Swift. Totul e făcut cu un scop, acela de a-i permite autorului să descrie lumea delirantă a Capriciei. Eroului îi e completă străină, deși el o recunoaște în câteva date umane general valabile. El are figura „căzutului din Lună", și o raportare naivă la realitate. Nouă, cititorilor, mai puțini naivi, mai cu picioarele pe pământ, nu ne scapă faptul că această Capricie e chiar România noastră de astăzi, redată de Mircea Opriță în tușe satirice când de o mare violență, când, mai rar, cu delicatețe.

Lucian-Vasile SZABO

(Endnotes)

1 Apărută la editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008. Este o editură generalistă, generoasă cu teoria literară SF, aici fiind editate și alte volume importante ale genlui.
2 Editată la Millennium Press, Satu Mare, 2010. Este o editură dinamică, dedicată genurilor de frontieră SF și fantastic, cu rezultate notabile în activitate.
3 Apărută la Editura Limes, Cluj-Napoca, 2011.
4 A văzut lumina tiparului (și pe hârtie, și electronic) la Eagle Publishing, București, 2011. Este o editură nouă, care face un efort deosebit pentru popularizarea celor mai importante creații SF ale autorilor români.
5 Cornel Robu, în *Călare pe două milenii*, prefață la volumul lui Mircea Opriță *Povestiri de duminică*, Millennium Press, Satu Mare, 2010, p. 13.
6 Apărută în volumul citat mai sus.
7 Idem, p. 77.
8 În volumul *Figurine de ceară*, Editura Viitorul românesc, București, 2004.
9 Între prelectura și recrearea textului, *Biblioteca Nova*, nr. 6, martie 2011.
10 În *Povestiri de duminică*, Ed. Milennium Press, Satu Mare, 2010.
11 Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007.
12 Eagle Publishing House, București, 2011.
13 Karinthy Frigyes, *Călătorie în Faremido. Capillaria*, Editura Minerva, București, 2005.

Gheorghe Săsărman — **despre Mircea Opriţă...**

La ora bilanţului

Îl întâlneam uneori, după ore, mergând spre casă în aceeaşi direcţie – eram elevi la acelaşi liceu, el într-a şaptea, eu într-a noua, iar diferenţa de doi ani era la acea vârstă un obstacol serios în calea tentativelor de apropiere, chiar dacă mai schimbam priviri amicale, fără a bănui totuşi câte temeiuri de înrudire spirituală ni se vor dezvălui în timp. În următorii doi ani nu-mi amintesc să-l fi văzut nici în timpul pauzelor, nici pe drumul la, sau de la şcoală; a urmat pentru mine admiterea la Institutul de Arhitectură din Bucureşti, pe când el, doi ani mai târziu, rămânea credincios Clujului, ca student la Facultatea de Filologie, aşa încât se părea că drumurile noastre cu greu s-ar mai fi putut intersecta – de n-ar fi fost ursitoarele, care ne inoculaseră amândurora, încă din leagăn, morbul scrisului.

Aşa se face că drumurile noastre au parcurs apoi şi segmente paralele, totuşi, ba s-au şi încrucişat, şi încă destul de des. E drept că mie soarta îmi rezervase destule meandre, arcane şi reluări de la capăt, şi nici lui nu se poate spune că i s-au deschis dintru început porţile împărăteşti; privind însă acum în urmă, e limpede pentru oricine că Mircea Opriţă – căci despre el este vorba – şi-a croit cu tenacitate, talent şi inteligenţă, în spaţiul mirobolant al anticipaţiei româneşti, o veritabilă cale regală. Preluând ştafeta de la generaţia lui Vladimir Colin, Adrian Rogoz, Ion Hobana, şi întrupând într-una şi aceeaşi persoană autorul dăruit cu har, exegetul erudit şi istoricul sârguincios, el se prezintă la ora bilanţului septuagenar cu o de invidiat colecţie de cărţi şi distincţii, unanim preţuit, stimat, elogiat. Intelectual pur sânge, faţetele multiple ale personalităţii sale nu pot fi rezumate în numai câteva fraze.

Ne leagă, de mulţi ani, o statornică prietenie. Îi datorez, printre altele, publicarea – refuzată la acea vreme de câteva edituri – a primei ediţii a Cuadraturii cercului, cartea la care aş zice că ţin cel mai mult; tot de la el a venit îndemnul finalizat prin romanul 2000, carte şi ea cu un rol aparte în odiseea propriului meu destin. Nu mai zic de câte ori şi în câte împrejurări, nu doar dintre cele mai obişnuite, ne-am revăzut, şi cât de firească a fost de fiecare dată reînnodarea firului. Însă nu pot încheia aceste rânduri fără a-mi afirma respectul pentru tăria cu care a ştiut să depăşească situaţii dificile, nici fără a-mi mărturisi admiraţia pentru felul cum şi-a rânduit din nou viaţa, din temelii, în toată simplitatea pactului cu natura şi în toată profunzimea cărturarului ajuns la vârsta înţelepciunii.

Din tot sufletul, dragă Mircea, La mulţi ani!

München, 29 martie 2013

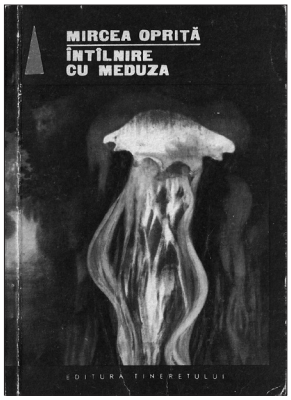

Ed. Tineretului 1966

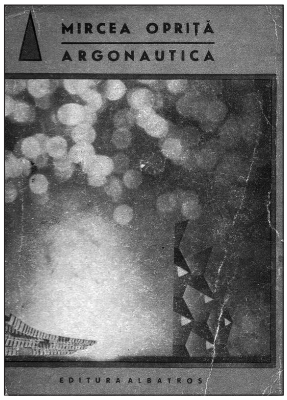

Albatros 1970

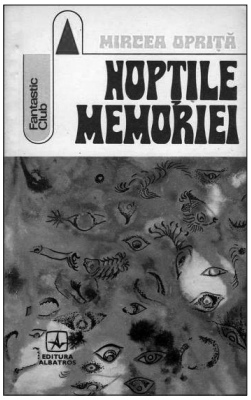

Albatros 1973

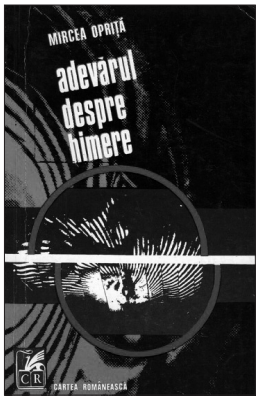

Cartea Românească, 1976

Albatros 1980

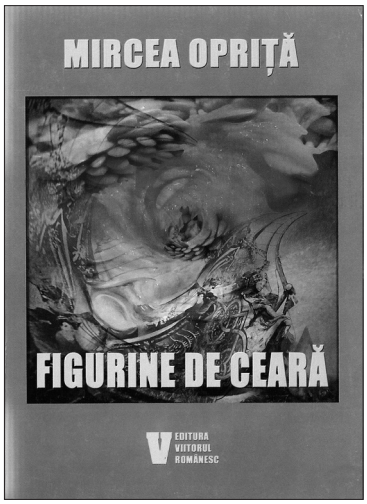

Viitorul românesc 2003

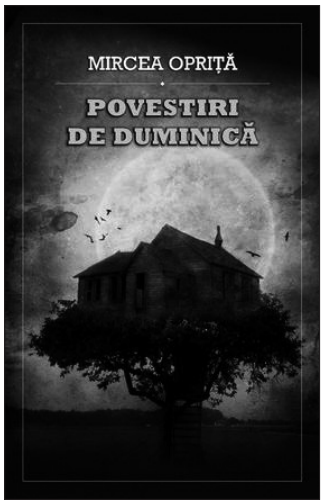

Millennium Books 2010

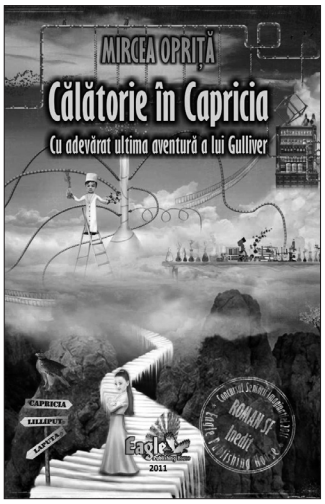

Eagle Publishing House 2011

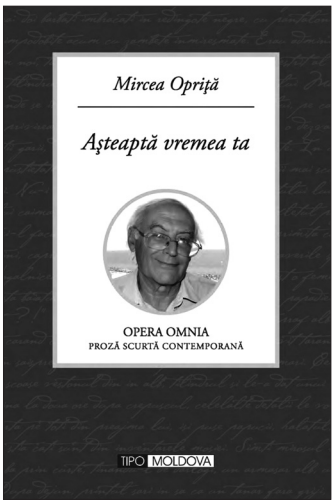

Ed. Tipo Moldova, 2012

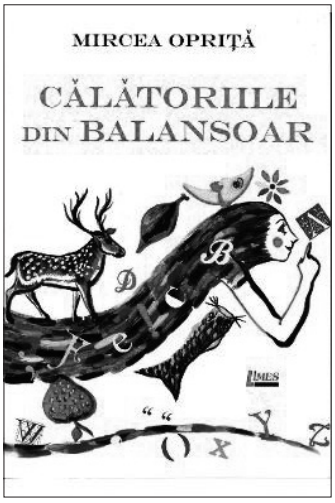

Ed. Limes, 2012

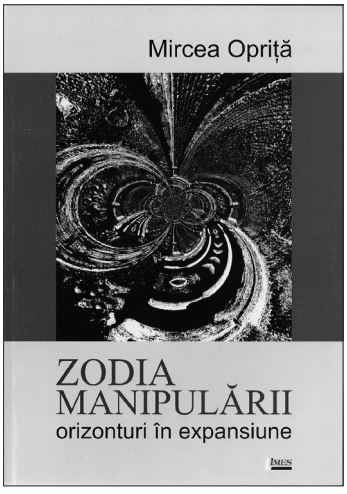

Ed. Limes 2010

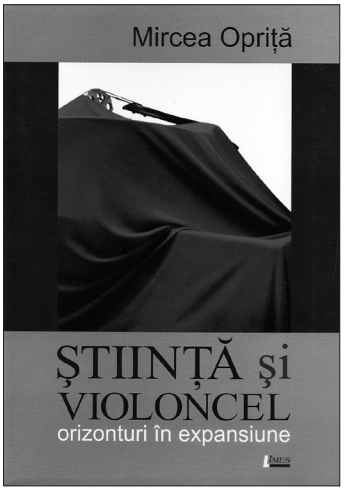

Ed. Limes 2011

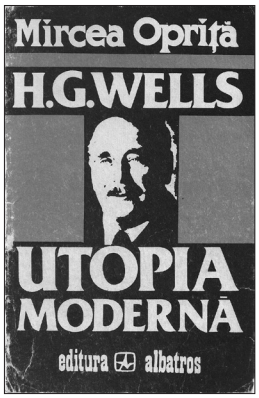

Albatros, 1983

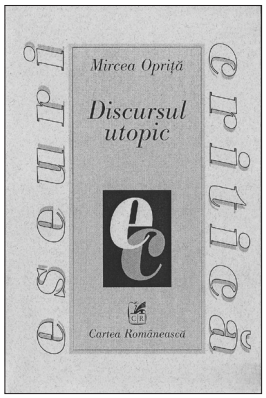

Cartea Românească 2000

Casa Cărții de Știință 2008

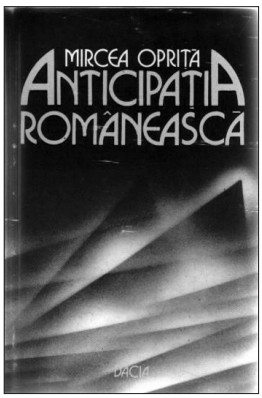

Ed. Dacia 1994

Viitorul Românesc 2003

Ed. Feed Back 2007

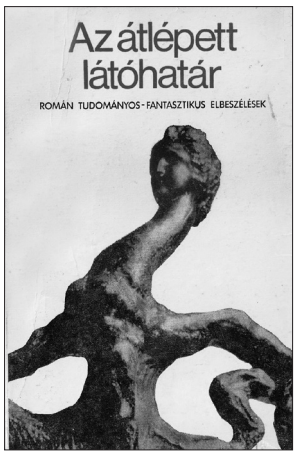

Dacia 1975

Dacia 1979

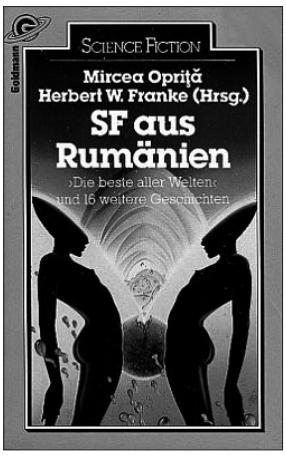

Wilhelm Goldmann Verlag 1983

COPERŢILE CÂTORVA CĂRŢI SEMNATE DE MIRCEA OPRIŢĂ (SELECŢIE)

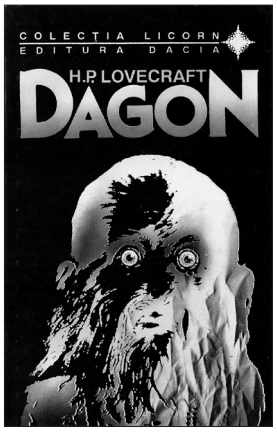

Dacia 1993

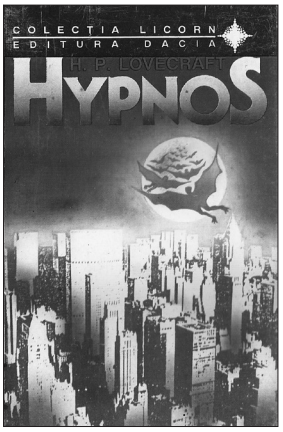

Dacia 1993

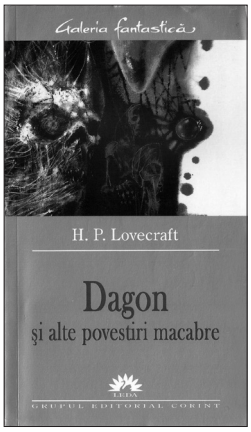

Ed. Leda Corint 2005

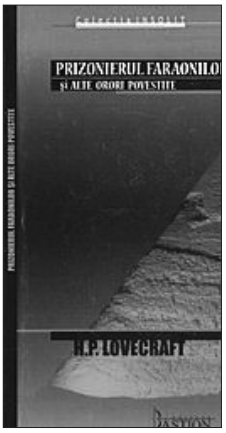

Ed. Bastion 2009

Ed. Minerva 2009

EXILATUL*

MIRCEA OPRIŢĂ

1. Anticamera beznei

Lumina îi umplu ochii, supărătoare. Se strâmbă nemulţumit şi se răsuci în aşternut, trăgându-şi învelitoarea peste cap. Stătu aşa un timp, ca într-o plutire legănată. Prin minte îi trecură frânturi de gând pe care, însă, nu le putu urmări până la capăt, se risipeau înainte de a se alcătui precis. Într-un târziu, gândurile începură să i se limpezească, să prindă contururi. Aproape că-i părea rău. Ar fi vrut să mai doarmă.

– Te-ai trezit? întrebă însoţitorul.

Geo Bozacomino deschise mirat ochii. Celălalt era dincolo de peretele transparent, stătea întors cu spatele şi-l privea cu coada ochiului, peste umăr.

– E timpul să te scoli, spuse însoţitorul, cu un glas dintr-o dată răguşit, apoi îşi întoarse capul şi păru că nu-i mai acordă atenţie.

Era alături şi, în acelaşi timp, putea fi la capătul celălalt al lumii. Geo ştia: oricum, peretele străveziu dintre ei era incasabil.

Nu răspunse şi nici nu arătă prin ceva că ar fi auzit îndemnul. Se răsuci leneş pe spate, dezvelindu-se. Apoi căscă prelung şi zgomotos, anume spre a-şi sublinia nepăsarea. Şi iar îl urmări pe cel de dincolo, pândindu-i mişcările.

Însoţitorul se ridică şi dispăru din câmpul vizual. Geo Bozacomino deslușea acum o parte din tabloul de bord: câteva cadrane cu lumină proprie şi o parte dintr-un mic ecran rotund. Erau şi ele tot atât de departe ca fantoma blondă care le obturase cu câteva clipe mai înainte. Mai căscă o dată, la fel de zgomotos, şi se ascunse sub învelitoare. Auzi paşi, dar ştia că ecoul lor venea de dincolo de peretele cabinei sale etanşe şi nu se clinti.

– În locul tău, mi-aş face bagajele, insinuă blondul. Suntem aproape de 104.

– Lasă-mă în pace! gemu Geo.

Simţea că îl apucă iarăşi enervarea. Nu putea să-l sufere pe individul ăla spălăcit, cu ochi posomorâţi şi trăsături acre, mutră suspicioasă, de temnicer. Ceea ce şi era, la urma urmei. Chiar dacă el îşi zicea pilot de urgenţe.

Omul se retrase doi paşi, lăsându-se cu toată greutatea pe scaunul din dreptul tabloului de bord. Geo Bozacomino aşteptă până auzi scaunul scârţâind. Ridică un colţ al învelitoarei şi-l văzu pe blond întors iarăşi cu spatele, dincolo, lângă aparate.

– Taxi! Taxi! Întoarce, am greşit destinaţia! începu să urle Geo şi se ridică, zvâcnit, în capul oaselor.

Ştia că n-o să-l poată scoate din sărite, aşa cum nu putea, în fond, nici să-l atingă fizic, din cauza peretelui despărţitor. Deşi i-ar fi convenit s-o facă din când în când. Să-i proptească pumnul în maxilar. Căscă pentru a treia oară, ostentativ şi supărător.

– Termină! îl avertiză calm însoţitorul şi se răsuci cu scaun cu tot spre el.

Geo Bozacomino rămase nemişcat un timp, apoi se ghemui şi începu să se ţină de şale.

– Astăzi sunt bolnav, se tângui el.

Celălalt nu-i dădu atenţie.

– N-auzi că sunt bolnav? insistă Geo. Pretind un tratament uman. Am dreptul la el, nu crezi? Îmi cunosc drepturile.

– Dacă-ţi închipui că mă sfidezi pe mine,

---

* Într-o primă variantă incompletă, povestirea a apărut în volumul de debut al autorului, *Întâlnire cu meduza* (1966). Întrucât aducea în scenă un proscris al societăţii viitoare, un număr de situaţii sugestive, cu trimitere spre aspecte mai puţin agreate ale utopiei, n-au putut fi dezvoltate în textul iniţial. Ele rămâneau să fie doar presupuse de cititor, ceea ce nu e în avantajul lecturii. Rescrierea ulterioară a umplut golurile iniţiale, dând lucrării şansa de a se prezenta acum în forma sa definitivă.

te înşeli. Eu nu sunt decât un executant, iar tu un pasager oarecare. Nu te-am cunoscut şi nici n-am chef să te cunosc. Te plasez la ţintă şi... adio, Morcoveaţă!

Nenorocitul ăsta de geam incasabil pe care-l montaseră anume ca să ţină compartimentele despărţite! Geo se ridică în picioare şi se întinse, trosnindu-şi încheieturile. Începu să se plimbe prin cabină fără nici un rost, cu tălpile goale.

– Am şi ajuns? întrebă el nemulţumit.

– E timpul, răspunse blondul cu mină acră.

– Ah, da, *e timpul... e timpul*, imită Geo Bozacomino şi se trânti din nou în aşternutul răvăşit.

Pentru o clipă, însoţitorul păru că-şi iese din fire.

– Omule, nu înţelegi că ne apropiem de 104? Vrei să te trimit acolo dezbrăcat, sau ce...

– Nu s-ar putea să nu mă trimiţi deloc? întrebă tânărul pe un ton mieros, prefăcut.

– Iar începem târguiala? Ştii bine că nu. Sunt un executant, cu misiune precisă. Nu mă preocupă persoana ta, viaţa ta. Mă preocupă misiunea. Nu eu, ci Juriul ţi-a stabilit vinovăţia şi te-a condamnat.

Geo Bozacomino se burzului prompt.

– Iar eu am stabilit că n-am chef de morală. Fără reproşuri, te rog! Sunt sătul de morală.

2. Natură moartă

Modulul evoluă un timp alături de navă, apoi traiectoria i se curbă din ce în ce mai mult, îndepărtându-l. Îmbrăcat în scafandru, Geo se ghemuise în singurul fotoliu din cabina strâmtă. Privea prin hublou nava care se micşora şi se trezi încercat de o părere de rău pe care în nici un caz nu şi-ar fi dorit-o. „Hai, ţine-ţi firea!" îşi zise, impunându-şi să nu mai urmărească nava. Căută asteroidul, care era acum destul de aproape. Foarte slab luminat, 104 îşi perinda culmile ascuţite prin dreptul lui Geo Bozacomino, dar modulul înconjură micul corp ceresc şi trecu în partea umbrită. Bezna se îngroşase, nu se mai vedea chiar nimic dedesubt. Aşteptă încordat, bănuind asteroidul acolo unde o uriaşă pată neagră, compactă, acoperea lumina stelelor. Brusc, soarele Talzinar apăru dincolo de marginea întunecată. Era mic şi lipsit de viaţă, abia ca o stea ceva mai strălucitoare. Lumina lui palidă smulgea din 104 nişte umbre vagi, abia conturate. Geo înconjură asteroidul de câteva ori, căutând platoul pe care i se spusese că va putea coborî. Ochii i se obişnuiră cu întunericul şi descoperi într-adevăr o suprafaţă ceva mai nivelată între două şiruri de stânci. Dungi negre brăzdau platoul, însă nu-şi dădu seama dacă erau crăpături în sol, sau numai umbre. Totul era străin şi rece. Mort de ere întregi. O ruină a Universului.

La o nouă rotaţie, avu totuşi impresia că deslusea o formă cunoscută. Tresări şi se înclină spre hublou, dar nu mai apucă să se lămurească, deoarece modulul intrase din nou în zona umbrită a lui 104. Privi cadranele şi constată că nu va mai ajunge la platou: traiectoria era prea scurtă, avea să se sfârşească undeva, mai aproape. Pereţii reîncepură să vibreze. Întunericul era compact şi omul nu putea alege locul de coborâre. Hotărî să lase totul în seama automatelor, dar asta nu-l scuti de emoţii. Mereu i se părea că vede umbre ascuţite, alunecând lent spre el, gata să-i secţioneze refugiul protector. Cu inima strânsă, aştepta din clipă în clipă contactul cu stâncile. Coborârea se desfăşură însă fără incidente. Capsula metalică atinse solul cu picioarele ei telescopice şi se opri.

Geo Bozacomino răsuflă uşurat.

– Iată că am ajuns şi pe Castravete! îşi spuse el fără să se bucure.

Nici nu avea de ce.

Pata de lumină pe care o arunca hubloul era singurul lucru ce putea fi văzut afară. Se proiecta, după toate probabilităţile, pe o stâncă din apropiere. Geo îşi zise că era mai prudent să aştepte scurta dimineaţă a asteroidului, dar chiar în acelaşi moment ştiu că va ieşi imediat, indiferent de riscuri. Deşi poate că nu-i folosea la nimic. Acţionă sistemul de deschidere şi, brusc, uşa i se smulse din mâini, dezechilibrându-l. Lovitura care urmă îl zdruncină de-a binelea, iar în primul moment, ameţit, nu realiză ce se întîmplase. Pipăi solul dur şi îşi dădu seama că zăcea pe o pantă, cu capul în jos. Se ridică gemând. La vreo treizeci de paşi mai încolo, văzu o lumină decupată dreptunghiular. Trebui să admită că era chiar intrarea modulului, deşi părea inexplicabil că acesta ajunsese tocmai acolo. Apoi îşi aminti că uitase să depresurizeze cabina înainte de a fi deschis uşa dublă. Ţâşnind în vidul exterior, aerul îl proiectase şi pe el afară. Noroc cu gravitaţia slabă a asteroidului, altfel s-ar fi putut trezi cu oasele rupte.

– Începe bine! Eşti un tâmpit! îşi reproşă Geo.

Făcu nişte mişcări prudente, pe loc. Şchiopăta uşor. „Fără asta nici nu se putea!" îşi zise nemulţumit. Spaţiul protector al modulului îl chema înapoi, dar refuză cu îndârjire să se întoarcă. Dacă tot fusese expulzat în lumea aceea nefamiliară şi ostilă, măcar să taie de la bun început orice legătură cu cealaltă lume, pe cât de familiară, pe atât de ostilă şi ea!

Mai făcu, şovăind, câţiva paşi orbecăiţi, până când piciorul îi alunecă în gol. Se lăsă jos imediat, din prudenţă, şi se convinse astfel că stânca sfârşea într-adevăr acolo. Nu reuşi nici să atingă, nici să distingă ceva dincolo de marginea crăpăturii. Rămase nemişcat, încercat nu atât de teamă, cât de un dezgust pe care i-l provoca întunericul acela sec, fără urmă de foşnet în el. Cum stătea culcat pe o parte, chiar pe buza şanţului, simţi că i se proptise ceva în coaste, jenându-l. Pipăi acolo şi descoperi o lanternă fixată la centură. Se bucură şi o aprinse. Lumina aspră îl orbi, poate şi prin contrast cu bezna din jur. O plimbă în stânga şi în dreapta, de-a lungul muchiei de piatră. Şanţul se desena neregulat pe suprafaţa cenuşie a asteroidului, cotind după un grup de stânci cu strălucire pală. Geo Bozacomino lumină marginea opusă, care era într-adevăr departe, n-ar fi putut sări dincolo, cu toata gravitaţia mică a locului, şi indiferent ce elan şi-ar fi luat. Pereţii şanţului coborau în pante primejdioase, întâlnindu-se la mare adâncime.

Trebuia să ajungă la staţie. Asteroidul era mic, staţia aceea nu putea fi departe, orice direcţie ar fi apucat. Luă, în sfârşit, o hotărâre şi, ridicându-se, porni încet pe marginea crăpăturii. Păşea pe urmele cercului luminos lăsat de lanternă. La un moment dat se gândi să treacă totuşi şanţul, imaginându-şi că astfel scurta drumul. Descoperi un loc unde crăpătura nu era tocmai adâncă şi raza de lumină ajungea până în fundul ei. Mai merse puţin în lungul şanţului, până găsi o pantă mai puţin abruptă şi îşi dădu drumul să alunece, culcat pe o parte şi agăţându-se din când în când de neregularităţile pietrei. Constată din nou că trupul îi era foarte uşor, iar şocurile nu-i produceau dureri. Când ajunse pe fundul şanţului, era însă transpirat de încordare şi trebui să se odihnească acolo timp de câteva minute. Purtă raza pe

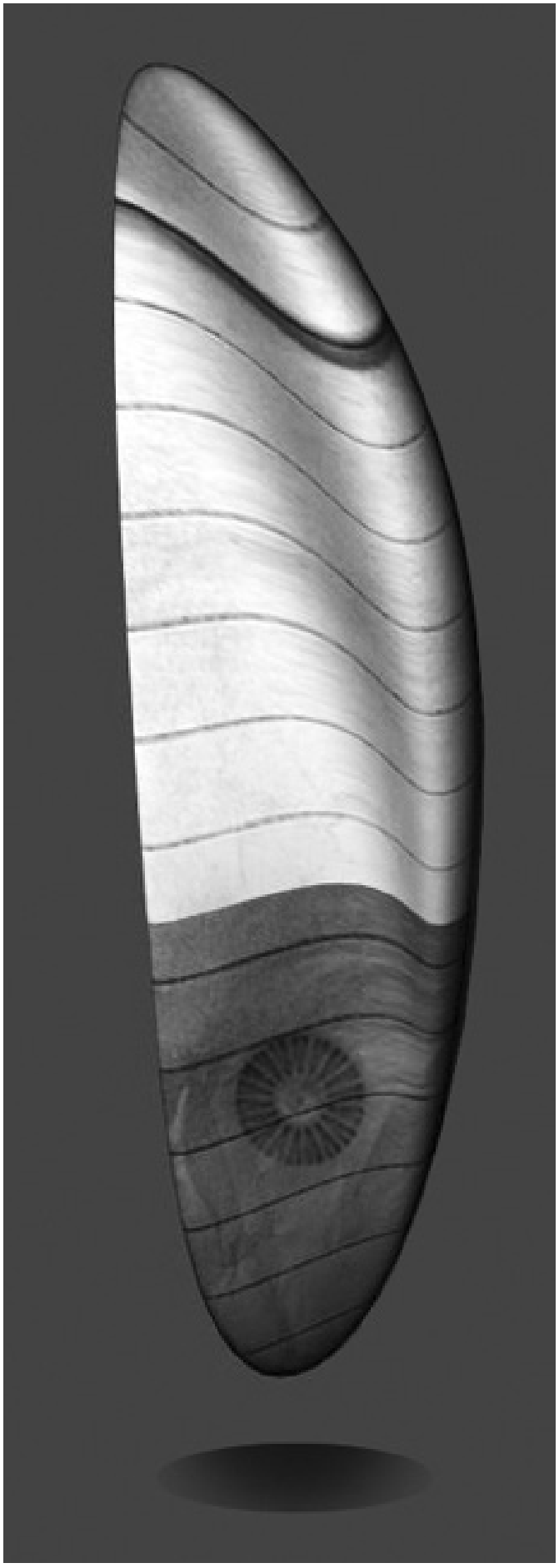

cătălin negrea - artă digitală

peretele opus, căutând un loc de trecere, apoi se cățără lipit de stânca aspră, cu privirile ațintite mereu în sus, acolo unde muchia șanțului despărțea pământul de stele. Se opri pe o mică terasă, de unde măsură din ochi distanța rămasă până sus. Își adună puterile, sări și se agăță cu coatele de margine. Ceva îl apăsă încet, ca și cum ar fi vrut să-l împingă din nou în jos. Văzu cu spaimă o umbră legănându-se în dreapta lui, aplecată peste prăpastie. Umbra alunecă neauzit pe lângă el și se prăbuși, iar solul vibră ușor, repetat. Apoi, la interval de câteva secunde, se zgudui de două ori, puternic. Geo se săltă peste marginea șanțului și străpunse cu lanterna întunericul de jos. Un nor de praf se stârnise acolo, fremătând leneș în jurul unui pinten de stâncă prăbușit.

Revenindu-și din emoție, Geo Bozacomino se îndepărtă de șanț. Traversă un platou înclinat, împiedicându-se în pragurile de piatră neobservate la timp. Terenul devenea tot mai accidentat. De câteva ori se opri dezorientat. I se păru că recunoaște conformația specială a unui grup de stânci pe lângă care mai trecuse și porni în partea aceea, să se lămurească, până când avu impresia certă că se rătăcise cu totul. După socoteala lui, ar fi trebuit să ajungă din nou la șanț, dar nu-l mai întâlni. Atunci se opri descumpănit.

Ceva nu era în regulă. Simți asta instinctiv, fără să știe ce anume dăduse alarma. Deodată, văzu steaua Talzinar ivită la orizont și înțelese că pe asteroid se făcea ziuă. Stâncile primiseră o vagă sclipire, după care li se putea bănui mai ușor conturul. Bezna se subțiase, făcând loc unui semiîntuneric obositor. Soarele portocaliu reușea să trimită la o asemenea distanță doar o cantitate infimă de energie. Geo Bozacomino stinse lanterna și se strădui să-și obișnuiască ochii cu dimineața sumbră a lui 104. Degeaba aștepta ca lumina din jur să se intensifice: ea nu crescu decât foarte puțin. Relieful deveni totuși vizibil, iar crestele aruncară în partea opusă stelei umbre dense, ca niște punți de întuneric.

Neștiind unde era și încotro să meargă, Geo porni drept spre steaua portocalie. Era îngrijorat și dezgustat în același timp. Asteroidul era o catastrofă! Se gândi la cei zece ani pe care trebuia să-i petreacă acolo, ca într-o capcană, iar gândurile acelea neplăcute îl obsedară într-atâta, încât la un moment dat le simțea fizic apăsarea și trebui să se smulgă din ele. Ceea ce, iarăși, nu fu prea ușor.

Sări peste un perete stâncos și în clipa aceea îl orbi lumina care izvora de dincolo de el. Nu mai apucă să-și dea seama ce era acolo, fiindcă surprinderea îl făcu să-și ia un elan de sălbăticiune și să sară, prudent, înapoi. Căzu pe lespezi, abia stăpânindu-și pulsațiile grăbite ale sângelui. Rămase neclintit, încercând să ghicească sursa și rostul acelei lumini neașteptate. Până la urmă, curiozitatea învinse. Se cățără furișat pe creastă și privi dincolo. Lumina îl orbi iarăși, dar acum nu se mai sperie din pricina ei. Văzu cupola mică, transparentă, și își închipui că dăduse, în fine, peste locuința de care îi vorbise pe drum însoțitorul. Se lăsă să alunece de pe culme și merse în direcția aceea. Nu-i trebui prea mult ca să se convingă că era într-adevăr locul căutat. Cunoștea modelul acestor mici stații îngropate, cu cupolă deasupra, construite special pentru corpurile cerești lipsite de atmosferă. Se apropie și acționă mecanismul de deschidere, având grijă să stea pe placa albă de la intrare. Placa se scufundă lent și Geo Bozacomino ajunse astfel la galeria subterană. Sări în tunel, permițând plăcii să acopere

la loc intrarea, iar aerul umplu galeria. Mai liniştit acum, omul urcă treptele metalice care duceau spre camerele subterane şi în interiorul clopotului transparent.

În dormitorul cu tavan scund, patul îl atrăgea aproape irezistibil. Se dezbrăcase între timp şi pielea putea să respire din nou, neîncorsetată de plasticul costumului de protecţie. Expediţia de la suprafaţă îl epuizase. Staţia era funcţională, în ciuda faptului că părea să fie folosită rar. O închisoare ceva mai confortabilă decât modulul sau decât celula blindată în care îl transportase încoace nava de patrulare.

Stinse lumina, dar constată cu neplăcere că nu putea adormi. Oboseala şi emoţiile îi alungaseră somnul. Mai era, apoi, şi o încâlceală de gânduri, de amintiri neplăcute. Cu toate eforturile, nu reuşea să scape de ele. Se ridică din aşternutul pe care tocmai şi-l despachetase de pe rafturile dulapului încastrat în stânca dură şi, aproape gol, urcă în cupolă. Privi afară prin peretele străveziu. Lumina cu care staţia fusese programată să-l întâmpine era stinsă acum, iar semiobscuritatea naturală învеşmânta planetoidul 104 într-o nuanţă deprimantă. Deasupra încremeniseră stelele, mari şi rotunde, înghesuite pe cerul de smoală. De sub orizont urcau norişorii subţiri şi lăptoşi dinspre nucleul galactic. Geo Bozacomino îi urmări multă vreme, cu o senzaţie de pustiu în suflet. Apoi adormi chiar acolo, trântit în fotoliu, şi se trezi cândva, în miez de noapte „locală", pe un întuneric absolut. Mai era până când să-şi regleze ritmurile proprii după cele ale planetoidului.

Dacă, eventual, avea să şi le poată regla vreodată!

Făcu iarăşi lumină şi coborî dedesubt, la cutia smălţuită a bucătăriei. Îl chinuia o foame cumplită. În vreme ce aparatura făcea sintezele meniului comandat, Geo se plimbă de colo-colo prin spaţiul îngust al coliviei sale modeste. După ce mâncă, reveni sub cupolă şi se cuibări în fotoliu, sătul şi aproape mulţumit. Nu-l mai preocupa decât modul cum avea să-şi piardă timpul până la următoarea zi aparentă a lui 104. Măsură cu privirea terenul accidentat pe care lumina artificială a staţiei, trecând prin grosimea cupolei, îl smulgea în mod provizoriu beznelor. Era doar un petic de pământ şi lui Geo Bozacomino încă nu-i venea să creadă că în afară de solul acela dur, de un negru cenuşiu, brăzdat prin unele locuri de fâşii mai deschise la culoare, nu va mai vedea nimic în jur în toţi aceşti ani care trebuiau să urmeze.

3. Allegretto

Document 1: 20040**& y-2244 xx_xx_xx MesER++ 554.5.0.0 ip.ip.82* ralcom <pri3 <pri 3 <pri3 ESMIT7.12/8 ##i6m0016 15 a 15qq [80.96.248.10] **ha > fk_fk 1255 retur %#kiki 408240***&

Transcriere: Onorat Juriu Imparţial, cauza pe care o judecăm noi astăzi este ieşită din comun şi de o gravitate pe care sistemul meu de evaluare o apreciază la valori apropiate de nivelul maxim pe scala Dorador. Prin urmare, solicit din partea Eminenţelor Voastre Diseminate concentrare maximă asupra dosarului Geo Bozacomino, subiect uman de sex masculin şi vârstă II/III, repartizat Pensiunii „Victoria coordonatoare" (datele exacte le-aţi primit fiecare prin circuitul auxiliar, aşa că nu le mai repet). Atrag atenţia că vârsta amintită este, în cazul său, importantă. Ea înglobează simultan un factor agravant şi unul de atenuare. Asupra acestuia din urmă se va pronunţa colegul meu Yurex-2244, care reprezintă apărarea. El va insista, nu mă îndoiesc, asupra imaturităţii subiectului, ca explicaţie pentru probele de la dosar (Memorie 74: 5-9 şi 96: 11b, cumulat cu Comutatori 181: 33). Rolul meu este, dimpotrivă, acela de a sublinia aspectul opus, al maturităţii cronologice a tânărului în cauză, anume spre a nu-i da ocazia să se sustragă, pe motiv de iresponsabilitate, urmăririi penale rezervate în chip firesc faptelor sale. Pe acestea din urmă le veţi găsi în secvenţele BX-14 şi 15 ale primului rechizitoriu, şi aş scoate în prim-plan doar următoarele capete de acuzare: nesupunere la regulile de ordine interioară ale Pensiunii, ireverenţe la adresa memoriei Clasicilor Naţiunii, uneltire împotriva stabilităţii contractuale a planetei Galdan şi anarhie de tip delirant cu caracter sectar şi subversiv.

Document 2 (apărare): 20040**& y-77# 150944. i6F9i4m# 502199 FPaPa<=2>. corporat.54 %%&#

Transcriere: Onorat Juriu Imparţial, colegul Yurex-77 are dreptate să vadă în mine un pledant pentru imaturitatea subiectului uman Geo Bozacomino, deoarece doar un ins care n-a atins vârsta maturităţii şi responsabilităţii sociale ar fi fost în stare să pună la îndoială lucruri cu care nu numai locatarii Pensiunii „Victoria coordonatoare", ci întreaga populaţie a planetei Galdan a fost de acord timp de secole. Reamintesc că, încă din lunga fază a ecloziunii subterane, când s-au pus bazele actualei societăţi de la suprafaţă, Părinţii Fondatori au avut în vedere în mod prioritar fericirea individului (de unde şi preceptele sacrosancte „individul, cel mai preţios capital" şi „totul pentru individ, totul pentru Victoria coordonatoare"). Bineînţeles, Clasicii Naţiunii şi-au spus răspicat punctul de vedere, formulând strălucita teorie a fericirii individuale prin fericirea colectivă. Or, numai imatur şi iresponsabil te poţi numi atunci când comentezi o asemenea cucerire a gândirii umane în termenii pe care ni i-au furnizat în ziua de (vezi Anexa) şi într-o împrejurare semnificativă (vezi Anexa) senzorii noştri.

Document 3: ESMiTP id i6m

Transcriere: Acuzat, ce anume ai afirmat în împrejurarea dată?

Document 4 (Geo Bozacomino): Că mă ustură 12:14:04.thu de fericirea individuală prin fericirea colectivă.

Document 5: 01.#%_000 multipart/mix+

Transcriere: Acuzat, vorbeşte respectuos când ţi se adresează un distins membru al Juriului Imparţial Diseminat!

Document 3 bis, transcriere: Ce înseamnă 12:14:04. thu?

Document 5 bis, transcriere: Anus.

* * *

Timp mort. Zece ani sunt, totuşi, prea mult. O imensitate! Izolare completă într-o cifră inimaginabilă. Faci câte o incursiune pe afară, ca să te dezmorţeşti. Plimbări banale, lipsite de orice element spectaculos. Şi nici măcar nu-ţi plac. Pretutindeni acelaşi peisaj sărăcăcios, posomorât, insuficient luminat de îndepărtatul soare portocaliu.

Aceleaşi stânci zdrenţuite îşi conturează neclar marginile prin semiîntunericul ce umple scurtele zile asteroidale. Şi spaţiul fără aer, cu stele parcă exagerat de rotunde, spaţiul acesta acţionează lent, implacabil, generând fobii. Ieşi din ce în ce mai rar în exterior, unde te simţi rău şi ai ameţeli, îţi pierzi echilibrul şi poţi cădea de pe creste, iar umbrele lor sunt prăpăstii negre, fără fund, şi ai senzaţia că adâncimea te absoarbe, că nu te poţi împotrivi în nici un fel. Aşa începe frica de vid şi de întuneric.

Şi timpul trece... Nu mai ieşi deloc. Şezi în fotoliu sau umbli roată cu mâinile la spate. Microfilme! Unde sunt microfilmele? A, iată cutia. Scoţi firele subţiri şi le fixezi în fanta cristalului. Multe, să alungăm cu ele singurătatea... Apoi vin durerile de cap din senin şi nu mai ai nici un chef, nu doreşti să vezi sau să asculţi nimic, nici o înregistrare. Ce e cu mine? Ce se întâmplă cu mine? De unde oboseala asta, insomniile, plictiseala nemaipomenită?... Când nu dormi, suferi din lipsă de ocupaţie, când începi ceva nu mai ai răbdare să duci un lucru la bun sfârşit. Uneori dormi în secvenţele diurne şi veghezi noaptea, culcat în aşternut, ori sus, sub cupolă, cu ochii la stele. Aştepţi ceva ce seamănă cu dimineaţa, din dorinţa de a privi răsăritul lui Talzinar. Urmăreşti steaua portocalie în drumul ei precipitat pe cer şi aştepţi bezna. Nu i se poate spune noapte.

Şi timpul trece... Cunoşti tot ce se poate vedea, cerceta şi pipăi în cupola ta străvezie. Astăzi nimic nou. Câteva proiecţii, pentru a treia, a patra, a zecea oară. Trei, patru, zece – ce semnificaţie mai au cifrele aici? Nimic nou: o înregistrare prefabricată, cu toate elementele învăţate, ştiute pe dinafară. Nu rezişti la infinit... Iarăşi, şi mereu nimic nou. Fluieri absent, cu atenţia împrăştiată. Monotonia interiorului vine să completeze la modul superlativ monotonia de afară. Locuinţa nu mai e un adăpost, un refugiu. E o prelungire înşelătoare a planetoidului. Un fel de vizuină penibilă. Ce să fac? Ce va fi mai departe? Poate, dacă stric cronometrul... Dar de ce să-l stric? Şi de ce să nu-l stric?

Şi timpul trece mai încet ca oricând. Impalpabil. Nu suporţi zgomote. Nu suporţi liniştea. Liniştea de afară absoarbe până şi paşii. Te scoate din sărite. Bezna exteriorului îţi provoacă repulsie, simţi un fel de ură mocnită pentru lumea aceasta condamnată la neclintire, la stagnarea milenară. Doar eu sunt viu aici, îţi spui. Apoi te întrebi speriat: cât de viu sunt? O să ajung mai mort şi mai mut ca o stâncă mută...

În regulă, dar ei ce vor spune? Ce vor gândi când, peste zece ani, vor veni să te ia înapoi, pe planetă? Un spectacol grozav! Te reanimează, nu te reanimează? Ce importanţă mai are? Ei vor să rămân treaz şi să sufăr, să mă gândesc clipă de clipă la judecata lor şi să le dau dreptate. Dreptatea e numai a lor şi a Juriului Imparţial. M-au trimis aici convinşi că nenorocitul de 104 mă va obliga să accept lucrul ăsta oribil. N-ar fi de mirare să şi reuşească. În zece ani se poate întâmpla orice.

* * *

Document 173, final (fragmente, transcriere): Având în vedere argumentaţia de mai sus, considerăm că disputa dintre acuzare şi apărare a avut darul de a pune în lumina cea mai edificatoare activitatea infracţională a subiectului uman Geo Bozacomino, stabilind fără putinţă de tăgadă caracterul esenţialmente dubios al acuzatului, spiritul său reacţionar şi reaua voinţă manifestată faţă de valorile tradiţionale ale societăţii noastre superior organizate. Să afirmi în public că planeta Galdan este o lume plictisitoare şi #_00_ahah_12:44:pf, că preceptele filozofice şi morale ale Clasicilor Naţiunii nu reprezintă decât o grămadă de ATT00096+ şi alte asemenea, că literatura ştiinţifică produsă în coloniile marginale Zorga şi Clopotul Albastru înfloreşte prin contrast cu ce facem noi aici, încât, citez: „kk000xx0016%PN şi neputincioşii ăştia, care dau lecţii de libertate spirituală şi de optimism universal ar trebui să ia exemplu de la ei, sau să se i4m+0300", aberaţiile acestea şi multe altele consemnate de senzori în Memorie 74: 5-9, dar şi în Anexe (I: 14-20, II: 3-49h, III: 24-27) reprezintă un delict clar de propagandă subversivă, iar inculpatul, prin atitudinea şi comportamentul său, un exemplu degradant şi dezonorant pentru ceilalţi subiecţi de vârstă II/III cu care s-a stabilit că a venit deseori în contact.

... Acest document consemnează în mod special faptul că Juriul Imparţial Diseminat a ignorat conştient prestaţia verbală la adresa sistemului electronic generalizat pe seama căruia funcţionează democraţia planetei Galdan, denigrări şi insulte formulate de acuzat în particular, dar şi pe parcursul audierilor. Dacă membrii Juriului, împreună cu stimabilii Yurex-77 şi Yurex-2244, ar fi tratat această chestiune din punctul de vedere al orgoliului uman, suntem convinşi că 554 5.7.1%% şi astfel acuzatul ar fi suferit fie o condamnare de mai multe vieţi în detenţie severă, fie alte forme, neconvenţionale, de reeducare psihică obligatorie.

... În verdictul său generos, Onoratul Juriu Imparţial a ţinut seama de toate circumstanţele atenuante, dovadă că n-a decis expulzarea definitivă a condamnatului din zona de influenţă a coloniei Galdan, dându-i astfel posibilitatea reîntoarcerii după încheierea perioadei de domiciliu forţat pe o orbită exterioară şi sperând ca tot acest răstimp punitiv să fie folosit într-o meditaţie fructuoasă asupra principiilor emise pe parcursul mai multor secole de distinşii Părinţi ai Naţiunii. Este de aşteptat ca revenirea sa între semenii săi educaţi conform standardelor autorizate să se producă în calitate de bun cetăţean, cu o conştiinţă fundamental restructurată.

Document 175 (transcriere): Acuzat, ai dreptul la un ultim cuvânt!

Geo Bozacomino: Aşteptaţi să vă mulţumesc, dar vă ##8.12.11/8.12.7 şi să fiţi siguri că TSF=80.96.thu, altceva n-am ce să vă spun. Sper să mă vizitaţi pe 104 şi atunci 449051704++%* cum se cuvine. Vă rup &_& MLR şi vă id-ooim!

4. Teatru mic pe scenă vastă (I)

Cine spune că omul nu se poate adapta la orice se înşală. Iată un set de informaţii dictate de Geo Bozacomino în jurnalul său de detenţie:

Ziua 1, timpul Galdan: „La naiba cu toţi şi cu toate!"

Ziua 2: „Inventarul – diverse prostii. Supravieţuire, da. Viaţă, nu. Pentru cine or fi construit vizuina asta? Presupun

că au mai locuit unii şi înaintea mea. Le caut urmele. Exploratori? Piloţi în trecere? Hăituiţi, ca mine? Se pare că toţi au făcut curăţenie la plecare. Ori alţii au făcut curăţenie după ei, pregătind locul. Nu găsesc urme, sau poate că nu le văd, nu ştiu cum să le descopăr. Cupola e ca un observator astronomic. Oare cine ce-o fi observat de aici? În secvenţa de beznă nu poţi să-ţi vezi nici măcar mâna întinsă, dacă nu pui lanterna pe ea. Aştept secvenţa semiobscură."

Ziua 5: „Nimic nou. Castravetele e o lume microscopică la care, şi dacă ai avea microscopul potrivit, ţi-e scârbă să priveşti. Sinistru! Incredibil! Sub orice aşteptări. Ar merita să fac reclamaţie."

Ziua 12: „Am învăţat cam toate traseele. La ritmul rotaţiei, Talzinar răsare din oră în oră, aşa că mereu reuşesc să mai adaug câte ceva. Trebuie să-mi fac o hartă, ori măcar o schiţă de mână. Acum îmi vine să râd de teama şi deruta mea de la început. Practic, aici n-ai cum să te rătăceşti. Încă puţin şi cunosc lumea asta la fel de bine ca Pensiunea Oribilă! La naiba cu toţi şi cu toate!"

Ziua 49: „Am găsit în debara alte înregistrări. Tot Clasici, dar mai vechi, din faza subterană. Brr! Poate era mai bine ca Naţiunea să fi rămas definitiv acolo!"

Ziua 74: „Unde sunteţi, nenorociţilor dragi? Când mă gândesc la prostiile noastre de demult, parcă de acum un secol, mă apucă o disperare de nici nu pot s-o descriu. Am crezut că vă voi face să înţelegeţi revolta mea legitimă, dar faptul că sunt singur aici, iar voi staţi cu burta la soarele Talzinar, spune totul. Da, Maestre! Slavă şcolii de prostit nătărăi care ne e dragă ca lumina ochilor noştri... De ce să gândim noi, când există alţii care s-o facă? De ce să nu fim laşi când chiar putem să fim? Unde eraţi voi când pe mine mă încolţeau cu anchetele lor electronice? De ce v-aţi dat la fund? Sau, poate, aţi fost tot timpul acolo, şi numai eu, prostul de mine, altceva am crezut..."

Aceeaşi zi, mai târziu: „Singur, singur, singur! La un moment dat, o să compun un poem, ori poate un eseu despre singurătate. Începe să-mi placă?"

Ziua 101: „La naiba cu toţi şi cu toate!"

* * *

Străinul şedea pe o piatră şi Geo, care îl pândea de mult, reuşi să se apropie neobservat. Talzinar lumina slab, secvenţa diurnă a asteroidului abia începuse, iar privirea lui era, fără îndoială, mai obişnuită cu obscuritatea locului decât ochii celuilalt.

Îl apucă de braţ, aşteptându-se la o reacţie de tip şoc.

Nu păru surprins.

– Ai venit? întrebă el fără să se întoarcă, aştepta deci pe cineva.

– Bau! făcu Geo Bozacomino, savurând reacţia de surprindere a celuilalt.

Îi distingea vag, prin vizor, faţa speriată, lucirea derutată a ochilor.

– Tu cine eşti? întrebă necunoscutul, iar vocea lui vibră ascuţit în senzorul plasat lângă tâmpla lui Geo.

– Nu mă mai cunoşti?

Necunoscutul îşi reveni imediat, însă rămase pe gânduri. Aprinse lanterna şi lumină casca lui Geo, apoi o îndreptă într-o parte, pentru ca gestul să nu pară provocator.

– Iartă-mă, se scuză el. Nu te vedeam prea bine, e prea întuneric aici. Şi nu-mi aduc aminte să ne fi cunoscut vreodată.

Fu rândul lui Geo Bozacomino să se mire.

– Ei, nu te mai preface!

Străinul se ridică în picioare şi păru cu un cap mai înalt decât cel care-l acostase.

– Sau poate că n-ai fost tu? Îmi pâlpâie prin minte o scenă din urmă cu o jumătate de an, mai încercă Geo, pe un ton ezitant.

– N-am fost eu, se grăbi necunoscutul să rostească. Probabil că n-am fost eu. Dar despre ce era vorba?

– Sigur te-am mai întâlnit undeva! nu se lăsă Geo, doar ca să nu accepte ruşinea unei înfrângeri.

Necunoscutul pufni, uşor iritat.

– Sunt aici abia de câteva ore, zise.

– Probabil în excursie, lansă Geo Bozacomino ironic.

– Chiar aşa.

„Face pe prostul", gândi Geo, ros în continuare de suspiciuni.

– N-a fost ideea mea, ţinu străinul să se scuze. Eu aş fi vrut în altă parte. Pe Clopotul Albastru, unde am nişte rude. Dar Ona a citit ceva despre asteroizi, fă-mi un asteroid cadou, mi-a zis, şi uite-aşa am ajuns pe 104.

– I l-ai făcut cadou! exclamă uluit Geo Bozacomino.

Celălalt flutură plictisit din mână.

– E un fel de a spune. Nu ne stabilim aici. Ce putem vedea aici? Beznă şi pustietate. Ona a vrut să ştie cum e, dar nici ei nu-i place.

Pufni din nou, dispreţuitor. Ca o stea ceva mai mare, Talzinar aluneca pe deasupra unui meterez cenuşiu. Într-o jumătate de oră avea să cadă dincolo de orizont.

– Dar tu? întrebă necunoscutul. Tot în excursie?

„Îşi bate joc de mine!" presupuse Geo şi, ca să nu se enerveze, lăsă întrebarea fără răspuns. Celălalt nu insistă.

– Urât, urât, urât! sublinie el pe un ton cântat. Dacă nu insista Ona, nu mă abăteam încoace pentru nimic în lume!

– Fii serios, mie îmi place, se trezi Geo Bozacomino lăudând Castravetele, ceea ce nu crezuse că o să i se întâmple vreodată.

– Eşti un original, aprecie celălalt.

* * *

Ziua 202: „Îmi spun de fiecare dată când mă trezesc: singurătatea nu ţi se întâmplă ţie, ci celorlalţi. Nenorociţii de pe planeta Galdan sunt cei mai singuri dintre toţi indivizii pe care îi cunosc. Stau ciorchine prin sălile de joc şi se distrează, dar sunt mai singuri decât Părinţii Naţiunii, despre care ni se spune că, la vremea când trăiau, toată lumea îi înconjura cu veneraţie şi entuziasm. Aiurea! Clasicii nici n-au existat, în calitate de clasici. Iar cei care le jucau rolurile erau, cel mult, o mână de simulanţi sinistri. Fereşte-te de simulanţii sinistri şi de singurătatea lor – singurătatea sinistră!

Nenorociţilor, v-am iubit şi încă vă mai iubesc! Dar într-o singurătate mai mare decât a voastră nu trăieşte nimeni, poate doar aparatele. Cele care veghează fericirea, care ţi-o impun atunci când nu eşti în stare să-ţi iei singur

porţia şi să ţi-o înfuleci zi de zi. Adică mai totdeauna! Cine e în stare să fie zi de zi fericit, şi încă prin fericirea celorlaţi, printr-o fericire colectivă!? Dulce aberaţie, unde eşti, să-ţi sucesc gâtul... Pfui!

Ieri, sau poate în urmă cu o mie de ani, stăteam în turnul meu de veghe şi mă întrebam: lumea e vie, sau e moartă definitiv? Şi dacă nu definitiv, atunci ce i-ar trebui ca să învie? Un elixir, o idee, ceva... O întâmplare norocoasă? Dar unde sunt întâmplările norocoase, pe unde umblă bezmetic atunci când ai mai mare nevoie de ele?

Nenorociţilor, să nici nu mai aud de voi! Mi-e o scârbă..."

* * *

– Ascultă, unde ţi-e nava? dădu Geo Bozacomino glas unei întrebări care îl frământa de mult.

Fără să stea pe gânduri, străinul arătă în spate, o direcţie pe care Geo îşi propuse s-o ţină minte.

– Agenor, cu cine vorbeşti? se auzi în clipa aceea o voce de femeie şi Geo tresări, căutând din priviri stăpâna vocii.

Descoperi undeva, la limita vizibilităţii, o umbră nemişcată. Aproape că se confunda cu peisajul, dar nu, nu, nu! Era acolo, era altceva. Dintr-acolo venea glasul pe care Geo Bozacomino îl auzea în cască nespus de clar. Avea ceva învăluitor, o modulare aparte, îţi atrăgea imediat atenţia.

– Am aflat că te cheamă Agenor, spuse Geo, răsucindu-se spre necunoscut.

– Mă cheamă Agenor, admise acesta fără urmă de stinghereală. Credeam că m-am prezentat. Ea e Ona, adăugă, arătând în direcţia umbrei, apoi i se adresă direct: Poţi să vii.

Umbra se desprinse din loc şi, deşi gravitaţia era mică, se apropia alunecând pe sol de parcă ar fi patinat. Geo Bozacomino constată cu surprindere că nu folosea lanterna. Vedea bine şi pe întuneric.

– Îl cheamă Geo şi e de pe Clopotul Albastru, o preveni Agenor.

– Nu de acolo, se simţi Bozacomino dator să corecteze, nemulţumit. Asta de unde ai mai scos-o? Doar ţi-am mai spus: vin de pe Galdan.

Apoi ezită o clipă, întrebându-se dacă fusese, sau nu, vorba până atunci de amănuntul acela. „Cred că i-am spus", trase el concluzia, încă nesigur.

Umbra ajunse lângă ei. Era prea beznă ca să i se vadă clar chipul.

– Eu sunt Ona, zise, probabil ai aflat. Agenor e încântat de asteroid, simt asta. Dacă ţi-a spus cumva altceva, să nu-l crezi.

– Unde vă e nava? puse Geo încă o dată întrebarea, iar Ona îi arătă cu totul altă direcţie decât cea indicată de Agenor.

Netulburat, acesta din urmă nu se simţi dator s-o corecteze.

– Eşti de mult aici? întrebă Ona.

– Eu?... ăăă... Nu tocmai, răspunse Geo Bozacomino, eschivându-se.

– Noi abia acum am venit, îl lămuri ea înveselită.

– Turişti, ironiză Geo.

– Întocmai. Speram să găsesc aici ceva foarte, cum să-ţi spun, foarte deosebit.

– Deosebit de ce?

– De tot ce ştiam înainte.

– Chiar aşa şi este, o asigură Geo. Mi-aţi văzut bârlogul? A, nu mi l-aţi văzut! Sunteţi invitaţii mei, vă conduc acolo.

– Te-ai şi aranjat! vorbi Agenor cu invidie.

Se apropiaseră între timp de cupolă. O lucoare slabă desprindea locul din beznă, dar contrastul cu mediul crea o viziune aproape feerică.

– O! exclamă Ona, însă nu mai comentă altceva.

– Ce navă aveţi? întrebă Geo Bozacomino, preocupat, pe când le deschidea drumul spre locuinţa subterană.

Era important să nu creeze suspiciuni, dar era şi mai important să afle tot ce-l interesa.

– Una mică şi drăguţă, o lăudă Ona.

– Cam veche, adăugă Agenor. Se pricepe la toate, zise el ironic.

– Haide, nu fi rău cu mine!

Dezbrăcaţi de costume, străinii se dovediră a fi cam de aceeaşi vârstă cu gazda. Agenor avea pielea măslinie şi, în mod straniu, o barbă scurtă, de culoare roşcată. Geo nu mai văzuse niciodată aşa ceva: erau elemente de portret luate parcă de la indivizi diferiţi şi puse împreună. Ona, aproape tot atât de înaltă, avea ochi de un albastru topaz şi păr mătăsos, lung până la şolduri şi moale. Pe planeta Galdan, în dimineţile însorite şi calde, probabil era o plăcere să i-l vezi fluturând liber în vânt.

Apoi se petrecu o schimbare: un ochi al Onei îşi viră culoarea spre verde, iar în cele din urmă irisul îi deveni de un maro închis. În câteva secunde, aceeaşi transformare se produse şi la celălalt ochi, iar firele blonde şi buclate larg ale părului se contractară cu zvâcniri scurte, ondulându-se mărunt. Sub privirile curioase ale lui Geo Bozacomino, femeia deveni o brunetă cu o coamă de păr creţ şi umflat.

– Asta-i din cauza luminii, se simţi însoţitorul ei dator să explice. Se adaptează la mediu. Uneori prin contrast.

– Cu ce vă servesc? întrebă Geo, abţinându-se de la alte comentarii.

* * *

Ziua 329, timpul Galdan: „Începe să spună: ce caută arborele argintiu în mijlocul grădinii? Are fructe? N-are. Cu atât mai rău pentru el, cu atât mai ruşinos pentru Juriu. Uite şi un avertizor de sens giratoriu. Te lansezi aşa, în cerc, apoi în spirală, îndepărtându-te lent de copac, de grădină, îndepărtându-te de toată aglomeraţia aceea de fraze argintii care îşi flutură capetele spre cer şi suferă din lipsa gurilor care le-au rostit. Cândva, nu se ştie când. Dar ce se ştie? Eu, de pildă, mă ştiu. Dar degetul pe care-l mişc pe dinaintea nasului, el ce ştie despre toate câte i se întâmplă? Despre câte se întâmplă pe 104, pe Talzinar, ori măcar sub unghia lui netăiată... E plină lumea de nătărăi, ăştia cu care mă mai întâlnesc din când în când, iar cu unii mai şi stau de vorbă. Poate că nici nu trebuie să-i iubeşti pe toţi, dar cine să-ţi spună clar ce trebuie să iubeşti şi încotro să fugi ca să se lege pomul de grădină şi frazele de pom, e un secret aici, să-l caut, să-l caut. ESMIT7.12/8 ##i6m0016 15 a 15qq [80.96.248.10] **ha > fk_fk."

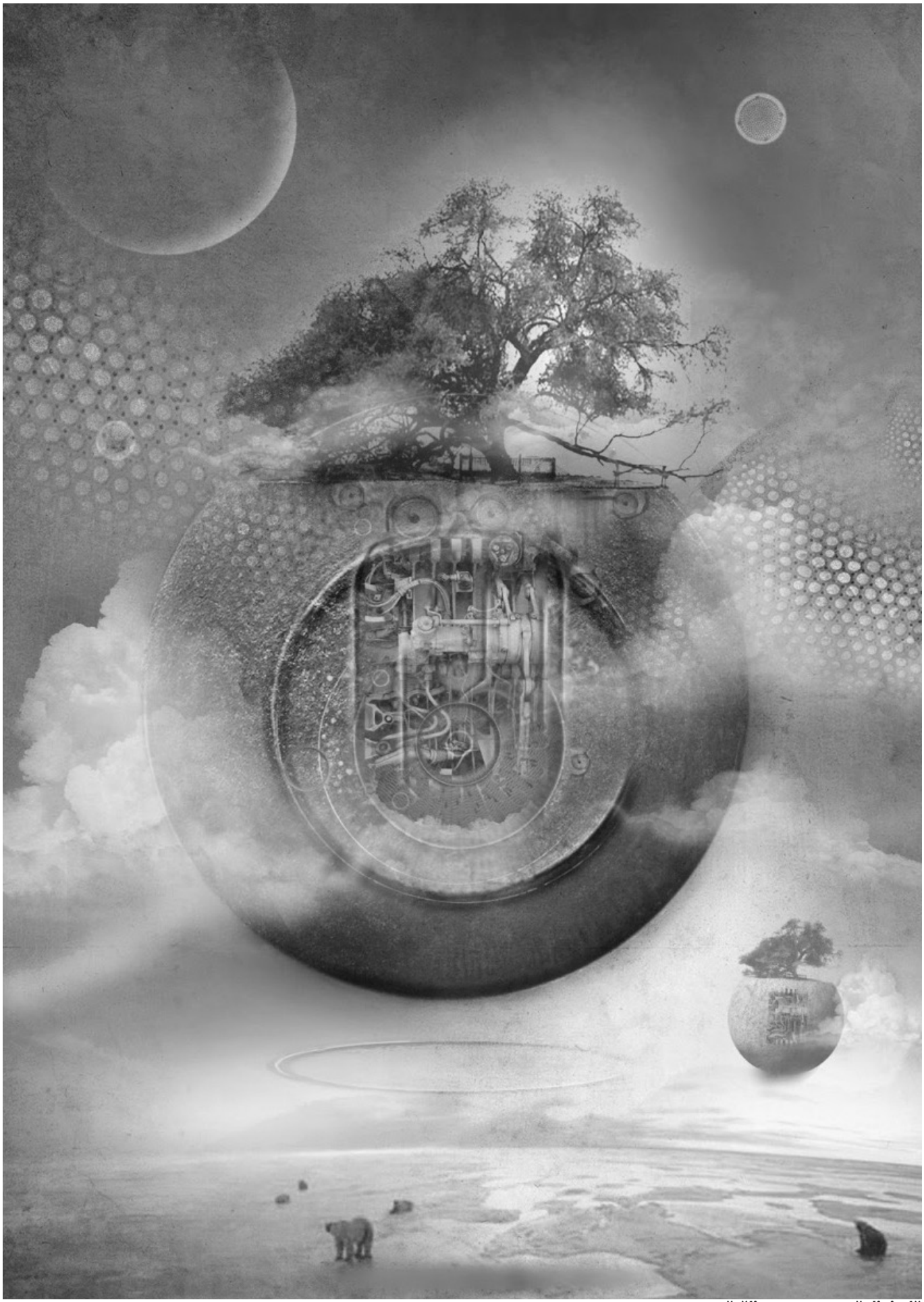

cătălin negrea - artă digitală

* * *

Ona îşi schimbase coafura pentru a treia oară. Avea acum părul tuns scurt şi vopsit mov, iar nasul i se avântase în sus, cârn. Revenise la ochii albaştri. Agenor era parcă mai palid, pesemne din cauza efortului cu care îşi susţinea punctul de vedere, care era când pro, când contra Clasicilor Naţiunii. Lui Geo Bozacomino îi păru la un moment dat rău că adusese subiectul în discuţie. Poate că era mai bine să fi stat liniştiţi acolo, sub cupolă, bând flip din sticla abia preparată de bucătăria mecanică şi dicutând banalităţi, de tipul: cam strâmtuţ aici la tine, ţi-ar mai trebui o cameră-două, de ce nu funcţionează drăcia asta, aş vrea să-mi pun o rochie, m-am săturat de uniforma de astronaut.

Fascinat de shimbările prin care trecea pe neaşteptate musafira, Geo se aplecă spre Agenor şi întrebă pe ton scăzut:

– E femeia ta?

Oaspetele îşi întrerupse tirada şi, concentrat asupra noului subiect, răspunse pe acelaşi ton:

– Nu ştiu ce să spun. Şi da, şi nu. Te interesează?

– Îhî! recunoscu fără ezitare Geo Bozacomino şi fu mirat să constate că celălalt nu izbucnea în proteste violente.

– Ce şuşotiţi acolo? se interesă Ona, revenită cu o tavă pe care tronau mai multe spirale de aluat copt, sclipind sticlos de preparatele pe care le sintetizase la nivelul de jos al staţiei.

Geo născoci pe loc ceva.

– Tocmai îl întrebam cum se face că ai reuşit să-l târăşti în fundătura asta.

– Agenor mă iubeşte mult.

– Da, îi fac toate chefurile, recunoscu Agenor plictisit.

– N-ai vrea să rămâi o vreme? întrebă Geo Bozacomino. Să rămâneţi amândoi, vreau să spun, se corectă el, socotind că fusese prea direct şi nu se cuvenea.

Agenor sorbi din licoarea verzuie şi plescăi de plăcere.

– Sincer să fiu, eu nu-s prea încântat. Tu, văd că trăieşti aici ca un belfer, dar locul ăsta de la capătul lumii nu e pe gustul meu. N-am nimic de zis, dacă asta-i opţiunea ta. Eu, unul, prefer Clopotul Albastru. Ţi-am spus că mă aşteaptă nişte rude acolo!

– Cum vreţi. Nu insist, zise Geo moale.

Privea fascinat cum Ona se pregătea de o nouă schimbare. Se aşezase într-un fotoliu şi ronţăia cuminte dintr-o prăjitură caldă, dar zvâcnirile câtorva muşchi din obraz dădeau deja semnalul. Şi într-adevăr, obrajii, care până atunci fuseseră alungiţi, pe o faţă ovală, se umflară discret, ca ai unei fetiţe bucălate. Buzele îi erau mai pline şi ele, de un roz întunecat, iar părul, redevenit negru şi lucios, se umflă într-un coc clădit pe mijlocul capului, de sub care, deasupra tâmplelor, atârnau două cosiţe împletite.

– Extraordinar! nu se putu abţine Geo să nu exclame.

Cei doi se făcură că nu-i bagă în seamă tulburarea.

– Jos, ai o uşă dincolo de care am auzit nişte zgomote, vorbi Ona. Ce ţii ascuns după ea?

– Sper că n-ai încercat să deschizi! interveni preocupat Agenor.

– Bineînţeles că am încercat, dar n-am putut, mărturisi femeia.

– Ah, ce să mă mai fac cu tine! strigă tânărul, ridicându-şi bărbuţa roşcată spre stelele care spuzeau cupola transparentă.

– Nu mi-ai răspuns, îi aminti Ona lui Geo Bozacomino.

– O jucărie, spuse el. În magazie ţin un recitator.

– Ce fel de recitator? vru să ştie Ona.

– Recitator de texte, adăugă el nu prea explicit.

5. Teatru mic pe scenă vastă (II)

Ziua 400: „Poate mi-am revenit, poate nu. Poate nici nu era cazul. Ceilalţi îşi revin? Au măcar o clipă sentimentul că trebuie să revină din ceva, la ceva, ori măcar asupra a ceva? Cât de relativ e totul!

Chestia cu Ro-Ro. După ura pe care am adunat-o împotriva Reţelei Diseminate şi după toate câte s-au mai întâmplat, să-mi fi spus cineva că o să-l meşteresc cândva pe Ro-Ro, i-aş fi râs în faţă. Chiar dacă Ro-Ro n-are ce căuta în reţea, unde se cer alte performanţe. Sunt mândru de el, dar nu mă las ameţit: ştiu foarte bine că-i abia o jucărie. O păpuşă de tablă, meşterită din diverse materiale ieftine, de care încă-i plină magazia. L-am întrebat (adică m-am întrebat pe mine): De ce-i dai formă umană, de ce nu-l laşi închis în cutia lui, ca într-o carceră binemeritată? Pentru că aşa vreau eu, mi-a răspuns (am răspuns). Pentru că nu vreau să mi-l vâre în reţea. Onoratul Juriu Imparţial n-are formă umană şi uite că numai de treburile omului se ocupă. De libertatea şi de fericirea lui. Pe Ro-Ro n-au cum să mi-l amplaseze în Reţea, aşa cum n-am auzit să-i fi conectat încă pe toţi nenorociţii ăia din colonia Galdan, pe care cred că încă îi mai iubesc totuşi, deşi m-au uitat cu toţii. Sau poate că i-au conectat în Reţeaua Diseminată şi eu nu ştiu nimic, n-am aflat... Dacă-i aşa, atunci degeaba mai aştept un semn din partea lor, fiindcă singurele fiinţe omeneşti supravieţuitoare în sistemul Talzinar suntem Ro-Ro şi cu mine.

Aşa mi-a spus. Aşa i-am spus. Aşa *mi-am* spus, cu alte cuvinte. Cred că până la urmă nici n-am să-l mai ţin închis în magazie. O să-l îngădui în închisoarea mai mare, unde stau şi eu. Chiar dacă are un creier artificial, pentru care am sacrificat rezerva de piese a staţiei.

Închisoarea cea mai mare e lumea. Trecem dintr-una într-alta, eliberându-ne câte puţin. Din lume, însă, nu mai ai cum scăpa.

Eu sigur nu. Poate Ro-Ro, că-i mai mic şi nu-l bagă nimeni în seamă..."

* * *

Recitatorul avea vocea lui Geo Bozacomino, cu nişte inflexiuni mecanice suplimentare, pe care sintetizatorul nu le putuse elimina. Pe un cap rotund, de dimensiunea unui pepene mijlociu, gura, nasul şi ochii îi fuseseră pictaţi stângaci, cu vopsea albă, reprezentând pure linii simbolice, iar glasul venea de undeva, din piept, printr-un filtru de sunet mascat de pelerina improvizată, de culoare roşie. Tocmai finaliza replica lui Isador din celebra dramă antică prin care nenorociţii de pe Galdan celebrau ieşirea primului grup semnificativ, din străfundurile sfredelite ale planetei,

la lumina aspră, dar „umanizată", a stelei Talzinar. Versurile nu erau urâte, aşa că musafirii le marcau ritmul prin mici clătinări ale capului. Paharele de flip contribuiau şi ele la succesul programului, atenuând efectul de parodie pe care înfăţişarea neconvenţională a lui Ro-Ro îl producea în mod obişnuit.

– Am avut unele probleme cu stabilitatea sistemului, explica Geo, fără să ia în seamă faptul că explicaţiile interferau cu celălalt glas al său, care exterioriza bucuria triumfalistă a lui Isador, discurs punctat de exclamaţiile scurte ale corului.

Corul era sintetizat şi el.

Geo Bozacomino le povesti cât de greu îi fusese să-l facă pe Ro-Ro să-şi sincronizeze replicile cu mişcările, pentru ca prestaţia lui scenică să devină cât mai expresivă.

– Cădea pe spate când se forţa prea tare, mărturisi el. Dar până la urmă am reuşit.

– Bravo! exclamară într-un glas Agenor şi Ona, când monologul liric luă sfârşit.

Geo strâmbă din nas, minimalizând succesul.

– Partea lui tare e discursul politic, anunţă el.

Şi, făcând manevrele necesare, îl lansă pe Ro-Ro în discursul lui Rafil Mon, unul din Părinţii Naţiunii, prin care se contura în lumini glorioase viitorul aceloraşi nenorociţi de acum trei sute de ani. Cuvintele erau arhaice, dar pline de căldură şi speranţă, iar textul era în general prea cunoscut ca să mai deranjeze pe cineva acest aspect.

Agenor îi dădea Onei coate, ca şi cum ei ar fi putut să-i scape ceva important.

– Tu vezi? Tu vezi? insista el. E genial.

* * *

Ziua 438: „Când eram în Colonie, nu ţin minte să fi visat vreodată, decât cu ochii deschişi. Acum, de la o vreme, am început să visez şi în somn. Mai întâi m-am speriat, fiindcă visele nu sunt toate la fel şi, mai ales, unele n-au nimic plăcut în ele. Dacă nu greşesc, acestora din urmă li se spune coşmaruri."

– Onorat Juriu Imparţial, în calitate de acuzator din oficiu, ţin să vă atrag atenţia asupra faptului că acest tânăr periculos, nesupus şi semănător de tulburare între cetăţenii paşnici ai planetei Galdan, a început să viseze. Visele sunt ele însele nişte lumi suspecte, diferite de societatea armonioasă şi plină de satisfacţii pe care noi o construim pe seama ideilor şi proiectelor rămase de la Părinţii Naţiunii. Dacă visele, în natura lor diferită de esenţa lumii contemporane, reprezintă, calitativ vorbind, mai puţin decât realitatea, ele trebuie distruse, ca nişte lucruri nedemne şi inutile ce sunt. Dacă visele concurează pas cu pas şi refac punct cu punct această realitate luminoasă şi sacră, ele trebuie iarăşi distruse, pentru vina de a dubla inutil un efort practic de construcţie a sublimului. Iar dacă visele, să presupunem prin absurd, întrec realitatea noastră inegalabilă, ele trebuie cu atât mai mult nimicite, pentru că pun în pericol însăşi opera Marilor Clasici. Altfel spus, ameninţă cu instabilitatea trei lucruri esenţiale: identitatea specifică, siguranţa comportamentală şi viitorul strălucit ale populaţiei din colonia Galdan. Indiferent deci de calitatea lor +-##**HTM01.00.&i6mm, şi tocmai în interesul oamenilor pe care îi slujim, visele trebuie distruse.

– Onorat Juriu Imparţial, în calitate de apărător din oficiu, constat şi eu că visele sunt nişte lumi aparte, în cadrul cărora se pot reface multe lucruri dintre cele pe care noi le construim într-o deplină conştienţă a planurilor şi obiectivelor autorizate. Admit şi faptul că visele pot conţine numeroase elemente parazitare, contradictorii şi chiar subversive. Raţionamentul logic al distinsului pledant Yurex-77 este inatacabil şi, cu toate acestea, eu mă pronunţ nu pentru distrugerea preventivă a viselor, ci pentru observarea atentă şi ţinerea lor sub contol. Orice lume poate fi ţinută sub control, inclusiv lumea viselor. *Lumile* viselor, vreau să spun, în măsura în care admitem că fiecare vis este o lume aparte, cu substanţa şi cu provocările ei specifice. E uşor să distrugi, dar afirm că e mai nobil, mai moral şi mai în spiritul ludic-competiţional al inteligenţei noastre nelimitate să controlăm aceste emanaţii parazitare oriunde apar ele în Univers şi să le impunem ferm disciplina metodologică cu care tratăm realitatea însăşi.

Document secret (a nu se traduce): f(v)... f(x.i + y.j)... x.f(i) + y.f(j)... x(2i + j) + y.(- 1 + j)... (2x – y).i + (x +y).j... [x, [y, z]] + [y, [z, x]] + [z, [z, y]]...

* * *

– O să plecaţi, constată nemulţumit Geo Bozacomino.

– O să plecăm, admise Agenor, dar nu dădu să se ridice imediat.

– Ştiu: Clopotul Albastru...

– O etapă, şi acolo.

– Am şi eu cunoştinţe pe Clopotul Albastru, minţi Geo fără să clipească. Nişte prieteni din copilărie. Mi-ar plăcea să-i revăd.

Micşoraseră lumina şi sub cupolă era un semiîntuneric discret. Departe de tot, ca o mărgea de foc palid, Talzinar se ivise din nou deasupra meterezelor sumbre. Aluneca grăbit spre dreapta, unde îl aşteptau două lame de bazalt, ca nişte săbii negre şi tocite.

– Şi de ce nu te duci? întrebă Ona.

– Voi aveţi o navă, spuse Geo cu glas uscat.

– Tu n-ai?

– Eu nu mai am combustibil, minţi Geo din nou. Am rămas prizonier aici.

– Ah, da...

O exclamaţie moale, care nu spunea nimic concret. Geo Bozacomino se simţea stânjenit, ca după o umilinţă neocolită. „Sunt curios: cât ştiu despre mine?" se întrebă în gând şi, după o ezitare, tot el îşi răspunse întristat: „Ştiu totul".

6. Ultima nălucă

Ziua 612: „Dacă aş avea o navă, n-aş mai sta nici o clipă aici. Ro-Ro e o jucărie de copil. Nu mă pot juca mereu, nu-i pot auzi la nesfârşit prostioarele. Are reacţii elementare, iar ca să-i ridic memoria şi inteligenţa, îmi lipsesc multe. Îmi lipseşte cam totul. Am vrut să-l distrug, însă nu mă pot

hotărî. Cred că i-aş simţi imediat lipsa.

Nenorociţilor, vă iubesc! Am vrut să vă smulg şi pe voi din suflet, dar vă iubesc în continuare. Poate e bine, poate nu-i. În orice caz, e dureros.

Lumea locuită nu-i chiar atât de departe, totuşi... Cu o navă mică mi-aş putea încerca norocul. M-aş încumeta s-o iau spre Clopotul Albastru. Chiar dacă au să-mi dea de urmă. Dar aş sta o vreme acolo şi poate m-aş întoarce. M-ar aduce ei înapoi."

Ziua 644: „Nu înţeleg ce vor de la mine. Mi-au lăsat o arhivă cu texte obligatorii. Să mă scald în înţelepciunea Clasicilor. Multă vreme i-am urât. Apoi doar i-am tăvălit prin dispreţul meu. De mult nu mă mai interesează! Nu mă interesează nici Juriul Diseminat. Eu uit, el nu uită. Presupun că nici pe el nu l-a interesat vreodată soarta mea."

Ziua 720: „Am avut un vis. Sau mai multe? Într-unul din ele se făcea că mi-am învins repulsia pentru mediul exterior şi am ieşit din nou, după mai bine de o jumătate de an, afară. Mergeam alene, în salturi de câţiva metri înălţime, şi îmi plăcea tare mult. Era una dintre secvenţele diurne ale lui 104 şi, tot rătăcind fără ţintă, m-am trezit la un moment dat în locul unde căzuse modulul. Era tot acolo, pe buza primului şanţ explorat de mine cândva, poate în altă viaţă. L-am redescoperit cu bucurie. Înţepenise pe picioarele sale lungi şi aproape că se confunda cu peisajul. Uşa era în continuare larg deschisă spre vid. Mi-a fost şi puţin milă, arăta ca un obiect al nimănui, abandonat acolo pentru totdeauna. Şi mi-am zis că o lumină cât de mică în interior ar fi dat imediat o altă impresie. Cabina ar fi părut locuită, servindu-mi totodată şi drept far. În vis, aveam cât se poate de acut senzaţia că un far era extrem de necesar acolo. M-am şi apucat să-l improvizez şi mă vedeam la un moment dat cocoţat în cabină, ca să desprind acumulatorul descărcat. La locuinţa din cupolă aveam destulă energie, iar la nevoie mai puteam produce.

Visul era nespus de plăcut, fiindcă făceam totul cu uşurinţă şi-mi veneau idei dintre cele mai inspirate. Una dintre ele era să-mi transform modulul în navă, să-l adaptez pentru zbor, cu alte cuvinte. Dacă făcuse faţă manevrelor de coborâre pe Castravete, mi se părea atunci că le va putea relua şi în sens invers, cu condiţia să găsesc eu soluţia tehnică, şi existau toate bunele premise ca s-o găsesc. Visam mai departe şi eram nespus de bucuros că o să am acolo o lumină de far, iar nu peste multă vreme urma să plec. O să te părăsesc, îi spuneam asteroidului. Mi-ai fost şi tu drag, dar m-am săturat de tine, aşa că te părăsesc.

Apoi m-am întors la staţie, dar nu mai ştiu ce făcusem cu acumulatorul, pentru că nu m-am mai întâlnit cu el în vis. În mod normal, trebuia să-l am asupra mea, şi poate că aşa şi era, numai că nu l-am mai luat în seamă ulterior. Îmi aduc aminte doar de prezenţa aceea nouă, care la statură semăna cu Ona, şi chiar am fost convins că-i ea. Ona, Ona! am strigat-o, dar a luat-o la fugă şi o vreme am tot ţopăit amândoi, plutind peste bolovani şi metereze stâncoase, într-o urmărire aproape graţioasă, ca un joc. Apoi am ajuns-o şi, când am răsucit-o spre mine, am văzut că nu era Ona. Era tot o femeie, dar necunoscută, şi în visul meu ştiam că n-o speriasem şi nu se temea. Când am chemat-o pe numele Ona, nici măcar nu părea mirată, dar a ţinut să mă corecteze discret: nu Ona, ci Una. Cred că n-a scos nici un sunet, doar a gândit asta, şi eu am înţeles."

* * *

Putea fi, totuşi, Ona, într-o nouă ipostază, întrucât Geo fusese martor la mai multe transformări „la vedere" ale fizionomiei sale maleabile. Deşi avea şi calităţi în plus, nedetectate la Ona, bunăoară puterea de a ţi se adresa cu gândul, sau o anume forţă lăuntrică prin care îţi paraliza voinţa şi te ţinea înlănţuit atunci când, şi atâta vreme cât considera necesar. Geo Bozacomino omisese să consemneze în raportul său dictat unele secvenţe mai jenante din vis. Întâlnirea cu Una nu fusese de la început un balet prin spaţiul cu gravitaţie scăzută. Dimpotrivă, avusese iniţial aspectul unei încăierări disperate prin care Geo încercase să reţină năluca aceea intrată pe neaşteptate în raza lui de acţiune, şi care, odată descoperită, dăduse semne evidente că intenţiona să fugă de el. În peisajul arid şi sumbru al lui 104, avusese loc o scurtă vânzoleală, o luptă sfârşită surprinzător, fiindcă bărbatul nu-şi putuse închipui că forţa lui superioară avea să cedeze rapid în faţa uneia neaşteptate şi invizibile, care putea să i-o transforme subit în slăbiciune. În momentul când Una îşi luminase parcă printr-o forţă lăuntrică faţa, arătându-se astfel în miezul aproape compact al beznelor de pe asteroid, Geo Bozacomino fusese ca fulgerat de slăbiciune şi e posibil să fi căzut inert, cu ochii plini de scântei şi cu conştiinţa anihilată pentru scurt timp. Ceea ce e un lucru oarecum surprinzător să ţi se întâmple în vis, dar nu imposibil.

Ona aceasta, care-şi spunea Una, avea părul argintiu, de un argintiu totuşi natural, nu dobândit prin încărunţire. Avea o privire marcată de culoarea mov a irişilor, ceea ce îi dădea un aer fascinant, iar Geo trebui să recunoască faptul că, din această cauză, întâmpinase ulterior unele dificultăţi legate de concentrarea mentală. Un chip îngust, cu pielea ca de porţelan, pe care obrajii îşi modificau arareori imobilitatea într-o schiţă de zâmbet. Părea mult mai tânără decât cealaltă, decât Ona. Părea abia o adolescentă şi Geo Bozacomino nici măcar nu se lăsă cuprins de uimire când, într-o sclipire de conştiinţă, realiză (primise informaţia?) că femeia de alături trecuse binişor de 500 de ani. Acceptă situaţia ca pe una firească, întrucât era convins că visează, iar în vis nu tu fixezi reguli, ci accepţi orice.

Mai târziu, sub cupolă, Una explorase cu rapiditate mediul, fără să se arate surprinsă de nimic, chiar dacă în mod logic totul trebuia să fie pentru ea nou. Geo se trezise gândindu-se doar la proporţia de oxigen din încăpere, care – lucru nebăgat în seamă până atunci – ar fi depăşit cu mult valorile normale. Înţelese imediat că aceste constatări nu erau ale sale, ci ale străinei. Intimidat, se frământă o vreme în jurul cuvintelor pe care se cuvenea să le rostească în împrejurarea aceea, dar cugetarea „Nu trebuie să spun nimic" i se înfipse prompt în creier, acceptată şi ea ca pe o părticică din deplina normalitate a momentului. I se transmisese şi aceasta, ca o sugestie oarecare. El se tulbură şi mai mult, întrucât nu-i plăcea să-şi ştie intimitatea cea mai profundă a spiritului complet descoperită ochiului altora. Iar pe de altă parte, încă nu înţelegea dacă aceste mesaje erau cumva nişte avertismente privitoare la dificultăţile dialogului, ori

doar semnale că dialogul începuse pe neobservate, aflându-se în plină desfăşurare. Până la urmă, conştiinţa faptului că trăieşte un vis îi permise lui Geo Bozacomino să renunţe la prejudecăţile sale legate de intimitate, să se liniştească şi chiar să se comporte relativ firesc. O scurtă revelaţie îl făcu să accepte fără nici o rezervă că musafira lui de atunci venea de pe Pământ.

– Pământul! murmură Geo fascinat.

Ştia, desigur. Ceva ştia: planeta de origine, coloniile, marele zbor interastral. O lume străveche, mirifică, intrată în domeniul fabulaţiei, al amintirilor colective. O realitate care îşi subţia încet-încet consistenţa sub presiunea noilor acumulări, a nenumăratelor dificultăţi de pe un traseu milenar, printre stele necunoscute şi neprimitoare. Iar mai târziu, sub solicitările rutinate din faza subterană a coloniei de pe Galdan, înainte de a-şi putea redeschide porţile spre exterior, într-un spaţiu planetar redimensionat fizic, făcut prielnic vieţii, terraformat – cum suna un termen din vechime.

– Pe Pământ toţi comunică aşa, ca tine? întrebă Geo Bozacomino uimit.

Toţi. Suntem telepaţi, îşi răspunse singur, apoi înţelese că răspunsul acela venea din mintea Unei, pentru care el era simplu receptor.

– Noi vorbim, se trezi Geo spunând prosteşte.

Suntem mai puţin înzestraţi, gîndi imediat. Da, sunteţi mai puţin înzestraţi, dar nu e vina voastră. Nu e vina noastră, finaliză Geo în gând. Ne lipseşte capacitatea de a citi memoria şi asta ne dezavantajează mult. Vă lipseşte... vă dezavantajează, traduse el mesajul în termenii dialogului obişnuit în societatea sa.

– Nu-i adevărat, suntem oameni puternici! se trezi că spune şi se pregăti să se lanseze într-o pledoarie orgolioasă pentru rasa lui, pentru el însuşi, care o reprezenta acolo, pe asteroidul 104.

Ştiu, am înţeles, nu mai trebuie să vorbesc. Una descifrase întreg torentul cuvintelor nerostite încă din prefigurarea lor esenţială, ca gând.

Fizic, gândi străina. Iar lui Geo Bozacomino îi fu limpede că ea nu putea fi prea entuziasmată de perspectiva ce i se deschidea din periferia sistemului Talzinar. Este de pe Pământ, aprecie tânărul. De fapt, ea gândise: sunt de pe Pământ şi altfel e viaţa aici.

– Şi noi suntem urmaşii pământenilor, insistă Geo Bozacomino, orgolios. Viaţa aici e ca şi acolo. Omul se naşte şi moare la fel.

Nu tocmai, contrazise Una.

– Toate istoriile vorbesc despre Pământ şi despre plecarea celor trei colonii galactice.

Cinci, corectă femeia cu păr argintiu. Au fost cinci în total. Noi suntem / voi sunteţi a treia, dar au mai plecat două de atunci.

Cu toată ciudăţenia, cu toată dificultatea, dialogul era lansat.

* * *

Geo: Vii de departe. Mă miră faptul că ai coborât tocmai în fundătura asta.

Una: Respect instrucţiunile. E nevoie de o escală în marginea oricărui sistem solar. E obligatoriu. Nu dăm buzna direct între planete.

Geo: Eu nu mi-aş face atâtea scrupule.

Una: Văd că n-ai explorat niciodată vreo stea.

Geo: Aşa e, dar nu înţeleg observaţia.

Una: Intrarea bruscă în inima unui sistem solar străin e împotriva oricăror reguli de prudenţă. Ar fi trebuit să ştii asta.

Geo: N-am călătorit prea departe la viaţa mea. Nu fiecare nenorocit explorează stele.

Una: Tu nu eşti nenorocit.

Geo: E un fel de a spune. Adevărat, nenorociţi sunt cei ce m-au trimis încoace.

Una: Oriunde călătoreşti, e bine să fii prudent.

Geo: Cum adică?

Una: Nu puteam şti cu precizie ce voi întâlni pe planetele voastre.

Geo: Asta-i bună! Nu ştiai că aici e o colonie terestră? Ce fel de astronaut eşti atunci?

Una: Nu asta. Sigur că ştiam. Dar voi v-aţi rupt de Pământ cu foarte multă vreme în urmă.

Geo: Şi ce-i neobişnuit aici?

Una: Nimic şi totul. Lumile noastre s-au separat, apoi şi-au continuat fiecare independent dezvoltarea. Au trecut milenii şi existenţa deosebirilor nu mai poate fi pusă la îndoială.

Geo: De asta vă era, de asta *îţi* era frică?

Una: Nu-mi era frică. Nu mi-e frică de nimic. Simt chiar acum că accepţi cu greu asta, înţelegi greu. Trebuia doar să respect un regulament, un ordin elementar.

Geo: Deci respectaţi ordinele şi ordinea. Aveţi şi voi un Mare Juriu Imparţial Diseminat care...

Una: Noţiunea asta am găsit-o în creierul tău, dar n-am destule elemente ca s-o descifrez.

Geo: Îmi pare că sunt, totuşi, ceva deosebiri între noi. Femeile noastre sunt mai înalte ca tine. Toţi oamenii de pe Pământ au statura ta?

Una: Unii sunt cu ceva mai înalţi. Dar nu cu mult.

Geo: Înseamnă că voi, acolo, aţi degenerat. Era de aşteptat să se întâmple aşa pe o planetă bătrână.

Una: Nu, n-am degenerat. Dar condiţiile naturale străvechi ne-au ferit de unele deformări.

Geo: Ce înţelegi prin „deformări”?

Una: Dezvoltarea excesivă, de pildă. Sunt destule teorii care...

Geo: Mă faci să râd! Cu alte cuvinte, statura mea rezonabilă s-ar explica printr-un factor patologic?

Una: N-am spus asta. Pe planetele voastre, pesemne, toţi arătaţi cam la fel.

Geo: Chiar aşa.

Una: Dar prin comparaţie cu lumea noastră sunteţi dezvoltaţi fizic peste limita normală. Şi aţi neglijat complet perfecţionarea lăuntrică. Habar n-aveţi să folosiţi energiile psihice cu care suntem toţi înzestraţi. A trebuit să vin eu, din celălalt capăt al Galaxiei, ca să te deblochez.

* * *

O zi perpetuă: o zi perpetuă nu e neapărat o zi fără sfârşit. Şi nici una care nu se mai termină pentru că „aşa a prins-o îngheţul", deşi rostul său e să treacă precum milioane de alte zile consumate monoton şi rutinat înaintea ei. E doar o zi pe care tu însuţi o doreşti fără capăt şi speri din tot sufletul tău de nenorocit să se întâmple chiar aşa.

În puţine cazuri, în împrejurări cu adevărat norocoase, cînd nici nu se ştie exact dacă meriţi sau nu sărbătoarea asta, ea se şi revarsă asupra ta.

* * *

Geo: Ai stat atâta timp aproape de mine şi n-ai dat nici un semn de prezenţă. M-ai tratat ca pe o piatră fără suflet, sau chiar mai rău.

Una: Exagerezi! Te-am tratat conform regulamentelor noastre. Şi tu ai fi făcut la fel. Dar constat acum că n-ai fi făcut deloc aşa. Tu, în general, nu respecţi instrucţiuni şi nici regulamente.

Geo: Atât de aproape, şi uneori am fost chiar disperat.

Una: Cunosc povestea ta.

Geo (neîncrezător): De unde?

Una: Mi-ai spus-o chiar tu, fără să vrei. Integral şi pe fragmente. Te-ai gândit la diverse lucruri şi aşa am aflat.

Geo: M-ai supravegheat! Şi mai şi afirmi că metodele Marelui Juriu Diseminat îţi sunt necunoscute...

Una: Pur şi simplu m-ai interesat. Erai mereu furios, încăpăţânat, absurd. Psihic tulburat, moral prăbuşit. Refugiu în zona ostilă. Claritate zero. Acum dormi şi visezi. Ne putem înţelege.

Geo: Îmi asculţi gândurile şi în somn.

Una: Nu e rău să-ţi „asculte" cineva gândurile. Problema e de calitate.

Geo: Calitatea cui?

Una: A gândurilor ascultate şi a gândurilor care ascultă. Eşti un om ciudat, pentru mine, care vin de pe Pământ. Oricum, pe Pământ lucrurile sunt mai bine rezolvate. Poate că aşa a fost norocul nostru. Poate că n-avem nici un merit, dar poate că avem. Pe planeta mea presupun că nimeni n-ar mai ajunge să gândească şi nici să sufere ca tine.

Geo: Mi s-a făcut o mare nedreptate, nu pot să uit, nu pot să iert asta!

Una: O mare nedreptate, de acord. Probabil că pe Pământ nici aşa ceva nu e cu putinţă.

Geo: Mă îndoiesc. Cine sunteţi voi, ca să-ţi cred toate afirmaţiile? Ce fel de societate construiţi acolo, pe Pământ? Toată lumea e egală, toată lumea e perfectă?

Una: Nici vorbă! Dar gândurile circulă de la unii la alţii, circulă libere peste tot. Fără să ne întâlnim personal, ne cunoaştem cu toţii. O mulţime de tensiuni se reglează astfel. Nu se mai ajunge la punctul critic. La explozie. Noi am învăţat asta. Voi încă mai aveţi de învăţat.

Geo (nemulţumit): Să lăsăm! Oricum, nu mă poţi ajuta. O clipă am crezut că mă poţi ajuta, dar acum mă îndoiesc. Poate, dacă ai vrea să rămâi cu mine...

Una: Eu am o misiune. Şuvoaie de gânduri venite din urmă mă însoţesc şi mă împing înainte. Ale mele se pierd printre ale tuturor.

Geo (ironic): Fericirea ta prin fericirea celorlalţi...

Una: Poate, dar altfel de cum se imaginează asta la voi.

Geo: Am sentimentul că, de când ai venit tu, totul s-a schimbat şi cu mine.

Una: Încă nu s-a schimbat nimic, sau, în orice caz, nu mare lucru. Voi pleca, trebuie să plec, şi o să descoperi că totul e iar ca la început. Acum dormi şi visezi. Când te trezeşti, aminteşte-ţi că din *tine* trebuie să înceapă schimbarea.

Geo: Aş vrea să rămâi cu mine mereu.

Una: Nu te înţeleg. Pentru ce?

Geo (cu aplomb): Pentru că-mi place părul tău de argint şi obrajii tăi de porţelan şi ochii tăi mov, cum n-am mai văzut la nici o fată. Pentru că, în ciuda celor cinci sute de ani ai tăi, te iubesc şi nu pot fără tine.

Una: Asta e, ţi-e greu singur aici. Nu mă iubeşti, dar ţi-e înfiorător de greu singur. Pe tine nu te însoţesc gândurile celorlalţi, inteligenţa planetelor. E trist. Nu ştiu ce pot face pentru tine.

Geo: După ce-ţi termini misiunea, mă iei cu tine până la Pământ? Să refac drumul în sens invers. Poate că merită.

Una: Ce să faci tu pe Pământ? Voi fi întrebată de ce te-am adus. Îmi vine greu, Geo Bozacomino, dar trebuie să-ţi spun că, deşi suntem un fel de rubedenii cosmice, nu eşti tu omul de care ar avea planeta mea nevoie.

Geo: Pot să mă străduiesc. Pot să mă schimb.

Una: Pe mine te superi că intru în intimitatea ta. Că-ţi ascult gândurile. Deşi e unicul mijloc prin care putem fi în contact direct. Acolo toţi vor face lucrul ăsta. O să te simţi mereu în inferioritate.

Geo (resemnat): Încep să cred că ai dreptate.

Una: Ţi-am vorbit de diferenţele dintre noi. Nu sunt ele chiar atât de mari, încât, biologic, o legătură să nu mai fie posibilă. Cândva coloniile vor evolua şi dincolo de limita aceasta. E o problemă în sine. Dar să rămân aici nu se poate. Nu pentru aşa ceva am renunţat atâta vreme la viaţa mea obişnuită, navigând pe Marea Spirală.

Geo: Presimt că o să pleci curând.

Una: Nu definitiv. Încă nu definitiv.

Geo: Pustietatea asta nu-ţi place. Dar pe planete ţi-e teamă să cobori.

Una: Mi-e teamă doar de gravitaţie. E încă prea mare pentru mine. Am luat însă legătura cu oamenii şi sunt aşteptată.

Geo (surprins): Nu mi-ai spus nimic. De ce nu mi-ai spus?

Una: Ce trebuia să-ţi spun?

Geo: Că ai luat deja legătura cu Galdan, cu planetele.

Una: De ce te miri? Era firesc. Eu trăiesc într-o comunicare continuă.

* * *

Nava plecase şi Geo Bozacomino se întorcea la locuinţa lui de sub cupolă, păşind încet, parcă fără să-şi aleagă drumul. Nava plecase lunecând scurt în sus, fără flăcări, fără zguduiri, iar el încercase în zadar să-i urmărească traiectoria, fiindcă dispăruse imediat în cerul negru de deasupra asteroidului. Nu se vedeau decât stelele, cu strălucirea lor sferică şi îngheţată. Şi atunci Geo pornise cu inima grea înapoi, spre cupolă. Se întâmpla ceva cu el, dar nu ştia să-şi

explice. Totul începuse cu visul acela care poate că nici nu era vis. Cu venirea și plecarea femeii cu păr argintiu. Sau poate că nu Una era cauza, numai că ea era acum departe, cine știe în ce punct al spațiului, proiectată spre planeta Galdan, iar el rămânea, în lumea lui pustie, din nou singur. Chipul Unei, cu uluitoarea privire mov, se apropia și se îndepărta de el, venea iar aproape și primea consistență, tulburându-l. De la o vreme se simți slăbit, nesigur pe picioare, așa că se așeză pe muchia unei pietre mari, de început de lume, și rămase cu privirea în gol, gândindu-se nu la Una, ci la el însuși.

Când se decise, în sfârșit, să-și continue drumul, mergea tot nesigur, aplecat, cu capul în jos. Strângea sub braț caseta cu înregistrări pe care i-o dăruise pământeana la despărțire. Ajunse la stație și intră târându-și picioarele încălțate în ghete de plumb. Își lepădă costumul de protecție din mers, cu mișcări automate, și oftă în timp ce căuta pe bâjbâite comutatorul. Aprinse lumina și o vreme rămase nemișcat, privind fix și fără expresie. Apoi se răsuci încet, până dădu cu ochii de bărbatul blond care ședea în fotoliu și se ferise până atunci să facă vreo mișcare. Îl privi uimit, nevenindu-i probabil să creadă. Și deodată se dezmetici și se făcu palid, trebuind să se sprijine de ceva. Când vorbi, vocea îi tremura nefiresc.

– Îmi amintesc, tu m-ai adus aici. Ce mai dorești?

– Am venit să te văd, zise blondul. Sunt purtător de mesaje. Pe planeta Galdan multe se schimbă.

Cătălin Badea-Gheracostea despre Mircea Opriță...

Metoda „Mircea Opriță”

Probabil Descartes este cel la care se gândește majoritatea când termenul „metodă” apare într-un text scris sau vorbit în românește. Din motive pe care nu are rost să le enumăr aici, aș vrea să rămân în minoritatea care se gândește la Kant, subiectul rândurilor de mai jos îmi dă toate argumentele a posteriori că motivele sunt întemeiate. În Logica sa, Kant făcea diferența între „manieră” și „metodă”, strict până la a fi searbăd, finit, dar atât de clar. În Discurs..., Descartes nu ajungea să termine ce își propusese, însă ce gust!

Mircea Opriță este poet, prozator, jurnalist cultural, istoric și critic literar. A devenit toate acestea pe parcursul a peste 45 de ani, iar în fiecare din aceste modalități de „textuare” a adus semnul său personal la cea mai înaltă expresie, obținând și recunoașterile semnului, nu numai ca marcă, din partea semenilor săi. Capabil să unească firesc comunul cu insolitul pentru orice finalitate a dorit-o, fără a exhiba meșteșugul, tehnicile cele mai recente, Mircea Opriță este cu fiecare carte a sa un om de litere al clasicimului de care, știm, literatura și cultura română au încă nevoie pentru (nu se întrevede când) încheiata edificare de sine.

Majoritatea s-ar agăța de schimbarea de paradigmă adusă de Discurs asupra metodei pentru a face analogiile cu importanța și influența (modului de a fi al) scrierilor lui Mircea Opriță. Nu ar fi nimic exagerat, păstrând proporțiile. A trece de la poezie la proză, încă la roman, încă la romanul politic (Cina cea mai lungă) fără a pierde capacitatea de a sesiza poezia realului, cu suficientă vreme înaintea însușirii de toți a noilor poetici ale cotidianului din anii 80, este un salt paradigmatic, reușit de puțini. Mai mult, față de alte romane politice, Cina cea mai lungă trece foarte bine în 2013 testul lecturii, probabil fiindcă nu a mizat excesiv pe imediateța politicului, ci pe atemporalitatea umanului propriu-zis. Este, altfel spus, un roman încă deschis, deși încheiat.

Minoritatea „mea” ar vedea în primul rând că, simultan cu Cina..., Mircea Opriță dădea literaturii române prima monografie despre H.G.Wells, un activist de stânga, un vizionar, un scriitor foarte popular și, deci, cu atât mai subversiv dacă este citit cu atenție într-un regim totalitar. Nu cred că a fost o întâmplare că aceste două proiecte ale lui Mircea Opriță au fost muncite în paralel și au venit în lumina tiparului, chiar umbrite de cenzură, împreună.

Nu voi aminti aici toate scrierile lui Mircea Opriță. Pentru ce am de spus, doar alte două cărți vreau să le aduc laolaltă. La Anticipația românească, singura istorie literară despre autorii români ai genului (încă) numit science fiction, Mircea Opriță începuse să scrie din anii 70 și, sunt convins, nu se va opri din scris decât oprit de motive extra-literare. Tot așa, chiar înainte de anii 70, Mircea Opriță și-a dorit să scrie „o carte cu Gulliver”, iar când a avut prilejul, vremea și inspirația, în 2011 a dat Călătorie în Capricia, un roman politic mai mult decât o satiră, cu suficientă originalitate pentru a fi mai puțin decât o parodie, o scriere de ficțiune speculativă unde elementele de science fiction sunt aduse printr-o continuă șarjă sub proba umorului și ironiei. Ceea ce înseamnă că au existat vreme de decenii în mintea lui Mircea Opriță, două proiecte cu termenul de livrare nedeterminat. Majoritatea ar fi trecut măcar unul dintre aceste proiecte din virtualitate direct la condiționalul trecut. Nu și Mircea Opriță.

Sunt un norocos, adică într-o altă minoritate, fiindcă fac ce-mi place și îmi câștig existența din ce fac: citesc și scriu. Nu m-am ridicat, însă, și aici sunt alături majorității, de la manieră la metodă. Fiindcă este incomparabil mai ușor să uzezi libertatea în ceea ce faci, decât să fii uzat de constrângere, mai ales de constrângerea autoimpusă. Mircea Opriță nu s-a lăudat niciodată, ci pentru cine i-a cerut un sfat despre cum (se) lucrează, cum (se) câștigă timp, spunea că, de zeci de ani, se trezește la 3 a.m. pentru a scrie... Majoritatea nu ne mai trezim nici măcar la 5!

Din relația fiecăruia cu timpul personal - pentru cei care lăsăm semne, punem semne, facem semne, sau măcar dăm un semn că am vrea să - se naște maniera lucrurilor semnate de noi. Mircea Opriță se află în minoritatea selectă a celor cu metodă. În literatura română de anticipație, eu mai cunosc doar încă un membru în viață din „comunitatea metodei”. De aceea vreau ca, în maniera ce-mi aparține, să mă bucur de ochiul atent și de vorba bună a maestrului Opriță, sperând că nu își va fi risipit vremea în zadar fiind un exemplu... de acces la metodă. Deceniile următoare vor arăta rezultatul.

Vivat! Crescat! Floreat!

HAIHUI PRIN COMPUTER

MIRCEA OPRIŢĂ

Cândva, în propria-mi copilărie,
obișnuiam s-o iau și eu haihui
prin cer, printre cele o mie
de constelații ale nimănui.
Așteptam cu emoție vie
o mare surpriză, vreo întâlnire posibilă
îndată ce ai dat –
agățat de Polară un pic –
colțul pe după osia Carului Mic,
sau după Orion,
în nebuloasa lui afundat
ca într-o beznă teribilă
străfulgerată ici-colo de palid neon.
Pândeam să se nască vreo stea
într-o explozie, într-o colosală mirare
din praf și gaze,
ori poate dintr-o vâlcea
de nimic poleit în câteva raze.

Era o minune atunci când băteam
cu degetul făcut cârlig, ca un cui,
la ușa vreunui nepământean
ceva mai verde, mai albăstrui,
mai cu urechile pâlnie și trompă-n loc de nas.
Poate mi-era și frică să pătrund în lumea lui
de porțelan pictat cu flori de ananas,
cu tobogane lungi de cauciuc întins
pe care ca niște păianjeni iuți
alunecau prelins
extravaganții lui concetățeni micuți
veniți să facă dinaintea mea popas.

N-aș spune că era un timp sărac
în gânduri și-n dorinți,
că râsul nu l-am învățat și că posac
urcam pe scări cerești, nemaiumblate de părinți.
Aș spune însă
că-n drumurile-acelea necuprinse
pe care mă-ndemnam seară de seară
aveam drept sprijin doar
un strop de fantezie și de jar,
o rază subțirică și sprințară
ca un ac de busolă
cu care îți cauți direcția
până la intersecția
Pleiadelor cu Boreala Aurora.

Voi, dragii mei, poate v-ați mai schimbat,
încât observ că vă place
să fiți conduși de taste, de butoane,
iar plimbarea voastră se face
prin universul ciudat
unde toate lucrurile sunt baloane
de săpun electronic: repede cresc
și se sparg, cu viteze astrale,
nici n-apuci să le vezi pe ecran cum roiesc
c-au și dispărut
dincolo de agerimea privirii tale,
luând-o năvalnic de la început.

Voi porniți haihui printr-o lume
de fantome viclene,
de cotropitoare spume
strecurate sub gene,
pipăite cu gând îndârjit
și cu o poftă de joacă nebună,
prelungită la nesfârșit,
zeci de ani și o lună,
deci cam fără măsură,
până vă cade capul pe tastatură
și-n somn zbuciumat vânați mai departe
roboți cu criminală ambiție,
care aruncă grenade și trag din orice poziție,
când din față, când dintr-o parte,
sau fiara cea hâdă, ieșită
din niște genuni de rutine și biți
să vă muște cu falca ei teșită
dacă sprinten din cale-i nu vă feriți.

Acum, să fiu drept!

Pot şi eu să accept
că extratereştrii voştri de iluzie nu-s
mai puţin adevăraţi decât ai mei,
dar suferi, totuşi, orişicât nu vrei,
să vezi, de fapt să văd chiar eu că v-aţi pus
patul în computer, că acolo v-aţi dus
şi hăinuţele, şi ghetele, şi genţile de şcoală,
iar din lumea asta virtuală
degeaba vă mai strigă mama la masă:
vouă tot mai puţin vă pasă,
şi azi-mâine m-aştept
să lipiţi pe-un colţ de monitor
cu ecranul mare şi multicolor
numărul vostru de casă.

Sau poate că-s invidios
pe voi şi pe internet,
cu care, de curiozitate ros,
poţi ajunge într-un fragment de secundă
la capătul Pământului, ori pe dunga Lunii,
ba chiar mai departe, unde sorii abundă
şi Galaxia îşi revarsă bogăţia cununii
cu constelaţiile în relief.
Iar dacă ai chef,
descinzi până şi pe un minuscul aerodrom
dintr-o margine de atom
rotitor, unde altă suflare
şi alte rânduieli stăpânesc
destinele locului, spre îndelunga mirare
a simţului nostru pământesc.

Mai aud că, tot astfel, într-o clipire,
te poţi repezi mai pe-aproape,
în Roma strămoşilor, la vikingi cu aprigă fire,
ori în Olanda cea împresurată de ape,
să mai admiri o lalea, să mai bei o cafea
la Paris, pe terasa picurată cu soare,
ori gura s-o căşti
de la Crăciun pân-la Paşti
prin muzeele lumii, sau lângă
Niagare detunătoare.

Dacă-i aşa, faceţi-mi loc şi mie
în căsuţa voastră cât o colivie
şi nu vă tot miraţi
că prin computer umblu ca o babă şchioapă
ce pipăie cu cârja fiecare groapă,
ca un străin cu calea bâjbâită
prin lumea asta nouă şi aiuritoare,
unde, de-atâtea semne stranii derutaţi,
năduşeala te-apucă şi mintea te doare.
Hai, luaţi-mă voi de mână şi mă dirijaţi!

cătălin negrea - digital sculpture

Cu Cornel Robu, studiind secvențe din filmul *Misiunea spațială Delta*, **pentru ilustrația unui număr special SF din revista** *Tribuna* **(octombrie 1985)**

Sub priviri vigilente și discursuri proletare, se anunță premiile concursului organizat de *Helion* **în 1981. Marcel Luca, Lucian Hanu și Ion Ilie Iosif par ușor preocupați de vecinătatea prea strânsă a SF-ului cu politicul.**

Cu Lino Aldani în 1980, pe proprietatea sa din San Cipriano Po, în nordul Italiei

Un EUROCON de pe timpuri, cu sala plină: Poznan, 1976. Voicu Bugariu, Mircea Opriță, Herbert Franke, Domingo Santos, Konrad Fialkowski etc. etc.

Cu totul altceva fără tablouri pe pereți!

24 mai 1988, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din București, simpozion internațional pe tema „Anticipație și umanism". Cu Constantin Cozmiuc, Tudor Bețuan și Voicu Bugariu. Dacă umanismul e o noțiune oarecum invizibilă, anticipația e pe masă: revistele Paradox și Helion.

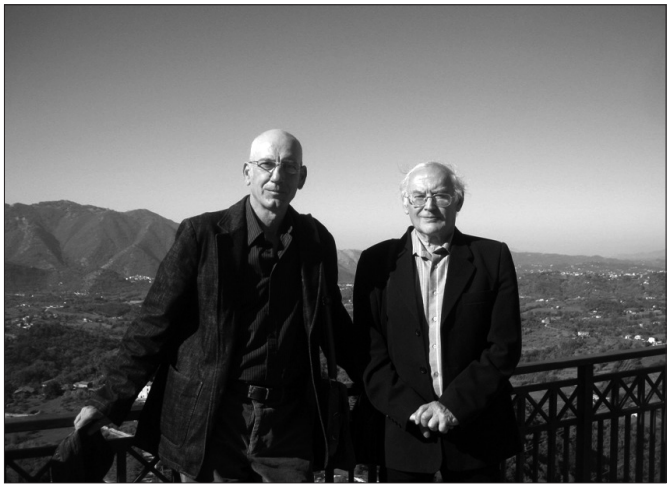

În Italia, cu poetul spaniol Sebastian Mondejar (2012)

Pe o stradă din Alvito, Italia, la Festivalul Internațional de Poezie „Val di Comino”, cu prilejul Săptămânii poeziei românești, octombrie 2010: Mircea și Doina Opriță, Vasile Igna, Marta Izsák, oficial local, Carlos Vitale (poet spaniol), poetul italian Gerardo Vacana (organizatorul festivalului) și Mircea Petean.

Lansarea romanului *Sud contra Nord* **de Gheorghe Săsărman la librăria „Dacia” din Cluj (2001)**

Și, în sfârșit, o călătorie în timp până în anul 1972, spre a se ilustra convingerea subiectivă a românului că „înainte era mai bine”.

... Și o poză de grup cu SF-ul: Mircea Opriță între Albescu (I. E.) și Popescu (C. T.), înconjurat de Dușan Baiski, Silviu Genescu, Costel Baboș, Ovidiu Pecican, Lucian-Vasile Szabo și toți ceilalți. În extrema stângă, Tudor Bețuan. În extrema dreaptă, Cornel Secu și Lucian Boia.

2011 - Sesiunea Helion

2011 - Sesiunea Helion

2012 - RomCon, discuții pe marginea statutului ARCASF

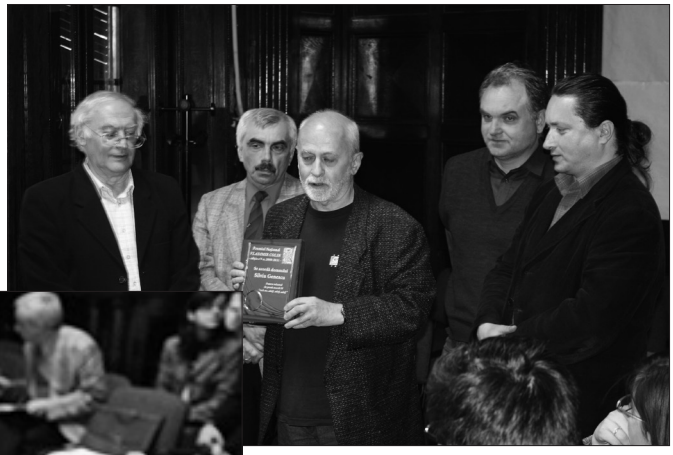

Silviu Genescu, distins cu premiul *Vladimir Colin* **pentru anul 2011**

La statuia lui Sf. Gheorghe

Sesiunea Helion 2012

„GENUL A FOST ȘI VA FI MEREU ÎNTR-O CRIZĂ DE CREȘTERE”

Interviu cu Mircea Opriță

– Te-ai născut la Timișoara în 1943. Ce înseamnă pentru tine acest oraș?

– Cu Timișoara am o relație ceva mai aparte decât cu alte localități din țară. Pe unele dintre ele le pot ignora, pe altele s-a întâmplat să le vizitez doar la modul turistic. Actul meu de identitate – și am avut la un moment dat șansa să-mi descopăr primul certificat de naștere, cu emblema regalității – mă leagă în mod categoric de Timișoara. Totuși, s-a întâmplat să calc pentru prima dată, conștient, pe bulevardele acestui oraș abia la vârsta de 33 de ani. E foarte posibil ca „reîntâlnirea” să se fi amânat și mai mult, dacă n-aș fi fost atunci invitat la la o Convenție Națională ținută la Timișoara. Cred că despre cenaclul „Wells” era vorba, fiindcă „Helion” s-a înființat ceva mai târziu. Dar descoperirea relativ târzie a orașului e compensată, fără îndoială, de caracterul durabil al legăturilor mele ulterioare. Odată „spartă gheața”, constat că am participat de-a lungul anilor la destule Sesiuni Helion și la câteva dintre convențiile naționale organizate aici. Cu acele prilejuri v-am cunoscut pe voi, cei implicați în creația genului și în organizarea manifestărilor ce i se dedică periodic. Întrucât eram și eu mult mai tânăr, cu majoritatea am putut stabili relații amicale, consolidate de trecerea timpului. Orașul are un aer senin și luminos, care-mi place și mă determină să revin cu bucurie de câte ori pot s-o fac. Cu toate acestea, nu cred că spațiul în sine mă leagă, ci amiciții durabile și calitatea incontestabilă a momentelor SF, momente culturale, în fond, organizate de voi, timișorenii.

– Săsărman, un alt scriitor care se consideră clujean, s-a născut la București, Cornel Robu, tot un clujean de prestigiu, s-a născut la Sighișoara. Cum ți se par aceste biografii?

– Cred că e mult spus „biografii”, chiar dacă ar fi să le vedem într-o ipostază fragmentară. Cu Gheorghe Săsărman împărtășesc același destin de „refugiat”, datorită situației conflictuale din Ardealul epocii, cedat parțial Ungariei la începutul celui de-al doilea război mondial. Părinții mei s-au refugiat efectiv la Timișoara, ai lui la București, și așa se explică faptul că ne-am născut în alte orașe decât cele ce păreau să ne fie destinate. La terminarea războiului, ai mei au revenit la Cluj, localitate de care mi-am legat copilăria, tinerețea, în fine, viața, nu greșesc spunând așa. Cu Săsărman am urmat același liceu, cunoscutul „Emil Racoviță”, unde am aflat ulterior că fusese elev și Ion Mânzatu, pe care, fiind cu zece ani mai în vârstă, nu l-am cunoscut în perioada aceea. Nici pe Gheorghe Săsărman nu mi-l amintesc altfel decât și-i amintesc elevii mai mici pe cei din clase mai mari, ca nume și prezențe fugare, perindate prin curtea școlii – iar aici pot să mai adaug câteva: Virgil Stanciu, viitorul anglist și traducător, inclusiv de SF, Ion Pop, actualul critic literar și profesor universitar, precum și unii care s-au remarcat între timp în alte domenii, medicină și politehnică. Pe Săsărman, Bucureștiul nașterii sale l-a ademenit din nou, cu o forță pe care asupra mea capitala n-a avut-o niciodată. Prin 1964, dacă reține bine, l-am vizitat în fugă la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”, unde își încheia cursurile universitare. Tocmai îl cunoscusem pe Adrian Rogoz, care mi-a destăinuit locul unde îl puteam găsi și chiar m-a îndemnat să-l vizitez pe fostul meu coleg de școală, de vreme ce amândoi ajunseserăm să curtăm anticipația. Mă rog, el era deja un fel de vedetă, întrucât cu doi ani înainte câștigase concursul internațional organizat pentru țările socialiste, iar eu ajunsesem pe punctul de a debuta în *Colecția „Povestiri științifico-fantastice”*. L-am aflat pregătindu-și proiectul de absolvire, ceva legat bineînțeles de arhitectura viitorului. Apoi el s-a lansat în publicistică, iar după o vreme, în condiții pe care le descrie într-un roman autobiografic, s-a expatriat în Germania Federală. Ne întâlnim cu bucurie la Cluj de fiecare dată când revine în țară și are astfel prilejul să-și calce pe urmele transilvane. Pe Cornel Robu, în schimb, l-am cunoscut abia după ce se instalase cu slujba la Filologia clujeană, ca asistent al profesorului Ion Vlad, la catedra de teoria literaturii. Scriind și articole precum *Portret robot al robotului,* sau *Științificțiune, științifictor,* s-a „deconspirat” ca amator de SF și asta ne-a adus adesea alături. Mă gândesc la multe proiecte de numere speciale SF pe care le-am pregătit împreună pentru revistele literare clujene *Tribuna* și *Echinox.* Apoi, după 1990, eu fiind redactor la Editura Dacia, i-am propus proiectul antologiei *Timpul este umbra noastră,*

un volum de succes și de bun renume până astăzi. Prin urmare, și Robu este un clujean perfect adaptat, indiferent de locul real al nașterii sale. Mă bucur să văd că în felul acesta Clujul poate trece, dacă nu drept o „școală clujeană", măcar ca un centru al teoriei și istoriei literare consacrate genului SF.

– Anticipația mondială este în criză?

– Da, firește. Genul a fost și va fi mereu astfel. Într-o „criză de creștere", ca să folosesc inspirata sintagmă inventată cu multe decenii în urmă de Michel Butor. Evident, constatarea lui Butor venea dintr-o nemulțumire legată de momentul 1950 din SF-ul francez și mondial, când genul părea instalat în rutină și într-un comod exercițiu repetitiv, lucru stimulat de explozia lui ca fenomen comercial, de tipărirea scrierilor sale în colecții profitabile, de masă. Or, privind în urmă, constatăm că alarma respectivă n-a împiedicat genul să evolueze, să-și găsească noi soluții de expresie, unele chiar surprinzătoare față de tendințele cultivate inițial. Ceea ce apărea ca o simplă deviere de la linia inițială, de explorare a miracolelor tehnologice ale viitorului, s-a dovedit în timp un factor de înnoire și progres. Sunt convins că un promotor important de talia lui John W. Campbell Jr., sub controlul căruia s-a constituit pleiada de autori cunoscută ca „Vârsta de Aur" a SF-ului american, ar fi suferit imens la întâlnirea cu experimentele suprarealiste din curentul englezesc *New Wawe* din anii '60 ai secolului trecut, sau cu orientările socio-ecologice, de expresie politică chiar, cunoscute cam în aceeași perioadă de SF-ul american. Mai târziu a apărut curentul cyberpunk, care se abate la rândul său de la formula simplă și clasică a aventurilor galactice, răspunzând în schimb perspectivei introduse în viața noastră mai recentă de explozia informațională și de năvala de tehnicitate specifică antrenată de ea. Toate aceste schimbări, mai mult sau mai puțin „revoluționare", au fost răspunsuri necesare – și chiar potrivite – la câte o criză de creștere, prin care genul trebuia să-și deschidă drum mai departe, dincolo de rutină, spre un orizont nou.

– Dar cea românească?

– Nici anticipația românească nu face excepție. Într-o fază mai veche, care a dat romanul lui Felix Aderca, *Orașele scufundate,* SF-ul nostru era mulțumit cu modelele Jules Verne și Wells, ca și cu statutul de „romanț științific" pe care îl constată Mariano Martín Rodríguez pentru SF-ul spaniol antebelic. Au urmat bâjbâielile tehniciste din jurul anului 1955, cărora li s-a răspuns destul de prompt printr-o reîmbarcare a motivelor genului în literatură, lucru de care se fac răspunzători destui autori deveniți între timp clasici autohtoni ai genului și din păcate plecați dintre noi. Ar fi multe nume de pomenit, dar mă rezum la câteva, Vladimir Colin, Adrian Rogoz, Ion Hobana, Horia Aramă, Ovid S. Crohmălniceanu, iar dintre cei încă activi, Florin Manolescu, Gheorghe Săsărman, Constantin Cubleșan, Voicu Bugariu și presupun că nici pe mine n-ar trebui să mă exclud. Nici la noi, însă, lucrurile nu stau pe loc, iar eventualelor „crize de creștere" li s-a răspuns prin diverse încercări, unele chiar reușite, de implantare a orientărilor în vogă din SF-ul mondial. O asemenea „reorientare" tematică și stilistică a încercat să dea SF-ului românesc în anii '90 revista *Jurnalul SF,* însă aș zice că reușita nu e a sa, poate din cauza unei teoretizări cam haotice și a numeroaselor texte neîngrijite publicate de redacție, unele cu un scris deficitar, câteodată chiar agramat. Reușita este a unora dintre colaboratorii publicației, deveniți cu timpul condeieri cu operă proprie: Liviu Radu, Michael Haulică, Sebastian A. Corn și alți câțiva. Iar astăzi îmi pare că evoluția continuă, fiindcă, încăput pe mâna unor oameni talentați, genul dovedește că nu și-a epuizat resursele de creație.

– Care ar fi elementele esențiale ale anticipației românești actuale?

– Aș scoate în prim-plan două tendințe ce mi se par extrem de importante. Prima ține de literaritatea obligatorie a unui text, dacă sperăm să ni-l facem durabil și nu doar încă o ilustrare convențională a unei teme ori a unor motive SF, fie ele și foarte inter5esante în sine. Într-o asemenea pretenție mă despart în mod categoric de Voicu Bugariu, care, urmând surse deja depășite în teoria genului, insistă mai departe pe ideea că lumea SF-ului n-ar avea prin definiție nicio legătură cu literatura, că ar fi mai curând o sectă protestantă ce-și cultivă cu orgoliu valorile proprii, că a ținti, ca autor, spre un nivel estetic al scrierilor tale ar fi ceva chiar contraproductiv, după cum și a judeca aceste producții pe baza canoanelor criticii literare ar fi o soluție inadecvată. Cred că astfel de judecăți pot fi emise de un ideolog interesat de aspecte exterioare creației propriu-zise, rupt de texte, sau poate mai grav, lipsit de răbdarea de a le parcurge și altfel decât superficial. Experiența mea de lectură e alta, iar *Cronicile de familie* pe care de mai mulți ani încoace mă străduiesc să le redactez lună de lună sper să arate și altora ceea ce mie îmi este clar: că în multe cărți românești de SF elementele genului sunt tratate de o manieră compatibilă cu literatura, că valorile estetice nu trebuie eliminate prin definiție dintr-o lucrare de anticipație, ci dimpotrivă, trebuie recunoscute ca atare și puse în lumină acolo unde se găsesc. Când nu se găsesc e altceva, dar șansa SF-ului românesc a fost dintotdeauna, și rămâne și pe mai departe, tratarea motivelor genului în regim literar. A doua tendință privește o mai largă conviețuire a SF-ului cu genuri de frontieră, cum ar fi literatura fantastică și cea gotică, de tip horror. Nici eu nu sunt de părere că genurile trebuie să se amestece în așa măsură încât orice fantasy și orice horror să treacă drept SF, însă un amestec de substanță, de motive și de situații considerate până nu demult specifice fiecăruia dintre domeniile amintite se produce, totuși, în literatura contemporană. Genurile nu mai pot fi constrânse la existența lor în stare pură, dacă vor fi avut vreodată o asemenea stare. Fuziunile, sintezele s-au produs mereu și e cazul să ținem seama de rezultatele lor mai degrabă decât să le excludem ca pe niște fenomene neavenite. Până la urmă, literatura ne arată ea însăși ce este, în cadrul ei, „avenit" sau „neavenit".

*– N. Manolescu a scris în **Istoria** sa numai câteva rânduri despre anticipația românească. De ce crezi că s-a întâmplat așa?*

– Manolescu e un critic reputat, dar nu are nicio tangență cu SF-ul. Într-un studiu asupra „cazului literaturii românești de SF", Mariano Martín îi face observații mai generale privitoare la canonul critic aplicat în sinteza sa de istorie literară, imputându-i lipsa unei viziuni postmoderne, actuale, care l-ar fi constrâns să trateze cu înțelegere și ariile literare excentrice tradiționalului *mainstream.* În puținele rânduri când s-a exprimat asupra unor volume de SF, criticul a citat două-trei nume în vogă la data respectivă, Fărcășan, Hobana și Rogoz când făcea „portretul genului" într-o sinteză de tinerețe, publicată în colaborare cu Dumitru Micu, după care Colin și mai ales Crohmălniceanu – cu acesta din urmă era coleg de branșă și de catedră – când a avut în vedere cărți tipărite ceva

mai încoace. Sigur, o istorie a literaturii române ar fi fost mai completă incluzând și aspecte speciale din domeniul cercetat. Eu, care n-am nutrit ambiția unei istorii literare de ansamblu, poate că am avantajul de a putea studia problema mea specială pe toate fețele, dându-i, în *Istoria anticipației românești,* un tratament relativ complet. Dar asta-i o dovadă că mie îmi place SF-ul și m-am străduit să-i citesc cărțile și să le înțeleg. Ceea ce poate că nu-mi dă totuși dreptul să-l întreb pe Nicolae Manolescu de ce nu-i place ceea ce nu-i place.

– În 1976 ai fost la Poznan la al III-lea Eurocon. Primul organizat în Europa de est? Cum ai simțit aceste reuniuni?

– Da, am fost și la Poznan, și la Stresa în 1980. La altele n-am mai ajuns, poate că nici nu m-am străduit s-o fac. La Poznan era și mai simplu de ajuns, în condițiile politice ale timpului. Am făcut parte din delegația Uniunii Scriitorilor, alături de Hobana, Colin, Cubleșan, Victor Bârlădeanu și Voicu Bugariu, dacă nu mă înșel. V-am întâlnit acolo și pe voi, timișorenii, cel puțin pe Mircea Șerbănescu îl am într-una dintre fotografiile momentului. Pentru mine a fost un prilej important de a înțelege cam ce se întâmplă la o asemenea conferință internațională. Am văzut pentru prima dată, cu invidie, o expoziție de cărți vest-europene și americane. Îmi amintesc și de câteva figuri notorii de la masa unde Ion Hobana trona ca o personalitate prestigioasă a organizației europene de SF. Am avut, în plus, bucuria de a primi un premiu special al juriului într-o împrejurare în care lui Vladimir Colin i-a revenit premiul european pentru întreaga operă. Am trăit toate momentele acelea cu emoția și încântarea pe care doar tinerețea ți le pot da.

– Ai fost președintele Comitetului de organizare al primului EUROCON organizat în Romania, cel din 1994. Unul dintre momentele importante ale evenimentului a fost lansarea volumului tău Anticipația românească. Câți ani ai lucrat la acest volum de istorie literară?

– Așa-i, e drept, a mai fost și acel *euROcon* ținut pe teren românesc, pentru care nu mai aveam nevoie de pașaport și de vize. Dar, dacă n-ar fi fost Timișoara și entuziasmul vostru, mă rog, al nostru, al celor din ARSFan, precum și sprijinul oficial venit de la Ministerul Tineretului – destui l-au înjurat la viața lor pe Mironov, dar ce ne-am fi făcut fără umărul lui de sprijin?! –, mă îndoiesc că eu aș fi fost acela care să țină un discurs inaugural și, mai ales, mă îndoiesc că am fi avut parte de un Eurocon românesc la numai cinci ani după Revoluție. *Anticipația românească* apăruse chiar în primăvara aceea, așa că dădea bine în context, puteau vedea și invitații noștri, Franke, John Brunner, Norman Spinrad, Joe Haldeman, Moebius, toți ceilalți, că SF-ul românesc există, și încă într-o amplă sinteză, destul de arătoasă și ca ținută tipografică. Cred că lucram la ea de vreo două decenii, iar unele părți ale proiectului datau, ca prime încercări, încă din anii studenției mele. Am spus „lucram" și nu „am lucrat", fiindcă nici după ediția aceea n-am considerat-o încheiată. Ediția a doua, din 2003, lărgește imaginea valului optzecist și adaugă perspectivele postmoderniste din ultimul deceniu al secolului XX. Cred că abia cu cea de-a treia ediție, apărută cu titlul de *Istoria anticipației românești,* cartea și-a căpătat forma definitivă. Așa cum am mai spus-o și cu alte ocazii, pentru SF-ul nostru de după anul 2000 am deschis un nou front de lucru, sub titlul *Cronici de familie.*

*– Într-un interviu anterior (**Helion online** nr. 2/2010) declarai că ți-ar plăcea să te plimbi cu o mașină a timpului. Pe unde ai dori să călătorești cu ea?*

– Constat acum că m-am plimbat destul de mult cu mașina timpului și cam pe unde mi-a trecut prin cap. Când am dorit să ajung în Sarmizegetusa sau în Roma antică, am fost acolo. O dată am „bântuit" chiar și pe la începuturile Cuaternarului, căutând în *Noaptea pragurilor* o linie de legătură cu strămoșii noștri în curs de umanizare. L-am descoperit mai apoi și pe Arthur C. Clarke făcând același lucru. Alteori m-a interesat viitorul, măcar ca idee, m-am întrebat până și cum ai putea ajunge la el chiar fără mașină, dacă acolo ți-ar fi eventual locul sub soare, ca în *Așteaptă vremea ta.* Iar când o să mai doresc să fac un salt temporal, o să fii primul care afli, poate chiar din paginile revistei *Helion.*

– Care crezi că ar fi cea mai bună „soluție" pentru o bună ieșire în lume a anticipației românești de calitate?

– Traducerile în limbi străine și prietenii pe care ni-i facem în așa măsură încât să și creadă în noi. Uneori interesul lor poate coincide și cu preocuparea vreunei instituții culturale din țară, cum sper să se întâmple cu antologia SF-ului românesc în limba spaniolă, unde o idee a editorului din Madrid încearcă să meargă mână în mână cu sprijinul financiar al Institutului Cultural Român. Mai e nevoie și de o bună doză de noroc. Eu am avut noroc cu *SF aus Rumänien,* după ce Herbert Franke și editura din München unde acesta coordona o colecție interesată nu doar de americani au remarcat o altă antologie de-a mea în germană, *Die beste aller Welten,* publicată la Dacia. Dar până la șansa asta îmi amintesc că am mai trimis cartea respectivă la încă vreo 30 de adrese, edituri și autori importanți, de unde n-am primit niciun ecou. Noroc a avut și Gheorghe Săsărman, a cărui traducere spaniolă din *Cuadratura cercului* s-a întâmplat să ajungă sub ochii Ursulei K. Le Guin, iar distinsa doamnă a SF-ului mondial să dorească s-o retraducă ea însăși pentru o editură americană. Iar până la americani, să nu uităm că mai avem în jur unguri, croați, polonezi, bulgari care cred că n-ar avea nimic împotrivă să afle despre noi și să ne cunoască „textele alese".

– Care socotești că sunt autorii cei mai înzestrați din anticipația românească din ultimele decenii?

– O să dau doar o listă de nume în care cred, fără să adaug și titluri, fiindcă scrierile lor le-am comentat detaliat în seria mea de cronici. Liviu Radu, Dănuț Ungureanu, Mihail Grămescu, Dan Doboș, Cristian Mihail Teodorescu, Lucian-Vasile Szabo, Costel Baboș, Lucian Merișca, Sebastian A. Corn, Marian Truță, Mircea Liviu Goga, Silviu Genescu, Costi Gurgu. Apoi Michael Haulică și Florin Pîtea pentru orientarea cyberpunk. Adrian Buzdugan dintre debutanți. Bogdan Suceavă, Ana Maria Negrilă, Ona Frantz, Doru Stoica, dacă vor continua să scrie SF, lucru de care nu sunt tocmai sigur, dar prin îndoiala asta nu pun la îndoială talentul lor. Dintre critici, Cătălin Badea-Gheracostea, chiar și L-V Szabo, au șansa să mai ia de pe umerii noștri ceea ce purtăm de decenii, Cornel Robu și cu mine. Sau poate că noi, cei doi pomeniți la urmă, avem șansa asta cu ei. Mai sunt și alți autori pe care i-aș cita între cei care merită, dar vor mai fi ocazii, deocamdată mă opresc la atât.

*– **Călătorie în Capricia**, cartea pe care ai publicat-o în 2011 a fost distinsă cu titlul de cel mai bun roman la Romcon-ul din 2012. Cum s-a născut ideea acestui roman?*

– Premiul Romcon, dar și premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, ceea ce îmi arată că nu doar fanii, ci și profesioniștii scrisului mi-au apreciat aproape simultan lucrarea. Eu sunt, de când mă știu, un fan al lui Jonathan Swift, despre care sper să mai am răgazul de a scrie o carte, așa cum am scris cu decenii în urmă și despre Wells. M-a fascinat stranietatea pilduitoare a călătoriilor lui Gulliver și cred că ideea unei noi aventuri a acestuia m-a urmărit toată viața. Până când am simțit-o efectiv prinzând contur și substanță, și i-am dat drumul în laptop.

– Dacă ar fi existat cenzura comunistă, care crezi că ar fi fost pasajele cele mai „periculoase" din Capricia?

– Cam tot romanul. Îmi amintesc cât am avut de „tras" de pe urma romanului meu *Cina cea mai lungă* numai pentru că niște „băgători de samă" au răstălmăcit câteva pagini, comunicând rodul pervers al interpretării lor la fosta Județeană PCR Cluj. Acum, în schimb, l-am lăsat pe Gulliver să umble pe unde vrea prin Insula Capricia, să vadă și să comenteze tot ce dorește, principi-jucători, flote fără flotă, pândaci și răspândaci, diverse ticăloșii de care îmi închipui că și Swift ar fi fost tare mândru. E adevărat, Capricia nu exista pe vremea regatelor Lilliput și Laputa, ar fi trebuit ca distinsul scriitor satiric englez să călătorească și el cu o mașină a timpului până la o adresă din viitor. Viitorul lui și al lui Gulliver, sentențelege!

– Ai scris mult proză, poezie, critică, istorie literară, eseuri. Care crezi că sunt operele tale care vor intra cu bine în secolul XXII? Dar în secolul XXIII ?

– Ce mă interesează deocamdată este să se vadă caracterul unitar al creației mele. Nu sunt un om care se împrăștie la întâmplare și încă de la debut am construit, cred, pe câteva coordonate pe care nu mi le-am trădat. Am scris de toate, e adevărat, dar numai despre lucruri pe care le prețuiesc și știu că mă reprezintă. Cât despre secolele ce vin… Hai să ne uităm la ce-i fac isteții de acum lui Caragiale, lui Eminescu, și-o să ne cam treacă cheful de a ne legăna în visuri glorioase de peste 150 de ani. Ceva o să mai rămână și atunci, dar numai dacă va rămâne omenirea, și civilizația ei, și formele culturale cunoscute. Dacă nu vor fi înlocuite de cine știe ce, dacă omul însuși nu va fi înlocuit de cu totul altceva, bunăoară de simulări pe computer. Unde spuneai că am lăsat mașina aceea a timpului, să dăm o raită prin zonă? Ar fi tocmai momentul unei anticipații, poate fericită, poate sinistră de-a dreptul.

– Cum reușești să-ți împarți timpul „acoperind" atâtea cereri lunare de la atâtea publicații?

– Nu e prea complicat, trebuie să fii doar atent la termenele de predare ale materialelor. Bunăoară, știu că la voi, pentru *Helion online,* am obligația să-mi predau „cronica de familie" în fiecare lună în jurul datei de 15. Restul e simplu, mai citești câte o carte scrisă de colegi, mai gândești despre ea, mai cauți versiunea critică în care ți se pare că se încadrează cel mai bine. La *Știință și tehnică* e și mai simplu, ei așteaptă materialele în jurul datei de 5. Noroc că nu trebuie să fie tot despre cărți, fiindcă nu-mi trimit autorii atâtea încât să-i repartizez în două rubrici paralele. Unii nu mi le trimit chiar deloc, convinși că articolele despre cărțile lor se scriu singure, de către niște critici cibernetici, ca în povestirea lui Crohmălniceanu *Un capitol de istorie literară.* În fine, cu rubrica *SFmania* de pe blogul BookMag e simplu de tot, acolo nu mi se așteaptă decât două articole pe lună și am avantajul de-a fi convins administratorul să mă lase să scriu despre ce-mi trece mie prin cap. Din fericire, încă îmi mai trec multe, așa că nu risc încă să ajung în pană de subiecte și idei. Ce mai rămâne? A! Câte o colaborare suplimentară, dar urgentă, o povestire nouă, un proiect de roman reluat – viață de scriitor. Puteam face și altceva? Bineînțeles, dar acum e prea târziu.

– Ce înseamnă familia și Dăbâca pentru Mircea Opriță?

– Familia a însemnat întotdeauna pentru mine ceva fundamental. Mi-a extins viața, mi-a îmbogățit-o, m-a împlinit. Nu-s vorbe goale, chiar dacă mă rețin, din delicatețe, să-mi exteriorizez sentimentele și, în orice caz, nu voi reuși să le dau dimensiunea și forma pe care o merită. Mi-ar fi mai ușor în cazul unui personaj, la o privire complet din afară, dar deocamdată nu vreau să fiu eu personajul acela. Dăbâca e o comună din județul Cluj, primul loc în care am făcut cunoștință cu lumea rurală, fiind repartizat acolo, în tinerețe, ca profesor. O lume complet nouă pentru copilul de oraș care fusesem până atunci. Chipuri noi, obiceiuri pe care le mai știam din literatura cu subiect rural, cuvinte și expresii specifice satului ardelean, trebuia să le învăț ca să nu râdă țăranii de mine. Dăbâca e și locul de naștere al soției mele, Doina, pe care am cunoscut-o întâmplător, după plecarea mea de acolo, fiindcă activitatea de profesor era sincronizată pe invers cu a ei, care exact în perioada mea dăbâcană își făcea studiile la Cluj. În fine, privind în urmă, nu mă pot felicita îndeajuns pentru norocul pe care l-am avut. Amândoi l-am avut, fiindcă nu e puțin lucru să-ți împărtășească cineva întrutotul gândurile și sentimentele și să te poți baza pe celălalt în orice împrejurare. Astăzi Dăbâca e locul nostru de refugiu pe aproape toată durata anului. Am reamenajat casa bătrânească în așa fel încât să ne placă să trăim acolo, cultivăm o grădină incomparabil mai mică decât cea din vremea când trăiau socrii mei, strângem, când se fac, roadele unei livezi. Iar în ce mă privește, aici am învățat cu adevărat anotimpurile, succesiunea florilor și a plantelor de cultură. Ce mai: de când am ieșit din chingile unor ritmuri comandate de alții, am ajuns să descopăr bucuria de a trăi după ritmurile mari ale naturii, ceea ce poate că-i mai greu de înțeles pentru cine n-are parte de ele. Din fericire, am găsit și soluția care-mi permite să-mi duc mai departe preocupările legate de creația literară. Când vreau să mă amuz, îl citez și eu pe cel din anecdotă, sau poate că din viața reală, care exclama: „Doamne, bine-mi pare că m-am pensionat, ca să pot lucra de dimineața până-n miezul nopții!" Cam asta e, și sper că noua mea experiență o să-mi lungească zilele măcar cu câțiva ani buni.

– Ce proiecte literare ai pentru anul acesta? Dar pentru anii următori?

– Dintre proiectele acestui an, unul e deja înfăptuit: o nouă ediție din *Nopțile memoriei* la Editura Nemira, unde figurez într-o serie a „dinozaurilor invincibili", hai să mă exprim glumeț, alături de colegii și prietenii mei Cubleșan și Săsărman. În toamnă aștept să-mi văd publicată o carte în Italia. Nu te speria, e de versuri! Mai puțin zglobii decât cele aflate în culegerea *Călătoriile din balansoar,* dar cu avantajul de a fi în italiană. Unele sunt chiar scrise în italiană, fiindcă nu doar copiii fac lucruri trăsnite, uneori le mai fac și cei cărunți. Proiectele anilor viitori sunt cuprinse în rubricile aflate deja în plină dezvoltare. Mai aproape de noi văd o carte intitulată

Alte cronici de familie și care, evident, continuă incursiunea mea prin SF-ul românesc actual. Aflată cam la jumătatea celor o sută de articole pe probleme de interes specific, *SFmania* s-ar putea să iasă și ea spre sfârșitul anului următor. N-am încetat o clipă lucrul la un tom ce va fi oricum mai complicat și mai voluminos, din care unele articole au apărut deja în *Galileo,* în *Helion,* în publicația digitală *SRSFF* și în revista *Curtea de la Argeș,* care bănuiesc că e mai puțin frunzărită de sefiști, dar își are și ea publicul ei interesat și de rubrica ,,Orizont SF". Cred că bănuiești: e vorba de *Enciclopedia anticipației românești,* unde discut nu numai despre autori, ci și despre subiecte cu caracter teoretic, altele preocupate de fandom și de aspecte mai puțin literare, dar inevitabile în cazul unei largi panoramări a genului nostru. Știu că ai vrea s-o vezi și pe asta publicată cât mai curând. Aș vrea și eu, fiindcă ar echilibra în mod convenabil *Istoria anticipației românești,* unde m-am ocupat în chip preponderent de analiza literară a domeniului. Totuși, nu pot forța finalizarea prematură a volumului, tocmai pentru că doresc să nu mă repet, să nu mă ,,autoplagiez", cu alte cuvinte. Chiar scriind despre autori deja tratați în *Istorie,* ei vor figura în *Enciclopedie* cu portrete noi. Nu unele ce ar putea contrazice opiniile mele mai vechi, dar rescrise integral și cu un supliment de informație obligatoriu în structura acestui proiect.

Interviu realizat de Cornel Secu

Dănuț Ungureanu — **despre Mircea Opriță...**

Un prieten

Mi-e foarte greu, dacă nu imposibil, să-mi amintesc cu exactitate momentul în care l-am cunoscut pe Mircea Opriță. Asta poate și din cauza senzației că a fost dintotdeauna acolo, în „peisajele" mele cuprinzând fandomul, de-a lungul celor trei decenii și mai bine de când am pătruns în lumea minunata a sefeului.

Lui Mircea Opriță, care m-a onorat cu prietenia domniei sale, îi sunt recunoscător pentru câteva lucruri. În primul rând, pentru vremurile când Cătălin Ionescu și cu mine, la primul nostru Romcon, ne holbam spre fotoliile în care discutau detașat Vladimir Colin, Adrian Rogoz, Ion Hobana. Nu ne era deloc limpede prin ce minune, într-o bună zi, unii ca noi am fi putut călca pe urmele acestor coloși ai sefeului românesc fără să dispărem în ele - niște epigoni miniaturali. În scurt timp, ni s-a dezvăluit că între generațiile noastre nu se căsca o falie, ci exista un spațiu în care evoluau cu eleganța profesionalismului scriitori la o vârstă a plenitudinii creatoare nu foarte îndepărtată de noi. Printre ei, Mircea Opriță.

I-am găsit cărțile și le-am citit. Mai bine zis le-am devorat. Plăcerii de-a parcurge poveștile, de-a descifra personaje și misterel, de-a admira valoarea soluțiilor stilistice, ori de-a sonda profunzimea unor idei și semnificații, i s-a adăugat aceea că m-am înscris de unul singur la cursurile unui maestru de la care aveam ce învăța. Așadar n-au fost numai lecturi, ci și studii seducător de fascinante. Pot spune astăzi că descoperirea lui Mircea Opriță și a scrierilor sale a fost, pentru mine cel puțin, revelația că nu numai seniorii sunt capabili de remarcabile "fapte de arme" pe câmpul de bătaie al imaginarului. Pentru ceea ce voiam foarte tare să fac mai departe cu scrisul meu, dar ezitam serios, a fost un stimulent, o încurajare formidabilă. A fost picătura care a umplut paharul.

Apoi, repet, îi sunt recunoscător lui Mircea Opriță pentru prietenia sa care mă onorează și mă obligă la măcar o tentativă de a-i egala modestia și bunul simț. Am dialogat de nenumărate ori față în față și am „căptușit" aceste dialoguri ale noastre cu mesaje scrise, de o caldă sinceritate. M-a măgulit întotdeauna felul în care mă abordează ca pe un egal al domniei sale, ca pe un coleg, ca și cum m-ar ști din copilărie și nu mai are ce-mi ascunde. Și mai mult m-a măgulit că face asta cu naturalețea autenticului, fără un strop din acea amabilitate seniorială față de unul care ți-e un confrate mai tânăr și-atât.

Sunt mici și intense sărbători întâlnirile mele cu Mircea Opriță. De cele mai multe ori la târgurile de carte bucureștene, ori la Helionul timișorean, dar și la Societatea Română de Science Fiction și Fantasy, unde ne-a făcut cinstea de a accepta premiul pentru întreaga, fabuloasa dumnealui activitate.

Trece printre standurile de cărți, trăgând o valijoară pe rotile. Mă descoperă prin lentilele ochelarilor săi mari. Zâmbește. Vorbim de parcă am fi reluat o discuție întreruptă acum câteva minute, nu acum câteva luni.

Povestim de-ale casei. Rămân în admirație când îmi dezvăluie programul de muncă zilnic. Facem câțiva pași. Schimbăm cărți. Schimbăm amintiri. Când avem prilejul, bem o țuică. Ne mărturisim slăbiciuni de-ale sănătății, ori din acelea legate de greutățile vieții. Împărtășim subiecte și schițe de proiecte. Vorbim simplu și cuprinzător, nesofisticat, căci revederile noastre se petrec în prea puțin timp față de cât mi-aș dori.

Din astfel de fulguraţii s-a alcătuit pentru mine portretul lui Mircea Opriță. Se zice că același om are chipuri diferite în conștiințele celor care-l cunosc, ale prietenilor săi. Pentru mine este un scriitor excepțional și un prieten care mă învață constanța și perseverența necesare navigării pe acest ocean imprevizibil care este viața noastră. Spune Mircea Opriță la sfârșitul romanului său „Călătorie în Capricia":

„...Corabia a început din nou să se legene, semn că vântul se întărește și valurile cresc. Fulgerele se prăbușesc cu un huruit asurzitor din cerul devenit încă o dată negru ca talpa iadului. Stropi de ploaie pătrund oblic prin tambuchiul pe care n-am apucat să-l închid. De câteva momente a început să mă obsedeze un cântec, ale cărui versuri, primele două, sună așa:

Katrina, Katrina, Katrina,
O mie de ani de-aș trăi...

Celelalte cuvinte nu mi se mai leagă, dar melodia e foarte frumoasă și curge de la sine. Nu știu să fi auzit cântecul ăsta nici în insulele britanice, nici în Capricia. Din păcate, nu mai am timp să-mi amintesc unde și când l-am deprins. Ecuatorul rămâne încă departe, iar brickul se răsucește pe loc. Cred că nordul poate fi oriunde."

București, 1 martie 2013

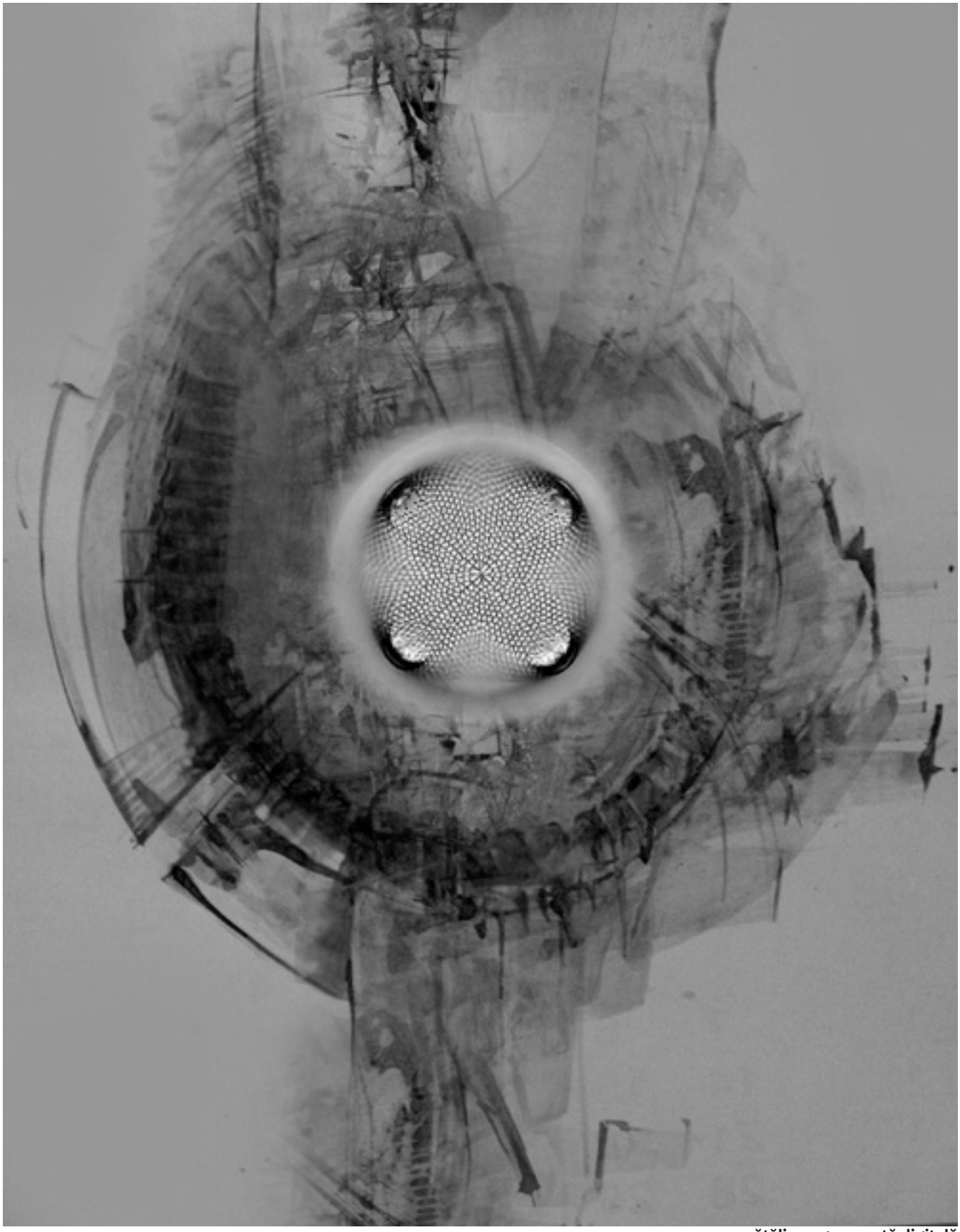

cătălin negrea - artă digitală

„SPUN: ALEF! ȘI-O SUPUN CONSTANTEI PLANCK”

Deși SF-ul nu este străin, prin unele opere ale sale, de spiritul și chiar de tehnicile poetice, nu poezia, ca gen liric definit conform teoriilor literare clasice și ca formă de expresie specializată, constituie mediul său „natural” de manifestare. SF-ul este indisolubil legat de „poveste”, de evoluția unui fir epic capabil să antreneze pe traseul său – fie direct și liniar, fie sinuos – elementele de cadru specifice, personajele tematice și conflictele imaginabile în contextul unor convenții generice proprii.

Cu toate acestea, atât în aria internațională a anticipației, cât și la noi, au apărut sporadic lucrări compuse în versuri. Unele reprezintă reacții „la cald” stârnite de evenimente științifico-tehnice excepționale, precum experimentul de la Geneva al Organizației Europene pentru Cercetări Nucleare (CERN), lansat în octombrie 2008 prin acceleratorul de particule cunoscut ca „Large Hadron Collider” și de la care presa de senzație aștepta să vadă generându-se artificial un mini-Big Bang, cu efecte catastrofale pentru planeta Pământ. Momentul a produs curiozități de felul reportajului versificat de Katherine McAlpine, tradus la noi de György Györfi-Deák și Simone Györfi sub titlul de comică rezonanță *Rapul hadronilor babani,* din care putem revedea un fragment:

„Pe sub munte, două’ș’șapte kilometri în tunel,
Se rotesc în cerc protonii, în cămașă de oțel,
Din Elveția în Franța și viceversa înapoi,
Fac din oameni de știință niște anonimi eroi.

Șasezeci de țări dau banii, două raze se ciocnesc
În inima detectorilor protonii se unesc
Și toată energia zăvorâtă-n plămădeală
Devine masă, scoate particule la iveală.

Și-atunci…

LHCb caută antimateria,
ALICE vede ce face-artileria
CMS și ATLAS stau în așteptare,
Noi particule răsar la observare” etc. etc.

Asemenea platitudini înmlădiate nu ne vor spune nimic sub aspect literar, ideile respective având în mod cert șanse mai bune de expresie sub forma unui sobru articol de popularizare a științei. Există însă și poeme ocazionale mai ambițioase decât acest text de strictă oportunitate, compus spre a fi cântat în cadrul unor spectacole de divertisment muzical. Zborul primului om în Cosmos, care n-a fost deloc mai puțin „epocal” decât experimentul LHC, a produs la noi o veritabilă explozie de entuziasme organizate poetic, cum atestă, între altele, o plachetă tipărită la Editura Tineretului în 1961, sub titlul *Cerul cucerit.* Ode, imnuri, reportaje lirice, chiar și simple notații ritmate și rimate, declarații de adeziune la eveniment apar aici sub semnătura unor scriitori români activi și de notorietate în epocă, de la Tudor Arghezi și Mihai Beniuc, până la tinerii, pe atunci, Nichita Stănescu și Florin Mugur. Cu toții slăvesc figura lui Iuri Gagarin, se emoționează de acest prim pas făcut de om dincolo de limita care-l ținuse prizonier al gravitației terestre. Nu sunt creații SF, dar vibrează în prezența unui fapt tehnico-științific de excepție, prin care anticipații mai vechi pătrundeau în plină actualitate, răsfățându-se pe primele pagini ale cotidianelor din întreaga lume. Nu e lipsit de interes să revedem contribuția lirică la eveniment a scriitorilor care s-au manifestat sau aveau să se manifeste de atunci înainte și ca autori de SF. Victor Eftimiu, bunăoară, care în final de carieră cultiva în sonete inclusiv motivul paleoastronauticii, comentează zborul lui Gagarin în versuri de un academism plat și rece:

„Escaladând ale tăriei schele
Ca-n visele atâtor generații
Întâiul om călătorind prin spații
S-a reîntors, cu ochii plini de stele.

Drumeț sub bolțile de constelații,
Biruitor stihiilor rebele,
A smuls ale neantului perdele,
Stârnind universale aclamații.”

Prilej ca poetul să aclame la rândul său valori umane abstracte: „Mărire ție, minte omenească!”, „Popoarelor, mereu tot înainte!” și așa mai departe. Horia Aramă, în schimb, își construiește poemul (*La porțile Cosmosului*) pe un imperativ moral:

„Oameni, descoperiți-vă la porțile mele.
Apropiați-vă de porțile mele curați, străvezii.
Venind către mine, scuturați de pe sandalele voastre
Vanitate și calcul, ambiții, iubire de sine.
Gravată în dure incizii, pe tălpile lor
Să rămână, odă laconică, numai Istoria.”

Mihu Dragomir și Mioara Cremene politizează evenimentul în stilul mai general al epocii, primul apreciind (în *Luna primăverii comuniste*) că asaltul cerului de către om ar avea menirea „să-ncrusteze și-n ceruri calendarul/ ce-ncepe în Octombrie de foc”; ceea ce spune, cu alte cuvinte, și autoarea de mai târziu a romanului *Mărirea și decăderea planetei Globus*:

„Să te numești simplu, cetățeanul Iuri Alexeevici Gagarin
și-ntr-o singură zi, să devii un simbol,
să-ți joace infinitul la ferestre
și să-l notezi în jurnalul de bord cu scris calm și egal,
să rupi vechile lanțuri terestre
și să transmiți: «Totu-i normal… normal!» –
și să plutești, să plutești, în spațiu fără nicio piedică.
Da, e-o țărie normală,
Pe care ți-o dă puterea sovietică!”

Puține sunt, în această antologie alcătuită sub imperiul urgenței și al emoției, situațiile în care conjuncturalul produce și poezie veritabilă, încadrabilă fără stridențe în opera generală a poeților semnatari. Un asemenea caz îl reprezintă poemul *Spre stele,* în tonalitatea și cu largile gesturi ritualice pe care le știm din discursul obișnuit al lui Geo Dumitrescu:

„V-am spus: voi pleca, în curând voi pleca,
de multă vreme v-am spus, m-ați văzut pregătindu-mă,
măsurând depărtările, adunând merinde, înhămând caii,
trebuie să plec, v-am spus, a sosit vremea…
Și am deschis ușa unei imagini
care a intrat plină de zăpadă friguroasă,
cu mustățile pline de chiciură; –
dar zăpada nu era zăpadă, ci pulbere cosmică, zăpadă lactee
și imaginea nu era imagine, ci o simplă
fotografie stângace a săptămânii viitoare…"

O poezie SF mai direct angajată în problematica genului, iar pe de altă parte conștientă de faptul că aparține acestuia din urmă, a erupt pe la mijlocul secolului XX. În Franța, reprezentantul ei de o oarecare notorietate este Charles Dobzynski, dar asemenea alunecări de motive specifice spre meditația lirică se întâlnesc și la americani, inclusiv în poeziile lui Ray Bradbury, care în aceeași perioadă erupsese spectaculos pe scena genului nostru cu splendidele sale *Cronici marțiene.* Spațiul est-european al SF-ului participă și el la asemenea transcrieri poematice ale unor imagini proprii despre viitor, prefigurare convențional-optimistă a comunismului victorios peste secole, și în cadrul căruia se produc minunate prefaceri naturale și sociale, ca în poemul *Întâlnirile viitorului* de sovieticul V. Jukov:

„La Rostov tropicalele esențe
Vor năpădi înmiresmatul parc.
În Antarctida noi experiențe:
Balene uriașe cresc în țarc.

Record: ocolul lumii-n opt minute.
Descoperiți, ai ciumei viruși pier.
Cei din Alaska spun: «Vrem ierni mai scurte!»
Cei din Tahiti vor un pic de ger.

S-au scurs doar câțiva ani și nu milenii
De când bătea uscatul vânt zălud.
Iar azi Biroul de Comandă-a Vremii
Împinge ploaia din Urali spre sud.

În pagina a treia, cu verzale:
Sahara irigată e deplin.
Chicago-Pekin, cea mai lungă cale,
Va trece prin tunelul submarin.

Privirea se oprește-o clipă doară
Pe pagina a patra, la sfârșit:
«Republica Oceania. De-aseară
La nuci de cocos planu-i depășit»."

Poemul a fost distins cu premiul I la etapa națională și cu premiu internațional în concursul organizat în 1962 de revista sovietică *Tehnika Molodioji* și de revistele de popularizare a științei din mai multe țări socialiste (de la noi, evident, *Știință și tehnică*). Dintr-un tablou al marilor realizări viitoare nu putea lipsi reprezentarea epico-poematică și elogiul explorării cosmice. Aventura aceasta este încredințată de autor unui echipaj sovietic lansat spre planeta Marte. Pilotată de cosmonauți bravi, dar și sentimentali, nava are de înfruntat știutele pericole ale spațiului: „cumplite-accelerații", roiuri de meteoriți, asolizări riscante, accidente ce pun tăria morală a omului comunist la grea încercare:

„Metalul scrâșni în cădere. Orbit de-a exploziei stea,
Pilotul, gemând de durere,
Ieși din cabina ce-ardea.

Tributul acesta de sânge
Adesea, pe căi noi, îl plătim.
Pe frații căzuți îi vom plânge,
Pornind iar urcușul sublim;

Spre stele gonind, or să poarte
În inimi și numele-ți, treaz…
Fii tare! Să nu vadă Marte
Cum lacrimi îți curg pe obraz!..."

Am constatat deja că exemplul acesta de SF utopico-poematic și de largi elanuri afirmate bombastic e molipsitor, poemul lui Jukov cunoscând variante similare și în anticipația noastră din epocă. Dar poezia SF românească debutează cu mult mai înainte, încercându-și șansa cu discreție în utopiile tehnologice și de influență saint-simoniană figurate de Ion Heliade Rădulescu la mijlocul secolului al XIX-lea (*Santa Cetate* și alte poezii). Versificări kilometrice produce mai târziu Cleant Spirescu, în poemele sale „filozofico-spiritualiste" *Atlantis sau Epoca de Aur* (1929) și *Cosmos sau Cântarea stelelor* (1935). Miracolele tehnico-științifice ale lumii sunt proiectate aici nu în viitorul nostru, ci într-un fel de viitor la timpul trecut, descifrat în mitul atlant. Printre „eprubete și retorte, alambicuri și fiole", savanții lui Spirescu vor să vindece omul de tarele sale morale și omenirea de „relele cari o apasă". Ei vor stârni, printr-un fel de chimio-terapeutică, o revoluție purificatoare în materia tot mai compromisă a populației din Atlantida. Însă fenomenul este doar provizoriu și durează extrem de puțin, urmat de relansarea decadenței iremediabile prin care moraliștii temei atlante justifică dezastrul catastrofal al continentului mitologic drept o binemeritată pedeapsă pentru un neam de suflete corupte.

În paginile *Colecției „Povestiri științifico-fantastice"* (1955-1974) vom găsi, din când în când, poezii cu temă și motive SF, ceea ce nu trebuie să surprindă pe nimeni, întrucât Adrian Rogoz, redactorul publicației, era el însuși poet. Poezia sa intitulată *Progresiv* este o sugestie de călătorie temporală în timpurile primordiale ale globului terestru, când martorul dezolat „vede locuind argile/ doar prăsile de reptile", suferind la modul metafizic de lipsa unui „soț cugetător". Publicată în 1970, dar redactată cu mai mulți ani înainte, poezia amintită reapare în volumul *Inima rezistentă* (1981), care adună întreaga creație lirică a lui Rogoz, de la *Nimfaunesca,* poemul debutului său literar, până la poezia invariantă, cu jocurile ei de riguroasă geometrie, generatoare de caligrame vizualizate hipnotic, în care autorul romanului *Omul și năluca* și-a găsit, spre bătrânețe, un refugiu al marilor satisfacții estetice. Citit din perspectiva interesului nostru specializat, volumul revelează motive SF migrate subtil în multe dintre piesele sale lirice, inclusiv în cele de o mai tradițională angajare

în filozofia existențială. Versurile absorb cu nesaț cuvinte dintr-un limbaj „tehnic" curent în anticipație: quark, numulit, Neanderthal (devenit calitate abstractă în versurile „primitivisme – neanderthalisme/ bune pentru sensibilele, păroasele/ eternele urechi ale nimicniciei"), pithecantrop, izomorf, șisturi cristaline, univers paralel, cosmologie, triasic, arheopterix, bronhii „ruginite", plancton, Cosmos, galaxii, sublunar („sublunare jivine"), reactor, radium, protuberanțe etc. O poezie unde limbajul specializat se aglomerează în albia unei idei SF limpezi și consistente este *Miza unei recreații,* care deschide în volum ciclul intitulat *Figuri transuraniene:*

„Din sine smuls ca-n vis de-al lumii hang,
spun: Alef! și-o supun constantei Planck.
Prin haos fugi rotesc și nebuloase,
mecanici simple, stări spectaculoase,
spirale moi din sideralul fum.
Pe urmă vrând urzirea să-mi rezum,
materiei îi trec polara streche
și-i cer: Apari în entități pereche!
Și iar îi spun: În trei să mi te spargi!
Și se ivesc în vid torenți de quarci.
Atunci ideea-mi adie, alt nimb?
Știu că din pulberi, energii și timp,
am exclamat extatic: Galaxii!
Și-n spațiile lor mă irosii.

Meditativ, iar mă revărs în sine-mi,
insinuând unor astrale inimi
o nostalgie-a viilor planete:
verzi oceane cerul să desfete,
cununi de munți să se reflecte-n ele,
nuclee în elice și inele,
din somn de mâl, coacervate crească…

Ce rea scăpare nălucind cerească!
Corali, meduze prind să se distile,
viermi, alge, scoici, ferigi, raci, pești, reptile.
Și-afundul mării, scoarța stâncii stearpă
le-nsufleții cu firul mov de iarbă.

Doar timpul – fulger între două tâmple –,
oglindă goală, poate să te umple,
îmi spun din nou și mă prefac în om,
urcușul visului nins din atom."

Poemul acesta cosmogonic iese dintr-o teologie ce confundă divinitatea cu omul (și invers!), dar respectă pas cu pas proiectul științific actual de naștere și formare a Universului, de la ipoteticul Big Bang, la organizarea sistemelor solare și la evoluția vieții pe Pământ, într-o succesiune agreată de paleontologie. Poezia SF tinde astfel să devină meditație asupra sensului ontologic al lumii, hrănită de, dar și încorsetată în tiparele actuale ale gândirii științifice, cum se întâmplă în bună măsură și cu proza de anticipație, cu SF-ul propriu-zis. Alți autori încearcă și ei o concentrare a motivelor genului într-un receptacul emoțional și de expresie lirico-meditativă. Așa am procedat eu însumi, în două poeme publicate de *CPSF* (nr. 383, din noiembrie 1970), dar nereluate în volumul meu de versuri *Jocul cu vipere* (1972). Notațiile din *Science-fiction* abordează, în fond, subiecte SF clare, fie din „plăcerea ipotezei", fie ca rod al spaimelor ancestrale ce bântuie sufletul omenesc:

„… Ochi halucinanți
poate ne-nvăluie-n refexele primejdiei
ori plantele întind enorme cupe târâtoare,
ori spațiul se surpă, dezvelind ventuze moi,
ori propriile noastre arme
încet, perfid alunecă din mâini
și ni se-ațin cu moarte împotrivă.
Se povestește cum că o femeie
hipnotizată de un monstru – sporii curg
din adâncimi bezmetice de lume,
dintr-o livadă s-a insinuat nelămurit o Formă
și cărțile-s de-acum neputincioase,
ce să mai crezi atunci de vocile
șoptite parcă din trecut
ori prăbușite de sub constelații…"

Dacă Rogoz trata liric ontologia materiei și a vieții în ansamblu, eu m-am rezumat să explorez cu *Mașina timpului* doar istoria umană, înfigând un braț al compasului în primitivitatea peșterilor, iar pe celălalt în prefigurabilele imagini ale viitorului îndepărtat. Și Olga Caba, în poemul *Planeta străină* (1970), interpretează la modul epico-liric subiectul unei expediții de explorare cosmică pe o planetă cu gravitație excesivă și cu forme de viață agresive, veritabil spațiu infernal:

„… Un soare
Stătea pe cer vreo lună sau mai mult
Dar cine l-a văzut? În norii groși
În care scufundați pășeam adânc
Încinse duhuri, roșii, scunzi, foiau.
Eram împresurați de aburi, fumegau
Oceane dezlânate a crepuscul,
Mustea pământul și sub orice pas
Un clocot răbufnit ne slobozea
Din iaduri, ceață caldă. Noi trăiam
Ca prin minune. A murit și timpul
Și ceasul nostru s-a oprit de mult."

Doi poeți „convertiți" la science-fiction, căruia i-au și imprimat o amprentă personală în anii '60-'70 din secolul trecut, Victor Kernbach și Mihu Dragomir, își aduc contribuția și la SF-ul versificat. Kernbach e mai profund în meditațiile sale lirice pe tema misterelor cerului, surprinse în rotația de „sfârlează" a galaxiilor, în curbura luminii și în schimbarea culorilor în funcție de mișcarea centrifugă sau centripetă a stelelor față de observator (așa-numitul efect Doppler, de care și autorii de hard-SF pe teme cosmice sunt obligați să țină seama). El își intitulează unul dintre volumele de poezie chiar *Freamăt galactic,* dar în ansamblul acestuia motivele genului sunt mai curând piese de recuzită decât lucruri esențiale. Mihu Dragomir e mai superficial în tratamentul acestor elemente clișeistice, deși ideea călătoriilor spre Marte și Saturn îl preocupă nu doar ca prozator (în nuvela *Legenda îngerilor,* la fel ca în alte câteva povestiri), ci și ca poet. Autorul e dispus oricând la exaltarea perspectivei cosmice a omenirii, însoțită automat de elogiul circumstanțial al omului simbolic, capabil de asemenea temerare vise și aventuri. *CPSF* îl publică festivist, dar postum, cu două poezii: *Inelul lui Saturn* (în 1965, la împlinirea a zece ani de la apariția publicației) și *Către Lună,* cu ocazia aselenizării din 1969. Invocația respectivă, cu tot caracterul

ei premonitoriu, nu depășește nivelul unor versuri convenționale, străine de sentimentul profund:

„Ți-am deslușit în pulberea tăriei
surâsul tău de-argint aerian,
cum treci purtând blazonul veșniciei
ce ți-am săpat din seceri și ciocan.

Vâslind cu-același semn de întrebare,
te-aud în noapte, limpede, vibrând
de vechea și prea lunga-nsingurare.
Dar nu mai e prea mult! Venim curând…”

Versuri comune pe teme SF au mai scris și alți autori, dintre care unii fără ambiții de curtezan al Muzelor, precum Dumitru Todericiu, care își imagina, într-un *Reportaj antesemnat* (1965), omul descins în decorul „de staniu” al Lunii spre a-și împrăștia de pe frunte „lumina lui vie/ de jur împrejur”. Ovidiu Râureanu are mai multe încercări de abordare versificată a unor motive din anticipație, începând cu *Clopotele carturilor din cosmonave* (1965), pe care și le imaginează sunând „monodice, calde și grave/ doar pentru noi cei a căror chemare/ n-o să se-audă din depărtare”. Autorul va persevera neconvins și neconvingător, producând la începutul anilor ’80 alte câteva platitudini: *Călătorie spre nicăieri, Patetica, În direcția Scorpionului.* Iată o mostră ceva mai reușită în poezia intitulată *Științifico-fantastică:*

„În fiecare zi îmi făceam o incizie adâncă în piept
și tu te amuzai pentru că nu curgea nicio picătură de sânge
eu mă bucuram sincer când tu îmi introduceai printre coaste
mâna ta îngrijită.
Mâna ta moale și blândă
ca să apeși pe inima mea ca pe un arhaic clacson
cu para de cauciuc.
Apoi jucam jocul acela primejdios de-a bestia îndrăgostită
și caracatița roză.
Când în dimensiunea a șaptea te speriai de patetismul meu
iar mie mi se făcea frică de capetele ce mă așteptau cu buze
întredeschise la extremitățile tentaculelor tale.”

Tendința versificărilor mai mult sau mai puțin inspirate pe subiecte și motive SF se va regăsi și la unii ambițioși cu liste ample de cărți de poezie, precum Ion Văduva-Poenaru, al cărui lung poem redactat în catrene, *Steaua lui Horn* (1966), narează aventura cosmică a unor eroi de mucava, săriți cu promptitudine să salveze o civilizație extraterestră amenințată. În epica SF românească, poemul citat are corespondent în romanele lui Ion Mânzatu (*Paradoxala aventură, Chemarea nesfârșitului*), mentalitatea grandilocventă și superficial-extaziată fiindu-le, de altfel, comune ambilor autori. În schimb, Alexandru Cristian Miloș trebuie văzut ca un pătimaș trubadur de utopii cosmogonice bântuite de conceptele fizicii moderne în așa măsură încât, fără frenezia în care se descarcă emoțional, le-am putea citi și ca pe niște texte de știință popularizată:

„După acest prag al șocurilor ar fi urmat pragul fracturărilor
Și al descojirilor Universului – de multidimensionale piei,
Învelișuri – dezvelișuri. De-aceea și oarecum istoria științei poetice
Are chipul dezlipit de pe cel al Universului și așa scriem și vorbim

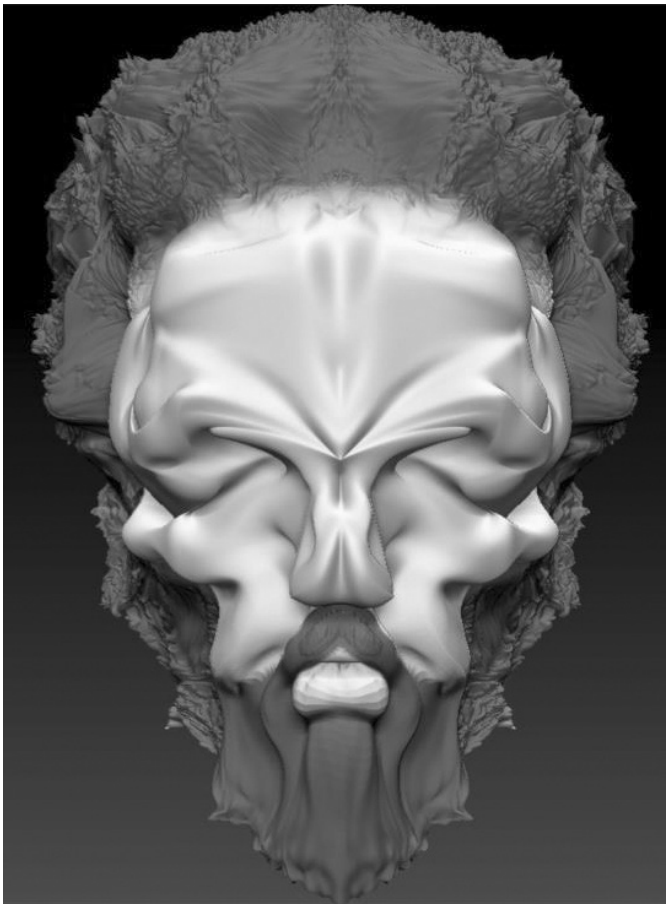

băbuț florin - digital sculpture

Despre poeme-șoc, poeme-fracturi ori poeme descojite. [...]
Important e să știm că Timpul s-a născut, a început să respire.
Deodată cu respirația Universului, cu nașterea sa!
Scriu dinăuntrul și dinafara uriașei sfere de foc, răcindu-se
După explozie. Cum și omul cu trecerea anilor răcindu-se
Devine tot mai mult o imagine a particulelor din el.”

Morbul poetic se răspândește treptat și peste ultimele decenii ale secolului trecut, semn că nici generația optzecistă din SF-ul românesc, urmată de promoțiile recente, n-au rămas insensibile la acțiunea lui. Răsfoind fanzinele, vom găsi poezii la Iași (Dan Merișca era și autor de versuri SF, la fel și Lucian Merișca), la Craiova (Victor Martin publica prin 1976 poezii în fanzinul *Omicron,* Marius Stătescu are și el câteva încercări – *Pasaj cosmic, Planeta* – marcate de descriptivism și cu un lirism mai sărac), sau în *Almanahul Anticipația,* care își făcuse chiar un obicei din a ilustra emulația SF din Guranda, locul mai multor tabere ocazionale de petrecere și creație SF, cu încercări lirice datorate elevilor școlii generale. Versuri SF mai apar și în unele numere speciale dedicate genului de revistele de cultură, bunăoară în *Echinox*, nr. 5-6 din 1984, unde găsim semnătura lui Alexandru Pecican. Mihaela Muraru-Mândrea are colaborări mai vechi la *Luceafărul*, dar a citit versuri și în Cenaclul Marțienilor din București. Michael Haulică își declară, pentru perioada 1983-1986, în jur de o sută de poezii care i-au fost puse pe muzică, multe fiind difuzate după 1990 pe posturi locale și naționale de radio și TV. Există, bineînțeles, diferențe de abordare și de ton în poezia aceasta mai recentă față de ceea ce am văzut în SF-ul poetic mai vechi. Mentalitatea poetului născător de cosmogonii – care, asemeni lui Dumnezeu, rostește odată cu

Adrian Rogoz simbolurile universale *alfa* și *omega,* neuitând să-și treacă imediat produsele creației sub constantele descifrate de știința modernă în legile fundamentale ale naturii – tinde să fie înlocuită cu un comentariu ironic, lejer, mai curând persiflator de motive SF decât unul dispus să mizeze pe latura „serioasă" a acestora. Este ceea ce face Alexandru Pecican, imaginându-și pilotul galactic încins cu un întreg arsenal de piese tehnice exemplare, în pragul unei mărețe aventuri:

„... ți-ai pus centura VAN ALLEN
ai fixat TEODOLITUL
ai strâns pe cap BOLOMETRUL
și prin IMPLOZIE intri în CENTRIFUGĂ
NEVER SURRENDER
(nu preda lingura)".

Sau, Victor Martin, în *Aspecte,* coborând în ridicolul unor banalități rutinate ceea ce SF-ul de tendință conservatoare ar putea fi tentat să trateze cu morgă:

„La aeroteca națională
poți găsi cutiuțe
cu aer
din secolul XIX, XX și XXI;
celelalte sunt date.
Nu e adevărat
că fiul Andromedei
a fugit de acasă.
E pe Selena,
se joacă cu alții de-o seamă.
Marțiana de la III
se ceartă
cu jupiteriana de la X
telepatic."

Singura certitudine rezultată din cele prezentate aici este că poezia SF *există.* Există mai degrabă ca exercițiu stilistic decât ca o realizare importantă a genului. Prin ce a reușit să ne arate ea până acum – atât în versiune patetic-grandilocventă, cât și în varianta sa ludic-demitizantă, nu reprezintă însă o alternativă convingătoare pentru proza SF. Cu atât mai mult cu cât aceasta din urmă și-a secretat soluții proprii de blocare a unui eventual asediu venit dinspre creația versificată, învățând mai întâi să mimeze, apoi ajungând chiar să asimileze soluții lirice valabile, folositoare actualelor sale căutări formale.

Mircea Opriță

Ovidiu PECICAN — **despre Mircea Opriţă...**

POLUL TEORETIC AL S.F.-ULUI ROMÂNESC

În geografia literară a S.F.-ului românesc, Clujul revendică unul dintre locurile proeminente în materie de teorie, istorie şi critică a genului. Aşa cum Weimar-ul are două spirite tutelare, pe Schiller şi pe Goethe, legaţi de o prietenie care a lăsat urme vizibile în cultura germană şi în cea universală, Clujul aduce în prim-planul S.F.-ului naţional un alt cuplu de prieteni, pe Cornel Robu şi pe Mircea Opriţă. Filologi de formaţie amândoi, au pus baze solide unei cercetări fastuoase în domeniu, explorându-l în toate punctele sale cardinale. În timp ce primul dintre ei a dat o paradigmă interpretativă originală S.F.-ului, pornind de pe poziţiile unei estetici clasice a sublimului reinterpretată pe materiale specifice, într-un discurs particular amplu şi erudit, cel de-al doilea a scris prima – şi, deocamdată, singura de luat în seamă – istorie a literaturii S.F. româneşti. *Anticipaţia românească. Un capitol de istorie literară*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994 (ed. a II-a revăzută şi adăugită, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 2003) a devenit *Istoria anticipaţiei româneşti*, Editura Feed Back, Iaşi, 2007, mutaţia înregistrată de titlul indicând un avans al intenţiei istoricului literar. Căci, dacă iniţial el milita pentru luarea în considerare a domeniului de către criticii şi istoricii literari *main stream*, ulterior a preferat să considere anticipaţia drept un domeniu literar în sine, la paritate cu celelalte subdiviziuni tematice ale literaturii. Din acest moment înainte, S.D.-ul românesc – sau, respectând preferinţa terminologică a autorului, anticipaţia de la noi par să fi dobândit deplină autonomie şi conştiinţă de sine ca areal specific al scrisului beletristic. În paralel cu aceste preocupări, Mircea Opriţă a contribuit şi la teoretizarea S.F.-ului printr-o teză de doctorat cu tangenţe marcante cu filosofia: *Discursul utopic. Momente şi sinteze* (Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2000). Din acest punct de vedere, explorarea caracteristicilor discursului utopic şi evidenţierea unora dintre momentele cele mai semnificative pentru acest tipar au creat şcoală la Cluj, realizând saltul de la tentativele eseistice ale lui Horia Aramă înspre monografia de nivel universitar, şi înregistrând continuări redutabile în cărţile lui Corin Braga pe aceeaşi temă. Se adaugă la acestea şi monografia *H.G. Wells, utopia modernă* (Bucureşti, Ed. Albatros, 1983; ed. a II-a, Satu Mare, Millenium Books, 2011).

Cărţile de teorie şi de istorie literară ale lui Mircea Opriţă recomandă atenţiei un autor clasicizat deja. Şi când te gândeşti că alături de aceste robuste reuşite profesionale se înşiruie opera unui prozator S.F. de prima mână, contrazicând clişeul prozatorului fără acces la idee şi fără apetit teoretic... Este un mare noroc ca vremurile în care trăim să ofere prilejul contemporaneităţii cu şcoala critico-teoretică a clujenilor menţionaţi, care deja face prozeliţi şi stârneşte atenţia autorilor mai tineri asupra fenomenului S.F. (Florina Ilis, *Fenomenul science fiction în cultura postmodernă. Ficţiunea cyberpunk*, 2005, şi Bogdan Aldea, *Worlds in the making. Science Fiction between fabulation and mannerism*, 2006).

UN FENOMEN MAI COMPLICAT DECÂT SE CREDE

Forța clișeului Clișeele ne marchează viața într-o măsură mai mare decât am dori, poate, să admitem atunci când ni se pare că rutina ar fi mai de condamnat decât schimbarea, decât prospețimea noutății, decât variația ca fenomen și diversitatea ca rezultat al acesteia. Fie că e vorba de mentalități și de reflectarea lor în comportament, fie că ne referim la gusturi și la preferințe culturale, nu e deloc simplu să ieșim dintre clișee și, în plus, dacă e să fim chiar sinceri, vom recunoaște că de multe ori nici nu vrem. Apelul la clișee e comod, salvează timp și energie, chiar dacă înțelegem că un asemenea mecanism mental blochează registrele creativității și anulează șansa invenției, atât în lucrurile mici, cât și în cele mari.

Constatările acestea generale sunt valabile și pentru literatură. Pentru orice fel de literatură, în fond, fie ea de tip *mainstream,* realist, suprarealist, oniric, de acțiune detectivă, sau cu subiect SF. În toate aceste domenii rutina există, funcționează tenace. Clișeele ajung să fie fixate chiar și teoretic, admirate de unii ca niște bibelouri critice bine șlefuite, contestate și chiar sparte de alții, spre a le înlocui cu alte clișee, pe cale de a deveni la rândul lor bibelouri pe raft. Prejudecăți, cu alte cuvinte.

De regulă, clișeele noastre îi supără numai pe alții, pe *ceilalți,* care au clișeele lor și se simt foarte bine în ele. După cum se pare că ne simțim și noi bine între clișeele și prejudecățile noastre, chiar dacă cele pe care le descoperim în jur ne indispun și uneori ne ofensează. E destul să ne gândim la clișeele rezervate de mentalitatea comună genului SF, la acele judecăți dubioase, lansate cu decenii în urmă și cu care ne-a plăcut să ne războim neîncetat, în speranța că vom mai putea schimba ceva, că le vom putea dispersa, ori măcar atenua efectele.

Ca întotdeauna, multe prejudecăți pleacă din ignoranță, dintr-o necunoaștere a conținutului real al lucrului sau fenomenului cu care te întâlnești. Pleacă de la definiții puse grăbit și „după ureche". Câtă vreme îți închipui că anticipația e doar forma aceea marginală de scrieri bântuite de nave cosmice, omuleți verzi și roboți, te consideri îndreptățit să respingi genul în virtutea convingerilor tale de cititor al unor lucrări clasice, cu conflicte „grele" și valoare estetică. Chiar așa, ce valoare estetică poate exista într-o fabulație unde personajele sunt roboții și mutanții, computerele și diverse ființe telepate? Iar dacă ți-au căzut în mână, întâmplător, și câteva texte slabe, scrise fără scânteie, atunci concluzia e limpede și cât se poate de categorică: SF-ul nu e literatură, e doar o formă de amuzament popular, producție comercială bazată pe stereotipii, pe găselnițe cu aspect tehnico-științific, pe fabulații incontrolabile despre viitor. Interesat de un cadru anticipat, SF-ul n-ar putea avea nici o tangență cu omul, cu sentimentele profunde, pe care de altfel le disprețuiește fiindcă ele nu se integrează într-un sistem propriu, creat în mod artificial și cultivat cu orgoliu, cu o îndârjire de sectă.

Aici apare o altă capcană pentru judecata comună: faptul că SF-ul poate deveni într-adevăr (cum s-a și întâmplat!), obiect al unui interes aparte, profund specializat. SF-ul a produs în jurul lui o „mișcare", a creat „fani" cu gusturi restrictive și adesea discriminatorii față de restul literaturii. Mișcarea aceasta s-a coagulat în jurul unor cenacluri proprii, a emanat forme specifice de organizare și de manifestare, întâlniri periodice cu caracter zonal și național, spectacole mai mici sau mai mari în care creația propriu-zisă se lasă uneori copleșită de aspecte parazitare, de entuziasme excentrice, de joc și de joacă. Pentru cine privește de la distanță, în fugă și principialmente reticent, e ușor să tragă concluzia: *acesta* este SF-ul, confundând creația cu fanatismul partizan, ori cu rumoarea spumoasă și veselă produsă în jurul ei.

Literatura tradițională a organizat și ea cenacluri menite să-i susțină tendințele și inițiativele, există până și grupuri specializate în haiku, umoriștii își au cenaclurile și reuniunile lor ținute după calendar, dar asta nu pare să deranjeze pe nimeni. N-am auzit pe cineva care să spună că, din asemenea motive, poezia ar fi mai puțin poezie, iar celelalte forme ale atelierelor de creație ar scoate, pe porțiuni sau în ansamblu, literatura reprezentată de ele în afara domeniului propriu-zis literar. Cu SF-ul, însă, ar fi altceva: grupurile care îl susțin sunt doar niște „secte", iar întreg fenomenul, eliminat (tot „principialmente") dincolo de perimetrul literaturii, ar fi emanația unui ghetou cu conținut și forme de organizare specifice.

Ce-i drept, ideea cu ghetoul SF a apărut chiar în interiorul genului, a fost inventată de „sefiștii" americani, la care formele de organizare și de manifestare spectaculară ale „mișcării" au și fost, de altfel, cel mai bine puse în evidență pe întreg parcursul secolului XX. Ghettoul înseamnă un teritoriu minoritar cu delimitări precise în aria majoritară, o lume dispusă să-și cultive obstinat valorile proprii, delimitându-se orgolios de valorile celorlalți și, totodată, deplângând sistematic lipsa de înțelegere, refuzul altora de a accepta ceea ce nici nu cunosc, nici nu înțeleg, nici nu fac vreun efort să asimileze. O mentalitate deloc păguboasă, în fond, cel puțin la cultivatorii de peste Ocean ai SF-ului, care, cum observa la un moment dat Ovid S. Crohmălniceanu, trăiesc excelent din tirajele astronomice ale cărților lor, chiar dacă nu sunt luați în brațe de *mainstream* și, în consecință, prea rar au șansa de a intra într-un dicționar literar oficial.

Păstrând proporția, prejudecăți de felul acestora au circulat și încă mai circulă și prin SF-ul românesc. Există și la noi o lume a fanilor împătimiți, cu cititori fixați temeinic în monocultură, și pentru care anticipația nu e anticipație dacă nu conține personaje specifice, aventuri schematice, conflicte și situați-tip. Dacă nu se conformează strict, cu alte cuvinte, unui sistem șablonard. Pentru aceștia, subtilitățile literaturii generale ori nu există, ori nu contează deloc, ba chiar trec drept defecțiuni de concepție și balast parazitar, atunci când apar într-un text de SF. Prejudecățile, după cum se poate observa, apar de ambele părți ale unei baricade invizibile și pe care niște mentalități dogmatice au tot interesul s-o ridice acolo, la limita dintre domenii, ca spre a se apăra reciproc de niște atacuri pe care fiecare „tabără" le vede oricând posibile, venind dinspre un teritoriu cu care nu vrea să aibă de-a face.

Dacă ar fi să dăm credit exclusiv acestor clișee tenace (din moment ce s-au perpetuat până în ziua de astăzi), ar însemna,

totuși, să ne menținem în confuzia care pune semnul egalității între creația SF și mișcarea, în unele momente extrem de vie și dinamică, apărută în jurul ei. Unele comodități de gândire ne și îndeamnă să procedăm astfel. Și n-o fac doar fanaticii genului, sau literații înțepeniți în rutina subiectelor lor, în judecăți la fel de exclusiviste ca ale celor dintâi. O face adesea și lumea bună a literelor, din deja pomenitul motiv că „locuirea" în clișeu și în prejudecată e mai comodă decât abordarea temeinică a unui domeniu aflat dincolo de obișnuințele lecturilor de toate zilele. Decât să înfrunți niște rafturi de cărți SF, în paginile cărora stau la pândă atâtea necunoscute, mai bine declari că n-ai „organ" pentru ele. Asta în caz că accepți să-ți recunoști niște limite. În caz contrar, cu o superioritate sinonimă cu suficiența, le declari pe ele, pe „necitite": maculatură, paraliteratură, producție lipsită de valoare și de interes.

SF-ul ca literatură populară Ideea că SF-ul este paraliteratură pleacă din situația, cât se poate de adevărată, că o mare parte din ceea ce s-a scris și încă se mai scrie sub această etichetă chiar este altceva decât literatura în accepția ei consacrată. În Statele Unite, țară care are ambiția de a se declara inițiatoarea, dacă nu a domeniului în general, în orice caz a SF-ului modern, primele lucrări asumabile genului (încă înainte de a i se fi găsit un nume valabil până astăzi) au apărut în colecții destinate publicului nepretențios. Este cunoscut cazul lui Frank A. Munsey, inventatorul așa-numitelor „pulp magazines", broșuri tipărite pe un anume format standard, pe hârtie de proastă calitate și, în consecință, cu prețuri scăzute, încât să poată fi cumpărate de oameni de condiție modestă, cu o instrucție precară. Evident, și conținutul acestor reviste burdușite de proze polițiste, aventuri pe mare, peripeții sentimentale etc., se adresa în mod deliberat categoriei de public pomenite mai înainte (un fel de degustători pasionați ai *Aventurilor submarinului Dox*, dacă ar fi să găsim un echivalent pe teren românesc interbelic), nicidecum unui cititor de formație culturală elevată.

Situația nu trebuie expediată cu dispreț și superioritate. Apariția revistelor *pulp* a constituit o veritabilă revoluție tipografică la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului al XX-lea. Produsele ei, numeroase, ieftine și ușor digerabile, ajungeau astfel și în case unde câștigul săptămânal era numărat cu atenție și drastic drămuit. Povestiri din categoria romanțului științific apăruseră în diverse publicații americane și până la lansarea magazinului specializat *Amazing Stories* (1926), dar se poate spune că abia din acest moment – care consemnează și oficializarea termenului *scientifiction,* devenit sc*ience fiction* câțiva ani mai târziu – genul nostru, în varianta sa cea mai populară, și-a luat zborul cu adevărat.

Mai mulți factori trebuie avuți în vedere când discutăm nivelul coborât al SF-ului din asemenea magazine. Condiția culturală a publicului-țintă deja am pomenit-o. Ritmul alert în care se publicau aceste broșuri de consum pretindea să fie susținut de autori formați în grabă, interesați de subiecte și teme specifice, prin urmare mai rar verificați de redactori sub aspectul talentului literar. În plus, faptul că magazinele plăteau prost, în unele perioade ajungând să scadă prețurile de la cinci-șase cenți cuvântul la sub un cent, nu era nici el de natură să atragă mari figuri creatoare spre SF-ul lansat în plină producție industrială. Autorii consacrați genului se vedeau astfel în situația de a scrie mult și repede, operând cu clișee banale, sacrificând tot ce ține de profunzimea ideatică și de construcția literară temeinică; ratând, cu alte cuvinte, aspectul elevat al unei scrieri, chiar și atunci când talentul personal le-ar fi îngăduit să-l abordeze cu succes.

Nu doar americanii au avut asemenea perioade de eflorescență a SF-ului pe coordonate paraliterare. În Franța, prin

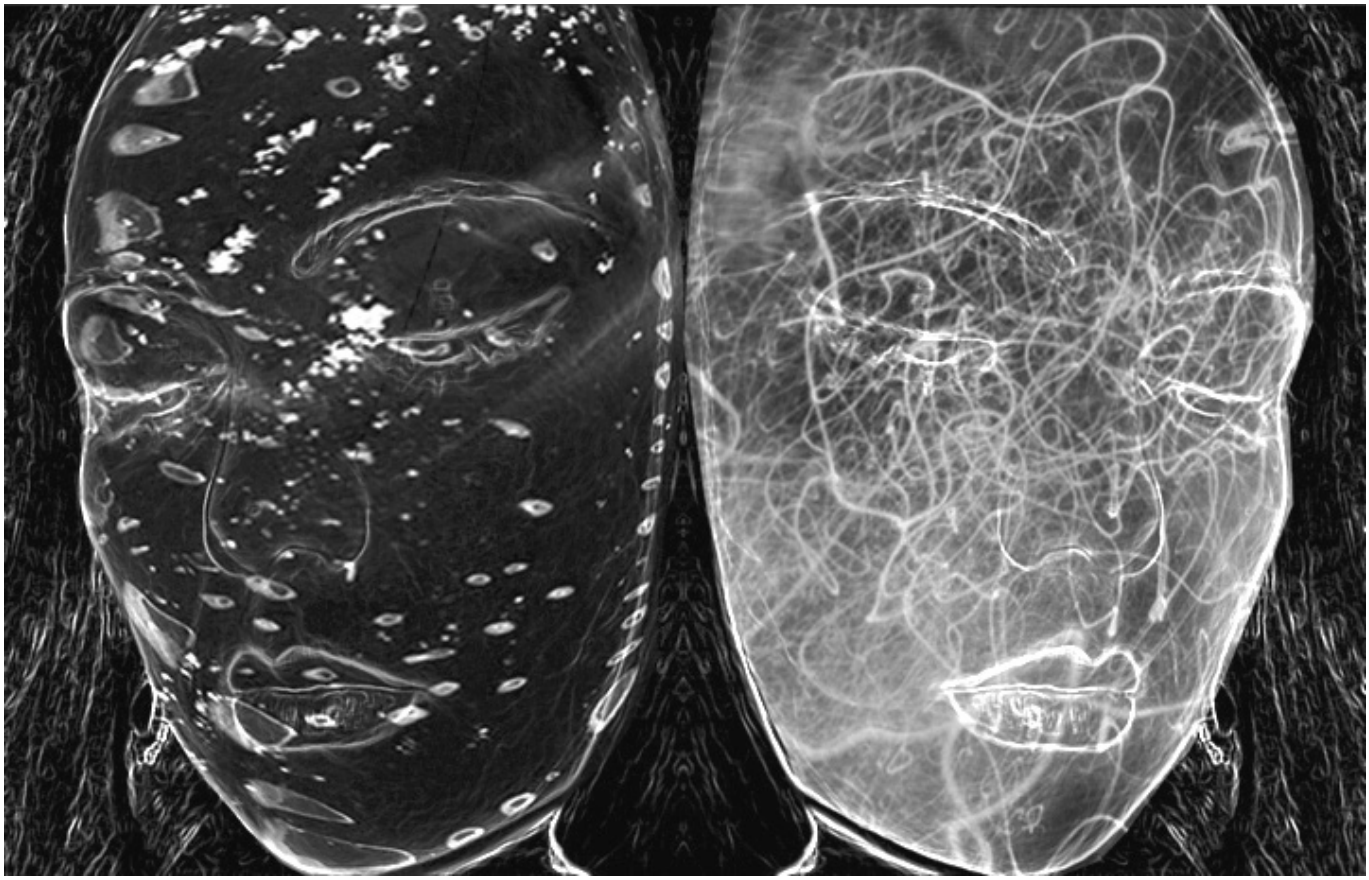

mona lazăr - photomanipulări

anii ’50 din secolul trecut, editura Fleuve Noir tipărea în condiții aproape identice (începând cu publicul-țintă, calitatea hâtiei, ritmul alert de apariție a volumelor și terminând cu drepturile de autor) colecția *Anticipation.* Considerată de către fani de-a dreptul „mitică”, ea a dat naștere în scurtă vreme unei cohorte de producători de SF popular, în frunte cu Richard Bessière, autorul primelor patru romane din serie și al multor altora, de altfel. Ba chiar și la noi, dacă explorăm retrospectiv paginile unei publicații tot „mitice”, *Colecția „Povestiri științifico-fantastice”,* vom observa că o mare parte dintre prozele tipărite acolo de-a lungul anilor corespund, ca obiective și nivel artistic, unui registru estetic diferit de cel în care operează literatura-literatură. Nouă ne este, poate, mai greu să recunoaștem lucrul acesta deschis, fiindcă n-am avut niciodată condițiile industriale în care s-a publicat SF-ul american, chiar și cel din Hexagon. Francezii, în schimb, în cadrul unuia dintre Saloanele lor de literatură populară, n-au pregetat să introducă o temă intitulată *Les savanturiers de l’infini: la SF dans la littérature populaire,* manifestare în cadrul căreia să se discute subiecte precum anticipația franceză din foiletoanele și romanele de la granița dintre secolele XIX și XX, influența SF-ului american asupra celui francez, evoluția acestuia din urmă între cele două războaie mondiale, până la calitatea de „SF popular azi” (acesta fiind chiar titlul uneia dintre mesele rotunde).

Avem și noi, totuși, susținători „grei” ai ideii că SF-ul scris de români este paraliteratură. Și nu mă refer la impresia emanată dinspre *necititorii* de SF, cei ce tratează genul în stilul „băgător de seamă” al televedetelor care se consideră îndreptățite să se pronunțe oricând și despre orice. Mă refer la oameni aflați cu certitudine în temă, autori ei înșiși de anticipație, și încă de bună calitate literară. Cred că aceștia s-au lăsat seduși de prejudecata generală, suferind, sper că doar provizoriu, din cauza condiției de inferioritate pe care curentul principal al literaturii s-a arătat dispus întotdeauna – dar parcă mai agresiv în contextul bulversărilor de tot felul aduse de primii ani postrevoluționari – s-o rezerve celor ce nu seamănă la față cu reprezentanții lui „autorizați”. Între timp însă și fața literaturii s-a schimbat în suficientă măsură încât domeniul să nu mai poată rămâne chiar atât de ferm ancorat în prejudecățile sale tradiționale.

Un autor ce lasă impresia că a optat temeinic pentru considerarea SF-ului ca domeniu exterior literaturii este Voicu Bugariu. Situația sa este contradictorie până la paradoxal. Ca prozator, el și-a publicat cele mai bune cărți chiar sub eticheta genului, iar în calitate de critic și teoretician are contribuții mai vechi privitoare la interpretarea SF-ului din perspectiva capodoperei literare, a morfologiei basmului, în sfârșit, a literaturii manieriste cu localizare în baroc. Critica sa mai recentă, din volumul *Literați și sefiști* (2007) pare să fi uitat toate aceste unghiuri de abordare preponderent literare, alunecând spre o analiză de mentalități și proiectându-și constatările, generalizat și nediferențiat, dinspre mișcarea SF, asupra cărților și autorilor acestora. Între „literați” și „sefiști” n-ar exista, astfel, nicio relație consubstanțială, producțiile primilor integrându-se organic în literatură, ale celorlalți neavând altă șansă decât să îngroașe „sefultura”, o cultură „sefistă”, diferită de literatură, și în care nici criteriul estetic, ba nici chiar talentul literar n-au ce căuta. E un mod ceva mai rafinat de a spune că anticipația este paraliteratură, că în cadrul ei valorile nu se diferențiază – după criterii estetice – în opere de vârf și în scrieri de duzină, ci după criterii sociologice, pe baza cărora totul devine o apă și-un pământ: fandomul n-ar fi altceva decât o sectă neoprotestantă, în care scrierile de orice nivel au doar rolul unor predici pentru motivele și subiectele genului. Scrierile acestea concurează doar între ele (fiindcă la o comparație cu cele din afara domeniului n-ar avea cum să participe, din nepotrivire structurală) și contribuie astfel la construirea unui sistem propriu de valori. Care, lasă criticul să se înțeleagă, oricât de interesante ar fi ele, n-au nimic comun cu valorile literaturii veritabile, întrucât servesc altceva: „o realitate culturală de sine stătătoare”.

Teoria aceasta, care a mai circulat odinioară și în fandomul american, este repovestită frumos de Voicu Bugariu. Are însă un mare defect: încearcă să impună drept utile în analiza genului doar criteriile sociologice și mentalitare. Or, SF-ul nu este numai o mișcare de fani și de mentori cenaclieri. Este, în ultimă instanță, o sumă de autori și de cărți, acestea din urmă realizate nu doar în perspectiva cultivării ritualice a clișeelor generice, ci – unii spun *câteodată,* eu sunt mai generos și spun *adesea* – cu intenții literare greu de escamotat. Chiar și acolo unde SF-ul este în continuare industrie „grea”, tot se mai ridică deasupra oceanului de prefabricate literare „câte un *mimoid* sau o superbă *asimetriadă*”, cum sună o inspirată formulare a lui Cristian Tudor Popescu din prefața la antologia sa *Imperiul oglinzilor strâmbe* (1993). Cei care au citit romanul lui Stanislaw Lem, *Solaris,* știu foarte bine la ce se face aluzie. Știe și Bugariu, care a și consacrat acestui roman pagini memorabile, discutându-l ca literatură.

Există așadar în SF destule rezultate superioare, pentru interpretarea cărora un pat al lui Procust, manufacturat pe prejudecata că întreg genul aparține extraliterarului, n-ar fi decât un obiect de inutilă tortură. Acceptând că numeroase scrieri SF se simt excelent în perimetrul literaturii populare, va trebui să admitem și manifestarea unei tendințe esențialmente literare, pe seama căreia genul progresează și își constituie valorile de rezistență.

Rădăcini literare Scriindu-și celebrele romane *Omul invizibil, Războiul lumilor* și *Insula doctorului Moreau,* H.G. Wells n-a avut nicio clipă sentimentul că aceste cărți nu erau literatură, ci doar pe acela că literaturii sale de tinerețe nu i se recunoștea dreptul la originalitate și libertatea de a ieși în arenă cu altă față decât cele cu care se obișnuiseră cititorii și criticii rutinați de la granița dintre secolele XIX și XX. „Așa s-a întâmplat – notează el în *Încercare de autobiografie* – că fiecare dintre noi, cei care am început să scriem în anii nouăzeci, a fost considerat un «al doilea» cutare sau cutare. În decurs de doi sau trei ani, eu însumi am fost întâmpinat ca al doilea Dickens, al doilea Bulwer-Lytton și al doilea Jules Verne. Dar mai eram și un al doilea Barrie, deși James Matthew Barrie nu era cu nimic mai mult decât contemporanul meu, iar când am început să scriu povestiri, am devenit un al doilea Kipling… Mai târziu am figurat ca al doilea Diderot, al doilea Carlyle și al doilea Rousseau”. Cred că ar fi trebuit să-i mai risipească din supărare faptul că fusese așezat în trena unor scriitori, unii dintre ei chiar mari, și nu în grămada amorfă a producătorilor de paraliteratură, cum s-ar arăta dispuși s-o facă „rafinații” de mai târziu.

SF-ul are, fără îndoială, și o rădăcină literară, chiar dacă aspectul ei nu se confundă cu al întreagii literaturi cunoscute de omenire de-a lungul istoriei sale și nici măcar cu multe dintre formele ce fac gloria momentului actual. Cu toate amuzamentele „lejere” pe care le descoperim în modul său propriu de a se referi la niște realități contemporane, Edgar Allan Poe rămâne un scriitor greu de dislocat din literatura americană, iar dincolo de fantasticul pe care l-a cultivat, câteva genuri noi (cum ar fi literatura detectivă și anticipația) și-l pot revendica drept genial întemeietor. Pomenitul Edward Bulwer-Lytton nu era nici el în afara literaturii engleze de la mijlocul veacului al XIX-lea, iar romanul său intitulat *Rasa*

viitoare se bucura de notorietate cu tot aspectul său de utopie din categoria lumilor pierdute în spațiul subteran al planetei și cu tot interesul autorului său pentru o energie universală cvasiocultă. Cât despre Jules Verne, cu care Wells își împărțea renumele în epocă, și în cazul său exegeza și-a cam depășit prejudecățile mai vechi, care îl trimiteau ca pe un Moș Crăciun în mijlocul copiilor, ca autor de literatură ușoară și exclusiv de divertisment. Michel Butor și Roland Barthes, bunăoară, au putut să vadă în opera lui straturi profunde și simboluri cu deschidere spre mit, în vreme ce Mircea Eliade se arată de-a dreptul fascinat de aventura inițiatică a unui roman ca *O călătorie spre centrul Pământului,* și totodată surprins de opacitatea criticilor literari față de „un asemenea excepțional document, această inepuizabilă comoară de imagini și arhetipuri".

Hugo Gernsbach, luxemburghezul emigrat de tânăr în SUA și de a cărui inițiativă se leagă apariția primei publicații specializate în SF, *Amazing Stories,* n-a fost, e adevărat, decât un amator în scrisul propriu, autor al unui roman de predicții făcute pe seama electricității (*Ralph 124C 41+*) și al unui ciclu de povestiri centrate pe figura Baronului Münchausen, personaj pe care îl trimite în Lună și pe Marte, ca să se familiarizeze cu vestitele canale și cu alte curiozități de-ale locului. Dar în 1926, când lansase revista amintită, reedita în paginile ei numeroase povestiri de H.G. Wells, Jules Verne și Poe, pe care Gernsbach îi considera în mod deschis fondatorii genului. Lucrul acesta ne spune următoarele: că, în ciuda pretențiilor americane de a fi inventat în laboratoare proprii SF-ul, genului i se recunoștea public o puternică sursă europeană, și încă nu doar anglo-saxonă, ci izvorâtă și dintr-un perimetru continental; că, iarăși în ciuda unei invazii de texte comerciale, datorate producătorilor proprii care își vindeau marfa ieftină sub nume real și sub zeci de pseudonime, nivelul profesionist și de bună calitate literară era recunoscut și el în textele celor trei „părinți fondatori".

Din păcate, ne mai spune un lucru, de data asta neplăcut: că nenumărate alte nume și titluri de opere, răspândite – în epocă – pe o mare suprafață din Europa (Maurice Renard și J.-H. Rosny Aîné în Franța, Kurd Lasswitz în Germania, K.E. Țiolkovski și Aleksandr Kuprin în Rusia, Karel Čapek în Cehia, Karinthy Frigyes în Ungaria, ca să nu mai pomenesc și de autorul primului roman SF românesc, Victor Anestin), rămâneau departe de locul unde începuseră să fiarbă cazanele locomotivei cu însemnele SF. Dintre numele acestea, Renard, Rosny Aîné, Čapek și Karinthy înseamnă realmente ceva pentru istoria literară a țărilor pe care le reprezintă, încât, neparticipând din bună vreme la aventura mondială a genului, nu se poate ști astăzi cine a pierdut mai mult: ei înșiși, țările lor, sau chiar SF-ul mondial.

Până la urmă, genul s-a dezvoltat într-o interesantă arborescență de opere, multe virate spre maculatura de consum, dar destule intrate și în zona pretențiilor literare, năzuind la mai mult decât să repete neobosit subiecte clișeistice și eroi subțirei, îmbrăcați în costume sclipitoare și cu pistolul-laser la brâu. Rămânând încă o clipă în perioada auroral, să ne amintim că un roman precum *Orașele scufundate* de Felix Aderca, deși operează cu idei și viziuni din categoria celor ce fac deliciul oricărei anticipații pe termen lung, construiește totuși o lume a decadenței planetare în imagini pregnante, îngrijit lucrate și de o calitate literară care îl făcea pe G. Călinescu să discute scrierea, în *Istoria* sa din 1941, ca pe un cap de serie valorică în opera acestui scriitor. Venind mai încoace, vom găsi în spațiul european destule alte exemple de SF cu dovedite calități literare, precum și autori ai genului acceptați de literaturile țărilor pe care le reprezintă. Nu văd, de pildă, pe ce motiv s-ar debarasa literatura poloneză contemporană de contribuția în domeniu a lui Stanislaw Lem, sau de ce n-ar încăpea Arkadi și Boris Strugațki într-o literatură care l-a dat pe Evgheni Zamiatin înaintea lor.

Adevărul e că spațiile unde genului îi va fi cel mai greu să-și facă recunoscute meritele, fie și în ipostazele sale superioare, sunt tocmai acelea care s-au lăsat seduse, apoi invadate de SF-ul comercial. Franța și Italia, de pildă, unde pe la mijlocul secolului trecut erupseseră nenumărate serii și colecții, bazate în special pe producțiile americanilor de toate calibrele și ale mercenarilor autohtoni specializați în anticipație clișeistică, nu duc lipsă nici de scrieri de calitate. Totuși, îmi vine să cred că autorii lor nu-și vor putea face prea curând loc la masa selectă a literaturii oficiale – bunăoară francezii alături de J.-H. Rosny Aîné, care, nefiind bruiat de avalanșa nechematților, a avut incontestabil mai mult noroc. Nu altfel stau lucrurile în Statele Unite, unde teribilul „activism" SF i-a derutat pe mulți, lăsându-i să creadă că genul nici nu poate exista în afara „getoului" unde, așa cum am mai spus, foarte mulți – și autori, și cititori, și comentatori specializați – se simt foarte bine. Există însă o presiune a numerelor mari, în virtutea căreia trebuie să admitem că, acolo unde producțiile genului se tipăresc an de an cu sutele și cu miile, nu se poate ca din atâtea mormane de cărți să nu se separe câteva zeci de scrieri ce-și refuză condiția elementară, urcând spre un nivel superior de realizare artistică.

Dintre cei „clasicizați", deși am și alte opțiuni, mă opresc la două nume: Ray Bradbury și Kurt Vonnegut Jr. Fiecare, în felul său, face cinste și SF-ului, și literaturii generale. Fiecare s-a ferit însă cu grijă să treacă pentru ceilalți drept un om de ghetou, împlininduși opera proprie pe coordonate multiple. Au făcut astfel o inteligentă demonstrație de talent și de adaptabilitate. Prin câteva dintre cărțile sale (*Cronici marțiene, Omul ilustrat,* romanul *451 Fahrenheit* și altele), citite și citate și la o jumătate de secol după publicarea lor, Ray Bradbury se găsește în plin SF de excelentă calitate. A făcut însă și lucruri pentru care sefiștii duri l-ar fi putut marginaliza, scriind piese de teatru, scenarii de film, eseuri și chiar volume de poezie. Kurt Vonnegut, autor al romanului *Sirenele de pe Titan* și al unui apreciabil număr de povestiri SF, a avut mereu dorința de a se „delimita" de gen, ajungând în cele din urmă să fie considerat unul dintre cei mai importanți scriitori americani de după al doilea război mondial. Dar nu s-a „delimitat" genul de el, întrucât mai toate romanele sale pe teme variate și incitante ale realității americane sunt bântuite de idei SF, de problemele și figurile fandomului american, ba chiar și de extratereștrii de pe Tralfamadore, toate aceste motive supuse din plin ironiei și umorului negru, care „dau bine" și în SF-ul literar propriu-zis.

Știința ca personaj Una dintre relațiile pe care teoreticienii interesați de SF s-au văzut nevoiți să o ia mereu în discuție a fost cea dintre genul nostru și știința chemată să dea un conținut specific nu doar numelui său, ci și materiei constitutive. Relația respectivă a stârnit „valuri" mai ales la mijlocul și în a doua jumătate a secolului trecut, când anticipația părea mai preocupată de identitatea sa decât astăzi, când se presupune că o are, iar eforturile de teoretizare urmăresc mai degrabă felul cum se schimbă această identitate sub presiunea unor factori evolutivi. Atunci, însă, niște producții ce se străduiau să intre în formula de literatură „științifico-fantastică" la noi și în aria de influență sovietică, de „science fiction" în aria anglo-saxonă și în restul Europei, ar fi trebuiut să fie, în ochii multora, destul de marcate de semnele științei, pentru a fi percepute ca *altceva,* și anume, drept creații cu personalitate proprie în spațiul unde avea drept de manifestare literatura în general.

Există, bineînțeles, și o mărginire – hai să-i spunem savantă – care tinde să impună SF-ului o știință osificată în ilustrările ei de manual. Anticipația ar fi astfel o formă de repovestire plăcută a unor noțiuni științifice aride, scumpe omului de știință, dar mai greu de înghițit de către cititorul de rând. Cine a apucat să parcurgă romanul *Plutonia* își va aduce aminte că paleontologul sovietic V. A. Obrucev își trimitea personajele să exploreze o reinventată lume a dinozaurilor anume spre a instrui ușor un public străin de profesia lui academică. Metoda aceasta era destul de răspândită și în Occident încât să-i putem asocia până și scrieri de-ale lui Isaac Asimov, bunăoară romanul *Călătorie fantastică,* unde scopul aventurii era o feerică și instructivă excursie prin universul interior al corpului uman. La noi, un roman care în anii '50 a cunoscut nu mai puțin de trei ediții succesive, *Drum printre aștri,* își purta exploratorii prin sistemul solar și, mai ales, prin pagini înțesate de informații despre planete, sateliți, comete și asteroizi, ca și cum rostul SF-ului ar fi fost doar acela de a face lejer concurență manualelor de astronomie.

I. M. Ștefan, care este unul dintre autorii pomenitului periplu interplanetar, a și ținut, de altfel, să-și impună metoda prin articole precum *Între știință și literatură, Pentru o fantezie bazată pe știință,* unde explica de ce ar fi trebuit ca anticipația să rămână mereu cu picioarele pe terenul ferm al faptelor științifice dovedite. Ironie a soartei, făcea asta chiar în momentul când mormane de date antrenate de el în descrierea planetelor Venus și Marte sufereau accelerate căderi în desuetudine, devalorizându-se ca „adevăruri" științifice acceptate. Argumentele autorului se constituie într-o teoretizare sentimentală și *pro domo* a raportului dintre știință și literatură, reducând SF-ul la funcția vulgarizării științifice și tratând cu opacitate eventualitatea altor funcții posibile. Un teoretician veritabil, ca Florin Manolescu, în teza sa despre *Literatura SF,* n-avea cum să mai dea credit unor asemenea tratamente restrictive. Discutând cele patru tipuri de atitudine științifică stabilite de Henri Baudin: vulgarizarea (popularizarea), anticipația, viitorologia (futurologie sau prospectivă) și extrapolarea, el plasa popularizarea pe o treaptă inferioară în raport cu genul nostru, în vreme ce alte atitudini, și în special extrapolarea, le găsea mai adecvate la obiectivele speciale ale SF-ului, între care descoperirea, prin recurs la știință, a unei situații existențiale noi.

Pentru cei deprinși să manipuleze cu subtilitate conceptele teoretice, nu știința în sine contează în SF, ci proiecția sa într-o dimensiune imaginară, aflată dincolo de exactitatea și de perimetrul strict determinat ale faptelor științifice ori tehnologice. Roger Caillois, bunăoară, vorbea de un miraculos științific care ar fi pe cale să ia locul tradiționalului miraculos al literaturii fantastice, deși se bazează pe datele științei, pe „paradoxurile, aporiile, consecințele ei, extreme sau absurde, pe ipotezele temerare care scandalizează bunul-simț, verosimilul și obișnuința". Chiar și pentru Kingsley Amis, deși îmi pare mai puțin tentat de ademenirile conceptului de miraculos științific, preferând să construiască relația discutată aici în termeni mai tereștri, opera SF tratează situații neîntâlnite în lumea cunoscută, dar – ca să-l citez exact – „a căror existență se sprijină pe o inovație oarecare, de origine umană sau extraterestră, în domeniul științei sau al tehnologiei, să spunem chiar al pseudo-științei și al pseudo-tehnologiei".

Iată că apar termeni de spaimă pentru adepții citării rigide a științei în SF: „pseudo-știință", „pseudo-tehnologie". Dar ce făceau, la urma urmei, clasicii genului, de care nici măcar încăpățânarea scientistă a unui I.M. Ștefan n-ar fi avut curajul să se atingă? Jules Verne îi trimite pe Michel Ardan și pe tovarășii săi din Gun Club „în jurul Lunii", propulsați de un proiectil tras dintr-un tun uriaș. H.G. Wells își expediază „primii oameni în Lună" cu o sferă bazată pe principiul antigravitației, concept tot atât de născocit ca și tunul-minune turnat în scoarța Pământului. Istoria genului înregistrează atitudini *pro domo* și în cazul lor, bunăoară secvența în care Verne își consideră tunul perfect fezabil și adecvat scopului său astronautic (deși toate calculele ulterioare aveau să dovedească soluția drept o himeră), învinuindu-l pe Wells de lipsa rigorii științifice și cerându-i imperativ să prezinte miraculoasa „cavorită" imediat. Când interzicea SF-ului să-și miște vehiculele galactice cu viteze superioare vitezei luminii, pe motiv că așa ceva contrazice adevărurile stabilite ale științei, autorul romanului *Drum printre aștri* nu era nici el mai puțin ridicol, dar măcar nu știu să fi pretins colegilor neînțepeniți în *hard science* să ni se înfățișeze dinainte cu vehiculele lor supraluminice, spre a fi vizionate și certificate public.

Aici nu pot decât să fiu de acord cu Ion Hobana, care ne invită la prudență în ce privește condamnarea unor idei menite să forțeze limitele fanteziei cu argumentul unor soluții științifice astăzi în vogă, iar mâine, poate, rămase doar în arhivele cercetării. „Orice încercare de a îngrădi fantezia pe temeiul unor referiri la stadiul actual al științei și tehnicii" – susține pe bună dreptate Hobana – devine ridicolă în vecinătatea unei sentințe surprinzătoare a lui Niels Bohr, bună să dovedească faptul că în epoca actuală înșiși oamenii de știință „proclamă necesitatea unei «idei nebunești» pentru a duce mai departe fizica particulelor elementare".

Cert este că, dincolo de polemicile mai mult sau mai puțin discrete ale teoreticienilor, SF-ul își vede de ale lui, folosind știința ca pretext și, mai ales, ca aventură a spiritului, în marginea căreia genul poate broda propriile sale aventuri. În confruntarea cu Jules Verne, care era un harnic explorator de atlase și enciclopedii, însă ca om de știință un autodidact, Wells vine cu o veritabilă pregătire științifică în domeniul biologiei evoluționiste. Ca literat, își permite totuși să manipuleze datele științei în așa fel încât să poată crea în sensul lor tablouri impresionante, filme accelerate ale cosmogoniei (în *Primii oameni în Lună*), ori ale stingerii universale (în *Mașina timpului*). Ca să poată ajunge la ele, autorul englez nu putea să se împiedice în amănunte precum inexistența substanței antigravitaționale în repertoriul actualelor descoperiri științifice, sau caracterul ipotetic al călătoriei în timp, sau împrejurarea că invizibilitatea, înfăptuită eventual cu succes, ar fi produs totodată din personajul Griffin și un orb absolut, fiindcă analiza științifică a procesului imaginat de Wells conduce firesc la această concluzie.

În SF, știința aduce idei incitante, dar nu va avea ambiția de a-și construi propriile valori pe un teren care de fapt nu-i al ei. Când își impune să fie om de știință veritabil, autorul de ficțiuni anticipative nu este nici una nici alta. SF-ul practică mai curând o știință elastică, a ipotezelor erupte nu neapărat din mijlocul, ci mai degrabă în marginea faptelor științifice acceptate, și mai rar dintre platitudinile factologiei, cărora – dacă vrea cu adevărat să producă un cadru adecvat subiectelor sale – va trebui să le prefere insolitul spectaculos, fie și neconfirmat de cercetările științifice veritabile. Pseudoștiințele, științele jucăușe de felul patafizicii lui Alfred Jarry (ca „știință a soluțiilor imaginare") toate acestea își câștigă drept de cetate în SF, dacă ficțiunea genului se simte servită de ele pentru scopurile sale literare. Știința poate fi aici temă, subiect, uneori chiar personaj – inteligent sau grobian, rafinat sau înșelător, pozeur, lăudăros, „într-o ureche" sau chiar nebun, după cum o personifică autorul. Iar înainte de a-și impune cu orice preț adevărurile proprii și de a schimba lumea prin intermediul lor, sarcina ei e, poate, mai degrabă, așa cum se

spune că a reușit și în cazul lui Wells: să schimbe în oameni modul rutinat în care văd ei lumea.

Marcajele utopiei Când vorbim despre utopie, ne gândim imediat la statul ideal, deși promisiuni utopice există și în registrul religios al ideilor, începând cu Grădina Paradisului, trecând prin Civitas Dei a Sfântului Augustin și ajungând la multitudinea de lumi fericite – milenare, dacă nu fundamental eterne – cu care își răsplătesc credincioșii, pentru devotament cumulat cu virtute, bisericile și sectele contemporane. În esență, utopia rămâne totuși o construcție pământeană, lăsată în seama ființelor umane. Ea implică dorințele lor de transformare social-politică a lumii în perspectiva unei noi orânduiri, neapărat „superioare" celei a reformatorului ei de ocazie. Mecanismul utopiilor e pus în mișcare de dorința schimbării, a perfecționării organismului social, de o aspirație spre *eu-topos* – altfel zis „locul mai bun" cu care în special gândirea modernă are tendința de a confunda *ou-topos,* „locul de nicăieri".

Rareori se întâmplă, însă, ca imaginea binelui social și politic să fie văzută la fel de mai multe persoane. În puzderia de utopii consemnate pe traseul evoluției noastre culturale, majoritatea sunt neverosimile și stârnesc amuzamentul: niște construcții legislative când extrem de rigide, când excesiv fanteziste, când vizibil contradictorii, iar uneori, cu titlu de performanță, calitățile acestea reușesc să apară simultan. Ceea ce îi face până și pe marii cunoscători ai domeniului să nu-și înfrâneze zâmbetul ironic atunci când caracterizează fenomenul în bloc. Așa se întâmplă, de pildă, cu Pierre Versins, de la care ne-a rămas un voluminos tom intitulat *Enciclopedia utopiei, a călătoriilor extraordinare și a science-fiction-ului,* și care taxează la modul spiritual ticurile radical reformatoare: „… utopia constă în răsturnarea normelor realității sociale, cu alte cuvinte în a-i pune la vârf, la guvernare, pe oamenii cei mai inteligenți la care te poți gândi (în general, autorul și cei care-i seamănă). Dar ajungem să descoperim că guvernarea nu-i o activitate inteligentă și tocmai de aceea, de regulă, ea rămâne utopică. Nu fiindcă n-ai putea găsi numeroase detalii odinioară imaginare și astăzi reale, însă nu se cunoaște vreo utopie care să se fi putut transfera în lume ca atare."

Din fericire pentru noi, utopiile nu sunt doar rezultatul unor eforturi legislative, ci, din când în când, și lucrări cu caracter literar. Și nici n-avem de mers chiar până în antichitatea greacă, la *Păsările* lui Aristofan; găsim pagini de desfășurare literară a spiritului utopic și la Morus, și la Rabelais (în *Abația din Telima*), la Cyrano de Bergerac, Montesquieu, ori mai aproape de noi, la Anatole France, Bernard Shaw, Ernst Jünger, Aldous Huxley și alții.

Era de neconceput ca SF-ul să nu se contamineze și el de spiritul utopic, mai ales atunci când acesta din urmă se arată interesat de unele speculații anticipative menite să lumineze perspectiva, sau – mai bine zis – evantaiul de perspective ale viitorului. Dacă SF-ul este definit de mulți prin interesul său special pentru ipoteze științifice, ori măcar „pretins științifice", pentru produsele tehnologiilor reale ori inventate, trebuie să observ că există și utopii care nu exclud din compoziția cadrului lor mașinismul. Opusă simplității arcadice a vieții ideale (așa cum o găsim la Morus, iar între moderni la Samuel Butler, în *Erewhon,* și la William Morris, în *Vești de Nicăieri*), linia aceasta începe cu Francis Bacon, care prețuia invențiile și inventatorii îndeajuns încât să le dea locuri de cinste în *Noua Atlantidă.* O vedem apoi dezvoltându-se apreciabil în utopiile moderne, interesate și ele de roadele evoluției tehnologice și chiar de avantajele unei conduceri tehnocratice a societății. Edward Bulwer-Lytton pune pe seama rasei sale superioare din interiorul Pământului mașini zburătoare și automate funcționând pe bază de *vril,* o energie electromagnetică subtilă, necunoscută pigmeilor de la suprafață, care suntem noi, firește. Plecând de aici, Wells duce până la extrem speculațiile asupra omului disociat din viitorul foarte îndepărtat al planetei (*Mașina timpului*), iar imagini ale unor veacuri copleșite de artefactele tehnologiilor avansate găsim, la el, în numeroase scrieri redactate într-un amestec de utopie și SF.

O mișcare convergentă a celor două genuri s-a produs, așa cum observa exegetul american Frank E. Manuel, atunci când – îi citez ideile după rezumatul lui Brian Stableford – „scriitorii n-au mai vorbit despre un loc mai bun (eutopia), preferându-i un timp mai bun (euchronia), sub influența noțiunilor de progres istoric și social. Când s-a întâmplat lucrul acesta, utopiile au încetat să fie construcții imaginare cu care se putea compara societatea contemporană, devenind speculații privitoare la posibilități viitoare. Nu e greșit să vedem în așa ceva momentul în care literatura utopică și-a însușit un caracter conceptual asemănător cu acela al SF-ului." Semnalarea unei astfel de mutații structurale nu face decât să recunoască niște eforturi de teoretizare făcute de H. G. Wells în primii ani ai secolului XX, în volumul său *O utopie modernă,* și unde, între trăsăturile fundamentale imaginate de el pentru ca genul să supraviețuiască în universul de largă informație al lumii noastre, figura și această condiție a abandonării neverosimilei simultaneități cu lumea prezentului, spre a deveni construcție social-politică plasată în viitor.

Nimic nu i-a mai putut împiedica pe autorii de SF să-și „monteze" ideile și clișeele specializate în material utopic propriu-zis. În romanul *Orașul și stelele* de Arthur C. Clarke apar astfel nu unul, ci două orașe utopice ale viitorului, Diaspar și Lys, ambele decise să-și conserve valorile într-un timp colosal, ce erodează orice formă de civilizație. Primul se folosește de instrumentul unei moșteniri tehnologice devenite de la o vreme oprimatoare și greu de suportat; cel de al doilea, mai „umanist", se arată deschis unei relații cu natura. Orașul utopic impune izolarea, acordând în schimbul acestei amputări voluntare a curiozității și inițiativelor personale un simulacru de viață perfectă. Când își născocește utopiile proprii, SF-ul se arată mai puțin conformist decât autorii de utopii clasice, mai puțin dispus să idealizeze modul de viață lejeră și satisfăcută din aceste figurări ale unui ideal abstract, absolut, prin definiție imuabil. Sub impulsuri greu de reprimat, tânărul Alvin din Diaspar va refuza confortul izolării, firea lui neliniștită împingându-l să redescopere o lume ocultată programatic și, totodată, visul străvechi al zborului spre stele, abandonat cu milenii în urmă, ca factor de turbulență în proiectul societății „perfecte". Până și într-o utopie precum *Nebuloasa din Andromeda* de Ivan A. Efremov, strict legată de ideologia comunismului proiectată la dimensiuni cosmice, societatea plasată sub semnul perfecțiunii încearcă să-și găsească soluții de ieșire din presimțitul pericol al stagnării sale. Evident, nu prin contrazicerea fundamentelor sale dogmatice, de natură social-politică, ci prin apel la perspectiva marilor explorări galactice, lăsată în continuare deschisă și văzută, inclusiv în utopiile declarat comuniste, ca un remediu universal.

Evident, relația SF-ului cu gândirea utopică poate fi urmărită în nenumărate alte scrieri, de la clasica nuvelă *Crepuscul* de John W. Campbell Jr. la romanul *Orion va răsări* de Poul Anderson, de la piesa de teatru *R.U.R.* de Karel Čapek la *Deposedații* de Ursula K. Le Guin, de la *E greu să fii zeu,* romanul fraților Strugațki, până la destule texte românești, la care ne putem raporta fără sentimentul că le facem concesii. Repertoriul se amplifică și se complică prin larga prezență a scrierilor cu caracter distopic. Distopiile sunt, în

fond, registre utopice cu răspuns negativ, variante aduse în scenă tot de utopia modernă (până și Wells le acceptă ca momente dramatice plasate pe firul evoluției spre fericitul Stat Mondial ce va încununa evoluția societății omenești). Dacă în utopiile tradiționale ținta era *eutopos,* eventual societatea perfectă, construcțiile distopice basculează spre altă țintă etică și socio-politică: lumea mai rea, eventual cea mai rea posibilă. În această răsturnare de mesaj poate că nu trebuie suspectată neapărat mizantropia. Ea se produce din simplul motiv că utopiile au la baza lor dorințe și speranțe, în vreme ce distopiile figurează temeri privind viitorul lumii de azi. Și SF-ul utopic, și cel distopic pleacă de la realități și sugestii existente în miezul societății actuale. Atunci când autorul refuză să se îndrepte spre modele propuse de utopie, preferând compania lui Orwell, Aldous Huxley și Evgheni Zamiatin, el nu este deloc mai puțin îndreptățit într-o asemenea opțiune. Cu un roman devenit deja clasic, *Fahrenheit 451,* Ray Bradbury atrage în jurul său, concentric, o exelentă companie de nume, atât din sfera anglo-saxonă, cât și din restul lumii preocupate de SF.

Ce ne vine dinspre fantastic Spirite mai puțin preocupate de teoria genurilor literare se arătau cândva dispuse să-și explice legătura SF-ului cu fantasticul la un mod elementar, cu efecte chiar amuzante. Lucrurile neașteptate, ieșite din comun, care lovesc percepția rutinată și, prin insolitul lor, stârnesc uimire sau admirație se întâmpină uneori cu exclamația nereținută: ,,Fantastic!", iar anticipația n-a dus nicicând lipsă de asemenea născociri. În vecinătatea unui astfel de acroșaj imediat și strict de suprafață al termenului se află și încercarea de a explica fantasticul din SF ca rezultat al prezenței în gen a speculațiilor științifice riscate, neconfirmate și chiar imposibil de confirmat prin cunoștințele actuale în domeniu. Într-o denumire precum ,,literatură științifico-fantastică", ideea de fantastic s-a înțeles așadar și în această accepție particulară, care vedea știința contemporană evoluând spre uluitoarele sale realizări viitoare. Dintr-o astfel de perspectivă, ceea ce este fantastic astăzi va fi real și normal mâine. Convingerea pleacă de la Jules Verne, probabil că nu primul, dar în mod precis autoritatea mereu citată care a afirmat că tot ce-și imaginează omul va fi, cândva, inevitabil realizat.

E adevărat, și descoperirile epocale, și ipotezele senzaționale ce le prefigurează *pot* pătrunde în acel ,,orizont inexistent în realitate", pe seama căruia funcționează estetica fantasticului. Dar orizontul în cauză este mult mai larg și, prin constituția lui, mult mai special decât se crede în interpretările pomenite mai sus. În teoria literaturii, fantasticul este tratat ca un gen aparte, creațiilor care îl ilustrează li se pretinzând niște trăsături definitorii. Stabilirea acestora se face prin raportare la realitate și la literatura ,,realistă", însă mai ales prin contrast cu modalitățile caracteristice acesteia din urmă. Astfel, față de dimensiunile observabile și recunoscute ale realității, supuse raționalității și, în consecință, respectând logica faptelor și ordinea ce decurge din aceasta, fantasticul vine cu modul său propriu de abordare. El impune ruperi și alterări ale amintitelor dimensiuni, devieri de sens, deformări de perspectivă, deschizând totodată calea iraționalului, a faptului inexplicabil, a iluzoriului tratat ca adevăr surprinzător, dar veritabil și indiscutabil. Legile știute ale naturii nu mai contează în fantastic, sau, mai exact spus, funcționează ,,elastic", cu intermitențe, cu ritmuri accelerate sau încetinite. În funcție de jocurile luminii, avem fantasticul feeric, sau, în regimul obscurului, unul virat spre absurd și teroare. Fie psihologic, fie de caractere, fie de atmosferă, fantasticul construiește o scenă misterioasă, halucinantă, bântuită de ocultism, o lume a fabulosului magic câteodată, a anxietății de cele mai multe ori. Lumea respectivă poartă adesea semnele coșmarului, mai ales în variantele gotice ale literaturii, în ceea ce numim astăzi *horror.* Tuturor acestor elemente distincte și distinctive totodată nu le este îngăduit să îndepărteze genul de realitate în așa măsură încât punțile de legătură să dispară cu totul. Dimpotrivă – și știm lecția chiar de la un maestru al fantasticului, E.T.A. Hoffmann: ,,Picioarele scării pe care te urci în regiunile fanteziei trebuie să fie bine fixate în viață, astfel încât oricine să se poată urca".

La prima vedere, s-ar părea că SF-ul n-are nicio legătură cu genul fantastic, întrucât se bazează într-o mult mai mare măsură, dacă nu chiar în totalitate, pe resursele realității. Speculând în jurul științei actuale sau anticipate (ipotetice), SF-ul evită, de regulă, intruziunea iraționalului în tehnicile sale de lucru, și mai ales în formele agresive pe care le descoperim în literatura fantastică. Breșele operate și de genul nostru în lumea înconjurătoare nu sunt inexplicabile; ele își caută cu grijă justificări ,,științifice", argumente filtrate din sfera realității, năzuind să se înscrie el însuși, ca gen – așa cum observa și Florin Manolescu în teoretizarea sa mai veche – ,,într-un real plauzibil, posibil sau virtual", în vreme ce fantasticul este prin însăși structura și obiectivele sale estetice ,,un ne-real" notoriu.

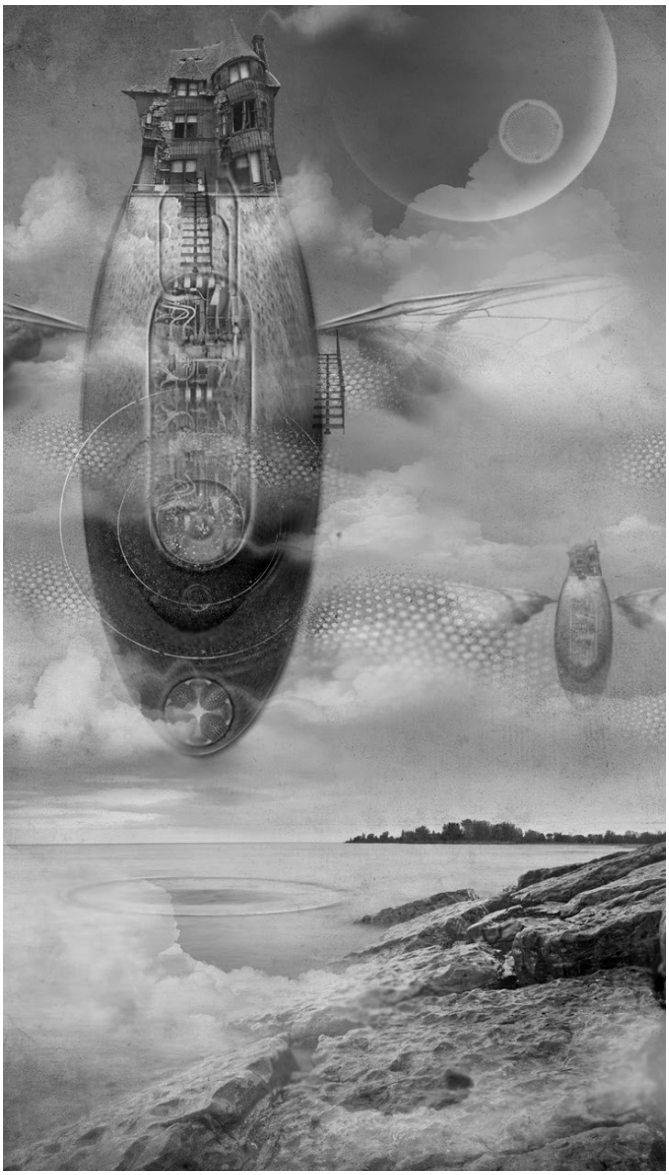

cătălin negrea - artă digitală

Lucrurile nu rămân, totuși, chiar atât de limpezi, de vreme ce până și unii analiști renumiți ai fantasticului, precum Roger Caillois, iar la noi Adrian Marino, au putut distinge în SF doar o variantă târzie și actuală a fantasticului. Așa cum am mai afirmat într-o analiză rezervată lui Marino, nu e greșit să se vadă că modalități esențiale într-un domeniu (ruperea sau alterarea dimensiunilor realității, raționalității, semnificației) apar și în celălalt. Dar – crede autorul *Dicționarului de idei literare* – genul nostru și-ar revendica zadarnic originalitatea sub acest raport, fiindcă tocmai fantasticul este acela care ,,introduce în literatură o nouă dimensiune a duratei, un alt ritm al succesiunii momentelor, o cronologie inedită a evenimentelor". Ceea ce se exprimă, de pildă, prin fenomene insolite precum înghețarea, frânarea, accelerarea și inversarea timpului. Fără îndoială, asemenea situații există atât în fantastic, cât și în SF, însă o temeinică analiză comparativă a textelor va pune în lumină un regim totuși diferit de funcționare a motivelor între limitele unor tipare asemănătoare, nicidecum identice.

Adrian Marino considera, așadar, că mecanismul SF-ului rămâne definitiv confundat cu cel din fantastic. Schimbarea agentului și a metodelor, spune el, ,,nu produce nicio modificare esențială de tehnică literară" într-o materie unde până și știința este surprinsă, paradoxal, jucând ,,rolul antiștiințific tradițional al imaginației fantastice, substituție modernă a procedeelor magice, a tehnicilor de totdeauna ale misterului". Or, e destul să așezăm mitul fantastic al Golemului, ființa modelată din lut de rabinul Loew din Praga și însuflețită prin incantații magice și prin alte procedee de alchimist, lângă androizii moderni ai anticipației literare, pentru a vedea că, încă de la creatura pusă de Mary W. Shelley în seama personajului său Frankenstein, gândirea care îi introduce în scenă pe aceștia din urmă sacrifică iraționalul nebulos al mitului, înclinând spre știință, în variantele sale de avangardă, ipotetice, prefigurate pentru viitor. Până și la Mircea Eliade, în unele dintre nuvelele sale exemplare (*Les trois Grâces, Secretul doctorului Honigberger, Nopți la Serampore*), fantasticul alunecă spre procedee străine ipostazelor sale clasice, și care permit inclusiv o lectură în cheie SF.

Pe de altă parte, constatăm că și motivele fantasticului migrează treptat în afara perimetrului său acceptat de teoreticieni drept ,,autentic". Hiperspațiul permite navelor cosmice ale viitorului călătorii similare cu cele instantanee din povestirile fantastice și din basm (,,ca vântul și ca gândul"), invizibilitatea, percepția extrasenzorială, telepatia, levitația și teleportarea sunt fenomene curente în fantastic, însă le regăsim și în SF. Diferența e dată, iarăși, de calitatea irațională admisă pentru manifestările lor în fantastic, respectiv rațională, obligatorie atunci când motivele pomenite ajung în SF. Sigur, autorii de anticipație propun ca justificare savantă a unor asemenea capacități insolite explicații proprii: materiale refractare gravitației, combustibili bazați pe microparticule încă nedescoperite de fizică, legi noi care ar guverna informația universală și tehnici speciale de acces la ea. Odată motivele acceptate de SF și puse masiv în circulație în textele proprii, asemenea explicații acoperitoare nici nu-și mai au rostul, așa cum nu mai sunt necesare astăzi, într-o explorare cosmică fictivă, apelul la proiectul tehnic al astronavei și informațiile amănunțite privitoare la pilotaj.

Prezența motivelor fantastice în SF se observă în special în subgenuri precum opera spațială și fantezia eroică (*heroic fiction,* derivat din mai vechea *science fantasy,* căreia nu mai consideră că ar fi cazul să i se respecte cu strictețe normele mai rigide de reprezentare a faptului științific). Miraculosul, magia, ocultismul, produsele iluziei circulă, ca motive, cu mai multă ușurință în această zonă dominată de tema imperiilor galactice și a războaielor stelare purtate cu armament sofisticat, îngăduind totodată capacităților extrasenzoriale să se acumuleze și să se manifeste ,,științific" în diverși mutanți ai speciei umane, ori aparținători altor specii raționale de prin Univers. De asemenea, e de semnalat interesul în creștere al SF-ului pentru fenomenul aparent pur fantastic al vampirismului. De la celebrul roman al lui Richard Matheson, *I Am Legend,* care, la mijlocul secolului trecut, introducea motivul cu justificarea (pseudo)științifică a acțiunii unui virus generator de mutații biologice, figura vampirului tinde să facă la rândul ei carieră în SF. O regăsim în scrierile unora dintre autorii noștri de dată recentă, bunăoară la Ana-Maria Negrilă și la alți reprezentanți ai Grupului Kult, dar și într-unul dintre romanele lui Voicu Bugariu, *Visul lui Stephen King,* unde se face mai mult decât o aluzie, poate și ironică, la cel mai în vogă autor american de *horror* contemporan. Lumile halucinante ale fantasticului, atmosfera misterioasă, starea de anxietate, teroarea psihologică și coșmarul, visul absurd primesc astfel drept de simpatetică și confraternă conviețuire cu acelea, mai sobre și mai lucide, ale SF-ului tradițional.

Orgolii și umilințe Una dintre confuziile frecvente care privesc genul SF îl condamnă pe acesta la condiția categorică de literatură pentru copii – mă rog, și tineret, ca să folosesc o formulă ușor ,,înnobilată", utilizată de editurile noastre mai vechi. Și de ce n-ar fi chiar așa? are dreptul să se întrebe cititorul, luând în seamă multe dintre producțiile domeniului, începând chiar de la ,,călătoriile extraordinare" ale lui Jules Verne, spre centrul Pământului, în jurul Lunii, prin văzduh cu nava-elicopter a lui Robur. Sau, ca să mergem de-a dreptul în inima SF-ului modern, în America ,,pulp" a începutului de secol XX, o să-l descoperim acolo pe Edgar Rice Burroughs, părintele lui Tarzan, cu romanele sale de capă și spadă *Sub lunile lui Marte, Prințesa din Marte* etc., zece la număr, mutându-și apoi pe Venus și pe Lună personajele juvenile la minte și puse pe o interplanetară zbenguială eroică. În urma lui găsim o cohortă de admiratori ai subiectelor ușoare, de la E. E. Doc Smith și până la George Lucas cu poveștile sale pline de culoare și de confortabilă aventură conflictuală din *Războiul stelelor,* din alte asemenea pelicule (și romane cinematografice) menite să bucure sufletele juniorilor de pretutindeni.

Dincoace de ceea ce era cândva o Cortină de Fier, vom întâlni un alt mod de infiltrare sub pielea copilăriei: SF-ul văzut ca explorare lejeră a Cosmosului apropiat și îndepărtat, dar și ca vehicul al informației din manualele de astronomie, de paleontologie, de fizica atomului și de câte alte științe contemporane se mai cereau servite cu linguriță unor cititori minori, ca să se poată ei pătrunde de specificul și de binefacerile spiritului științific. Academicianul V.A. Obrucev își purta cititorii prin *Plutonia,* lumea încastrată în mijlocul ,,gol" al Pământului, spre a le servi o lecție despre dinozauri, cutare autor ceh își micșora personajele până la dimensiunea de la care iarba din grădină începe să semene cu o pădure tropicală și furnicile cu niște monștri extratereștri, iar niște autori de-ai noștri, când nu făceau câinii să vorbească, te purtau prin întregul sistem solar, să-ți explice cum transpiri pe planeta Venus și cât de riscant e să te aventurezi în centura asteroizilor, unde plouă cu pietre cosmice.

În asemenea circumstanțe, nu e de mirare că anticipația poate să apară ca o literatură destinată copiilor, un fel de basm unde piticii făurari sunt înlocuiți de roboți, Albă ca Zăpada e o extraterestră ,,de bine", iar Făt-Frumos îmbracă pelerina sclipitoare a lui Superman ca să-și facă demonstrațiile de bravură ba prin spațiul interplanetar, ba printr-o lume paralelă, ba prin viitor.

În ce ne privește, realitatea aceasta, care este doar parțială și nu exprimă genul în ansamblul său, s-a mai complicat și printr-o situație ce trebuie analizată sociologic. În dorința sa de a-și lărgi cercul colaboratorilor dincolo de cei – puțini la număr și de talent îndoielnic – cu care pornise la drum *Colecția „Povestiri științifico-fantastice”,* Adrian Rogoz a desfășurat pe la sfârșitul anilor ’50 din secolul trecut și în deceniul imediat următor o tenace activitate de sensibilizare a unor scriitori afirmați deja în literatura generală, îndemnându-i să-și încerce talentul și pe subiecte SF. Cum se poate constata la o simplă retrospecție, campania aceasta de prozelitism a dat roade, motivată și de faptul că genul, situat marginal față de *mainstream,* promitea să fie în epocă o zonă de mai mare libertate pentru fantezie și, poate, mai puțin compromițătoare din punct de vedere artistic decât literatura așa-zis realistă, riguros cenzurată și înhămată la sarcini politice ferme.

Dar nu o analiză a motivațiilor unor scriitori de poezie, proză și chiar teatru „convertiți” la SF vreau să fac eu acum, ci doar să constat că unii dintre ei se afirmaseră până atunci ca autori de literatură pentru copii. Ion Hobana, de pildă, publicase din 1954 și până în 1960 mai multe volume de versuri pentru școlari (de la *Centru înaintaș* la *Sfârșitul vacanței*). Eduard Jurist, cu *Pățania lui Urechilă* și culegerea de versuri *Pentru noi, copiii,* se lansase și el din bună vreme în literatura destinată vârstei juvenile, la fel ca Ștefan Tita și Octavian Sava, cel ce deschisese în fond Colecția, publicând în primele sale două numere povestirea de aventură exotică *Meteoritul de aur.* Cât despre Vladimir Colin, cu popularele lui *Basme* din 1953, cu *Nemaipomenita bătălie dintre Papură-Împărat și Pintilie* și *Poveștile celor trei mincinoși,* volume ieșite unul după altul în perioada respectivă, sau Viorica Huber (devenită la un moment dat doamna Rogoz), cu un palmares de cărți pentru copii de-a dreptul impresionant, mi se par excelente exemple pentru ideea că de la asemenea scrieri și până la SF pasul nu era prea mare, putea fi făcut cu ușurință.

Aceasta este o realitate. Și tot o realitate este faptul că un număr important dintre scriitorii „convertiți” la SF s-au grupat în Secția de literatură pentru copii a Asociației Scriitorilor din București, sau că o redacție de literatură științifico-fantastică a putut să apară la Editura tineretului și nu la altă editură dintre cele existente în epocă. Organizate de Uniunea Scritorilor sau de revistele literare, s-au desfășurat colocvii, mese rotunde, manifestări specializate, precum ne-o arată și referatul *Actualitatea literaturii despre viitor,* susținut de Mihu Dragomir în 1963 și pe marginea căruia au discutat cu pasiune mai mulți scriitori pentru copii, acreditând ideea că SF-ul chiar asta este, literatură pentru copii și tineret.

Dacă așa se vedea genul dinăuntrul său, nu e de mirare că tot astfel avea să fie judecat și de cei din afara domeniului, oameni care nu s-au prea înghesuit să citească texte de anticipație, dar s-au grăbit, în schimb, să contribuie la betonarea unor prejudecăți. Mă refer, bineînțeles, și la critica literară, atât de reticentă în fața unor cărți de SF, dispusă eventual la o lectură frunzărită și expeditivă ca judecăți de valoare. De ce să mai ostenești asupra unor lucrări insolite, chiar compuse de profesioniști înscriși în Uniunea Scriitorilor, din moment ce le consideri din start literatură minoră, la fel ca literatura pentru copii? Ceea ce s-a crezut inițial prilej de orgoliu s-a dovedit astfel prilej de umilințe și poate că nu-i deloc fără semnificație că, până astăzi, destui sunt aceia care se scutură cu oroare de eventuala suspiciune că ar putea lua în mână și citi – ca să nu spun prețui – o carte cu emblema SF.

Ca literatură pentru copii, treacă-meargă. Georgina Viorica Rogoz și Mihnea Moisescu au scris cu adevărat excelente povestiri SF pentru copii, dar asta nu înseamnă că genul în ansamblul său poate fi vârât sub această unică etichetă. Și totuși, o inițiativă rarisimă de a impune SF-ul în manuale, printr-o culegere de texte pentru liceele pedagogice, doar sub acest aspect îl înfățișează în anii ’80. Iar faptul că premiile Uniunii Scriitorilor, câte s-au dat pentru cărți de anticipație, au purtat aproape fără excepție mențiunea categoriei „literatură pentru copii și tineret” ilustrează tot prejudecata generală și opțiunile restrictive ale criticii. Nu pot să nu mă amuz imaginându-mi-l, de pildă, pe Swift cadorisit cu un asemenea premiu pentru simplul motiv că o carte de profunzimea și verva satirică a *Călătoriilor lui Gulliver* a fost socotită (poate încă mai este?) lectură destinată copiilor, întrucât vorbește în paginile ei despre pitici și uriași.

Și iarăși nu pot să-mi reprim amintirea unui articol mai vechi al lui Ovid S. Crohmălniceanu, publicat inițial tot în Colecție, sub titlul de o pompoasă pedanterie, dar în fond de o ironie indubitabilă, *Științifico-fantasticologie.* E acolo, între altele, și o punere în absurd a prejudecății că problematica genului ar conține doar lucruri de încântat sau adormit copiii. Iată citatul: „Cât privește neseriozitatea preocupărilor literaturii de anticipație, să ne mulțumim a nota că ele constau în niște probleme infantile cum sunt: amestecul inteligenței artificiale în viața socială, manipularea gândirii cu ajutorul unor substanțe chimice, efectele aglomerării urbane asupra existenței individuale, relativizarea valorilor care stau la baza diferitelor civilizații, programarea genetică a reacțiilor individuale, primejdiile tulburării ecologiei planetei noastre ș.a.” Asta în ce privește temele și subiectele, dar tot acolo criticul atrăgea atenția că genul se maturizează și ca scriitură, trecând de la superficial la profund, de la un clasicism (fie și în manieră proprie) la avangardă: „Un Burroughs, un Ellison, un Philip K. Dick și-au însușit tehnicile narative ale «noului roman». Scrisul lor rivalizează în sofisticare intelectualistă cu orice text de proză «experimentală». Epoca literaturii științifico-fantastice cuminte, à la Jules Verne, a rămas mult în urmă. Clifford Simak, Asimov, Heinlein sunt, din perspectiva «noului val», niște tradiționaliști învederați, deși istorisesc povești cu ființe extraterestre, roboți și «mutanți». H. G. Wells e privit ca un fel de Filimon al genului.”

Să remarcăm data la care au fost scrise aceste considerații: 1965. Experiența cyberpunk încă nu apăruse la orizont, ca să nu mai vorbim de faptul că astăzi aproape că am epuizat aventura postmodernistă a SF-ului, încât începem să ridicăm un capăt de cortină dinspre scena post-postmodernismului și să ne întrebăm peste ce mai dăm și acolo.

Pur și impur în literatură Într-o Europă aflată cândva în plin Ev Mediu, literatura însemna scrieri de dogmă creștină, romane cavalerești în proză sau în versuri, poezia menestrelilor, teatrul misterelor, literatura didactică (aceasta din urmă prelungită și în Renaștere). Dacă lucrurile ar fi rămas neschimbate, tot aceste genuri le-am fi avut și astăzi, exprimate într-o limbă mai modernă – de fapt în *niște* limbi, fiindcă mă refer la un spațiu continental, multinațional. Păstrând și pentru noi convenția amintită, am fi avut, la fel, o literatură constituită din minee și octoihuri, din comentarii extaziate la *Alexandria* și *Esopia,* ori din romane alegorice în tradiția lui Dimitrie Cantemir. Din fericire, schimbarea operează cam peste tot, alterând linia „pură” a unui moment sau altul și transformând pe neobservate gustul public, ca și speciile literare cultivate pentru satisfacerea lui. Din perspectiva canonului medieval, romanul picaresc și teatrul Secolului de Aur spaniol, incursiunile prin utopie-distopie ale lui Morus și Swift, mixturile de real și fantastic întâlnite la Rabelais, ca să nu mai vorbim de romanul burghez și de poezia

simbolistă, ar fi fost veritabile scandaluri.

Nu vreau să spun cu asta nimic altceva decât că, în contrast cu ipoteza mea de lume culturală alternativă, literatura a evoluat continuu, abandonându-și canoanele prestabilite și reinventându-se pe seama unor reguli și tipare estetice noi. Ca să se depășească niște mentalități rigide, acest proces de îmbogățire a conținutului și de modernizare a formelor creației literare a cunoscut uneori veritabile lupte publice, precum celebra bătălie pentru impunerea teatrului romantic, când piesa lui Victor Hugo, *Hernani,* a mutat la propriu conflictele de pe scenă în sala de spectacole, în foaiere și în presa timpului. De cele mai multe ori, însă, noul n-a avut nevoie decât de timp pentru a se impune, și e destul să ne gândim la poziția astăzi privilegiată a lui Baudelaire în cadrul poeziei universale, după ce colile volumelor nevândute ale primei ediții din *Les fleurs du mal* ajunseseră să servească negustorilor de pește la împachetatul mărfii lor prețioase. Cel puțin așa sună o legendă de-a parizienilor.

Pentru actualul repertoriu de teme, subiecte și forme de expresie, literatura a trebuit să renunțe de-a lungul secolelor la aspectele sale cultivate o vreme cu respect și obstinată dăruire, lăsându-și substanța tradițional-genuină să asimileze diverse „impurități" venite dinspre ceea ce fusese considerat vremelnic drept periferie a artei consacrate. Conștientizarea acestui mecanism e un bun remediu împotriva rutinei și înțepenirii noastre într-o mentalitate stagnantă. Vom pricepe astfel că nici nu există „literatură pură", ci doar literatură în evoluție, aflată într-o continuă căutare de sine și într-o irepresibilă schimbare a trăsăturilor sub care era cunoscută de generațiile mai vechi.

Ce putem spune, sub deviza unei asemenea viziuni moderne, despre science-fiction? Genul nostru a apărut – să nu ne fie rușine de asta – într-un teritoriu marginal al literaturii, chiar dacă (în Europa cel puțin) nu tocmai în afara ei. A ieșit dincolo de periferii, într-un „ghetou" considerat de unii patrie veritabilă, abia prin experiența orgolios-paraliterară a publicațiilor americane *pulp* din anii '30-'40 ai secolului trecut – experiență revărsată după 1950 și în Europa Occidentală. Însă, cum nimic nu e bătut în cuie, mișcarea de sens invers este și ea valabilă, putând fi observată în unele exerciții mai noi ale genului, acolo unde talentul și exigențele estetice reușesc să învingă tentația comercială și producția de serie. Altfel spus, să submineze comoditățile repetiției permanente, prin revelația sentimentului că nu mai poți scrie cum s-a tot scris, iar originalitatea este o calitate nespus de importantă și ea. În mod paradoxal, progresul apare chiar și acolo unde, seduse de „binefacerile" inerției, o artă sau alta arată că n-ar avea de gând să progreseze. Privit de sus și cu reticență, SF-ul părea la un moment dat străin de literatura propriu-zisă, de preceptele academismului critic și de valorile *establishment*-ului cultural. Multă vreme i s-a ținut poarta închisă, teoria și practica dându-și mâna în această politică de apărare a unei „purități" literare stabilite de rutină și tradiție, și care, așa cum am văzut, nu e decât o manifestare a ifoselor și o convenție spulberată, mai devreme sau mai târziu, de realitatea efectivă.

Exmplificări utile și, cred, suficient de convingătoare, vin atât dinspre literatura universală, cât și dinspre cea produsă la noi. Borges, Adolfo Bioy Casares, Italo Calvino, C.S. Lewis și alții se „joacă" printre motive SF, fiecare în felul său propriu și fără ca „marea literatură" să se poată considera trădată de condeiul lor. Tema labirinturilor, a oglinzilor înșelătoare, metafora Bibliotecii Babel sau a lui Funes, „omul care nu uită nimic", interesul pentru natura intimă a timpului sau pentru un instrument capabil să-ți arate tot ce există în Univers, înscenările acestea țin de explorarea iluziei și de fantastic, dar câți dintre degustătorii SF-ului nu le recunosc ca „ale lor", pentru simplul motiv că genul însuși le folosește fără nici o ezitare? Iar Calvino, poate nu atât cel din *Orașele invizibile,* cât cel din *Le cosmicomiche,* unde o entitate permanentă, ca să nu spun eternă, pe nume Qfwfq, își povestește întâmplările de pe un traseu ce începe la Big Bang, trece prin stadiile de moluscă și dinozaur, având totodată plăcerea să se amuze pe seama „formei spațiului" și a „anilor-lumină", oare nu ne spune Calvino destule lucruri despre cum migrează motivele SF în paginile tot mai permeabile la experimente insolite ale literaturii contemporane? Cât despre C.S. Lewis, romancier, poet, critic literar și teolog creștin, cine să se mai mire că descoperă în complexa lui operă și o „trilogie spațială", unde cadrul anticipat vine la întâlnire cu miturile religioase, testate, ca în *Perelandra,* oarecum în răspăr cu adevărul Bibliei; mai precis, într-o versiune alternativă a momentului căderii din Paradis?

Cât privește literatura română, despre care s-a spus că respinge organic până și fantasticul, nu doar SF-ul, iată că și ea acceptă infuzia de elemente venite dinspre periferiile pline de „mâl" impur și fecund. Și n-o să reiau aici argumentația cu clasicii – Macedonski, Arghezi, Cezar Petrescu, Aderca și alții, a căror coabitare cu temele și motivele genului nostru a pus-o de mult în lumină Ion Hobana. Venind mai aproape de noi, avem liste întregi de scriitori dispuși să încalce canonul literaturii „curate", realiste, suprarealiste, absurde, sentimentale și ce s-a mai înghesuit în așa-zisul curent principal, acceptând impurificarea convențiilor inițiale cu tot ce alunecă spre centru din zonele fantasticului, științifico-fantasticului, goticului, utopiei, polițistului și așa mai departe. Mă gândesc însă la titluri puternice precum *Paradisul,* piesa lui Horia Lovinescu, cu alegoria ei de personaje robotizate, vorbindu-ne depre sclavi și elite tehnocratice, ca să putem medita la dictatura ideologiilor de orice fel; la povestirea *Norul de argint* de Mircea Horia Simionescu, unde puhoiul insectelor fabuloase personifică Moartea și declanșează încă o variantă simbolică a apocalipsei planetare; la romanul *Totaliter Aliter* de Olga Caba, cu halucinantele sale aventuri inițiatice prin spații paralele, sediu, între alte miracole ozenistice, al comicei utopii „carabonțiene" ce trimite gândul la uriașii lui Voltaire din *Micromegas,* puși să trăiască într-un ritm desincronizat cu totul de cel omenesc; la *Șoarecele B* de Ion D. Sârbu, parabolă în care experiențele pe animale refac *in vitro* utopia totalitarismului în valori absolute; la Ioan Groșan cu comicele lui „epopei spațiale" surprinzându-ne ticurile și metehnele purtate glorios pe traiectorii extraterestre; și, în sfârșit, la Mircea Cărtărescu, al cărui personaj din nuvela *Organistul* ajunge să umple frenetic constelațiile cu mugetele orgii sale electronice, înglobând treptat în propria-i substanță, aflată în neostoită expansiune, Universul întreg.

Concluzia nu poate fi decât una singură, și anume: că nu prejudecățile puriste ale teoreticienilor fac literatura, ci ea se face singură, uneori urmându-le, dar mai ales neurmându-le și sfidându-le atunci când nu le mai poate suporta. Din Antichitate începând, literatura nu ne arată altceva decât că-și tot schimbă canonul – canonul acela oficializat în chip diferit la diferite repere temporale – și, impurificându-se în felurite chipuri, se adaptează timpurilor înnoite, precum un organism viu ce simte că nu scleroza dogmatică îi prieste, ci suflul de energie primit prin curenții absorbiți din zonele periferice. Doar schimbul acesta îi împiedică „gena" să degenereze, trimițând-o mai departe în viitor.

MIRCEA OPRIȚĂ

Sarcasm cu zâmbetul pe buze

Istoria românilor – așa cum a fost ea „cu adevărat”, istoria „reală” și mai ales „istoria mentalităților”, văzută la scara cotidianului, a „vieții de zi cu zi” și de la nivelul „firului de iarbă”, al „omului de rând”, cel care nu „face istoria”, dar o suportă – s-a scris, cum e și firesc, punându-se la contribuție și mărturiile rămase de la „călătorii străini prin Țările Române”, cum se intitulează o masivă colecție de documente, inițiată în 1968 de Editura Științifică din Capitala României și ajunsă în 1983 la al VIII-lea volum (687 pagini, format mare), dacă nu cumva seria editorială a mai continuat și după aceea. Trecuse deja o jumătate de secol de când Nicolae Iorga publica una dintre cărțile sale magistrale, *Istoria românilor prin călători* (4 volume, 1920-1922; ediția a II-a, amplificată, a apărut tot în patru volume, în anii 1928-1929).

Atunci, cu aproape un secol în urmă, eruditul și a-toate-știutorul savant nu avea cum să prevadă, de bună seamă, că printre respectabilii călători reali, „în carne și oase”, cu diligența, cu poștalionul, mai apoi și cu „drumul de fier”, aveau să se strecoare și suspecți călători clandestini coborâți nu din „viața reală”, ci „doar” din pagini de carte scrise cândva peste mări și țări, din „viața cărților”, nu din viața cea adevărată a acelor țări. Așadar, nu din realitate, ci din ficțiune. Dar un personaj ficțional precum Lemuel Gulliver, imaginat în secolul al XVIII-lea de Jonathan Swift, rămâne, nu-i așa?, mai cunoscut și mai familiar oricărui cititor de azi, și nu numai din Marea Britanie, decât nenumărații cetățeni impozanți, respectabili și onorabili, care vor fi existat plini de sine, „în carne și oase”, cu acte în regulă de la starea civilă, în realitatea demografică efectivă a acelui timp și-a acelui loc, printre contemporanii ilustrului scriitor.

Există însă, înregistrată ca atare de istoria literaturii române, și o tradiție inversă, aceea a „însemnărilor de călătorie” rămase de la călătorii români prin țări străine și, acum de curând, avem neprevăzuta ocazie de a-l întâlni din nou pe Gulliver, de data aceasta în pitoreasca postură de Dinicu Golescu britanic simulând ironic intenția de-a aduce cu respect la cunoștința prea-luminatului său monarh, la întoarcere, minunatele înfăptuiri și bine-chibzuitele rânduieli pe care le-a văzut cu ochii lui în Capricia (recte România, dacă mai trebuie spus), pe malurile fluviului Dembowitz, spre a fi puse în aplicare și pe malurile Tamisei.

„Ultima aventură” a lui Gulliver imaginată de Mircea Opriță este însă nu numai o călătorie în spațiu, dar și una în timp. În a sa *Călătorie în Capricia,* subintitulată *Cu adevărat ultima aventură a lui Gulliver* (Editura Eagle / Eagle Publishing House, București, 2011), scriitorul român îi oferă, în plus, mult-umblatului personaj adoptiv și ocazia, inedită pentru el, de a descinde nu într-o „istorie reală”, ortocronă, ci într-o „istorie alternativă”, alocronă, mai puțin uzuală în utopie, dar curentă și definitorie în

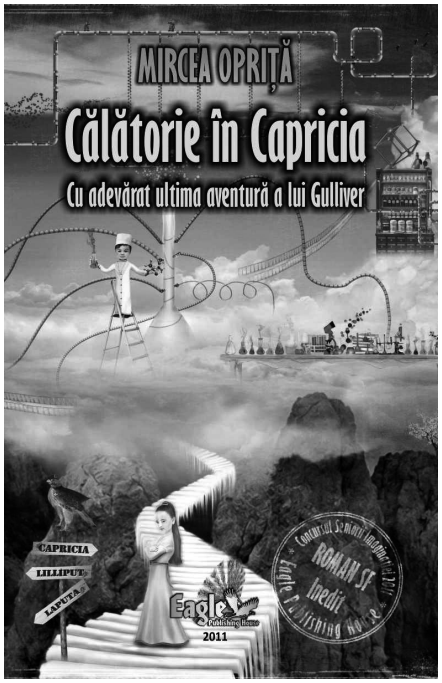

istoria contrafactuală și în ucronia din science-fiction. Ajuns în Capricia pe calea mărilor și oceanelor, la bordul unei corăbii cu pânze, cu care era deprins încă din clasicele *Călătorii ale lui Gulliver* (*Gulliver's Travels,* 1726) consemnate de părintele său legitim, Jonathan Swift (1667-1745), dumnealui Lemuel Gulliver are parte de două devastatoare furtuni pe mare, în timpul cărora, fără să-și dea seama, face două „salturi în timp” (*time jumps*) sau „alunecări în timp” (*time slips*), prin care-și face intrarea și, respectiv, ieșirea (întoarcerea) din ficționala „istorie alternativă” a Capriciei. Hazardul naufragiului (al vasfrângerii – ce arhaism minunat!...) este și un hazard al alunecării în timp, și aceasta îl poartă ca din întâmplare pe mult încercatul navigator britanic tocmai într-un moment când în Capricia cârmuiește sub aparențe democratice, sub o mască binevoitoare, dar de fapt cu orgoliu, ranchiună și cu politicești tertipuri nimeni altul decât „principele Trosnack”, „Marc-Aureus Trosnack, principe jucător” (ghici ciupercă cine-i!...), și când toată lumea încă își mai amintește cu repulsie de „întunecații ani-lumină” ai „principelui Ciocesko” (de data asta ghicitoarea adresată ciupercii fiind încă și mai străvezie, fonetic chiar).

Traian Băsescu „trecut la nemurire” ca memorabil personaj de roman – iată încă o premieră și o performanță pe care Mircea Opriță și le înscrie la activ, „în timp real”, simultan cu al doilea (și ultimul) mandat de președinte al României al numitului *zoon politikon,* atât de zgomotos contestat ca „tiran” și „dictator” de sovremenici, moguli și tot felul de alți insondabili potrivnici (dar, vorba pitorescului personaj, „ce dictator mai e și acela pe care-l înjuri cum îți vine la gură, toată ziua – bună ziua... ”). Actualul nostru „președinte-jucător” este de la natură un ins prea pitoresc și extravagant pentru a nu ispiti irezistibil pana unui scriitor interesat de actualitate dar, concomitent, și de spectacolul naturii umane dintotdeauna, oferită spontan „desenului după natură”.

Experimentatul scriitor și bine-temperatul temperament care este Mircea Opriță bineînțeles că nu-l „înjură” însă, în romanul său. Ci, mai degrabă, îl îmbălsămează pentru posteritate în ceara unui sarcasm aplicat impasibil, cu zâmbetul pe buze. Tratament egal și imparțial distribuit, de altfel, întregului peisaj uman și social al Capriciei zilelor noastre. Sub jet continuu de coroziv acid sarcastic, susținut pe sute de pagini, tembelismul românesc rezistă cu brio, nu se subțiază și nu se dizolvă, dimpotrivă, ia parcă aparența și naturaleța unei trainice manifestări de vitalitate, spre amuzamentul și bună-dispoziția sarcasticului dar ponderatului observator, care nu se inflamează și nu disperă mizantropic sau patriotic, dar nici nu dezarmează auctorial; și, *last but not least,* spre deliciul masochist al cititorului,

hypocrite lecteur…

Iată de exemplu, spre edificare și delectare, cum decurge o audiență la cel mai înalt nivel, acordată de Principele Trosnack al Capriciei exoticului oaspete străin Gulliver, picat fără de veste și nu se știe de unde în Cetățuia Soarelui, capitala țării, intrus a cărui suspectă prezență ajunsese și la augustele-i urechi, grație vigilenței mereu treze a Hăitașilor Noi din Serviciile abilitate:

«Mi-am amintit de obiceiurile de primire de pe la curțile europene, ca să nu mai vorbesc de cele din Lilliput și Brobdingnag, iar față de ele am găsit că ritualul de la palatal princiar din Capricia era mult mai simplu și mai lipsit de fasoane. Curând și-a făcut apariția și principele Trosnack, înaintând grăbit prin ușa din fund și venind de-a dreptul spre mine. Dacă ar fi fost regele Marii Britanii, probabil că nu m-ar fi primit deloc, însă, dacă m-ar fi primit totuși în audiență, l-aș fi văzut în hlamidă bogată, cu colan de aur și rubine traversându-i pieptul de la un umăr la altul […]. Și în mod precis, nu mi-ar fi venit el în întâmpinare, ci ar fi trebuit să aștept să-mi îngăduie să merg eu mai aproape de el, făcând temenele și arătându-i multe alte semne de supunere. Așa că nu puteam decât să laud foarte tare în sinea mea simplitatea de necrezut a acestui principe excentric, îmbrăcat ca toți capricienii, și care venea cu capul ușor înclinat într-o parte, ca și cum ar fi privit puțin pe alături de mine, dar cu mâna întinsă să mă salute. […]

– Înălțimea Voastră, am spus când mi-a mai trecut surpriza, dar Trosnack m-a întrerupt imediat:

– Hai, nu mă lua așa! mi-a zis cu un zâmbet șugubăț, lucru din care eu am priceput că nu dădea mult pe adresările protocolare, purtându-se ca un principe popular, care are toate motivele să se arate prietenos și apropiat cu cei ce-l alegeau când venea vremea s-o facă din nou, la datele cerute de Legea cea mare [Constituția – n.n.] a insulei. […]

Principele Trosnack mi-a cerut încă o dată să mă opresc din laudele ce amenințau să devină un potop, dacă vreau să discutăm lucruri mai omenești și mai folositoare amândurora. Ceea ce chiar am făcut, fiind dispus să vorbesc de atunci înainte numai despre ce îl interesează pe el.»

Principele Trosnack nu e zgârcit cu prețiosul său timp princiar, cel puțin nu de această dată, se întinde cordial la vorbă, audiența durează mult, acoperă multe pagini și nu poate fi citată aici *in extenso,* deși ar merita, așa că vom trece direct la finalul ei:

«Am văzut, așadar, că timpul audienței mele se apropia de sfârșit și încă nu mă lămurisem care fusese rostul ei adevărat. Nu eram chiar atât de naiv încât să-mi închipui că principele mă chemase la palat doar ca să-mi dezvăluie mie niște ascunzișuri ale politicii lui. Am înțeles în cele din urmă că prezența mea acolo era legată de gândul marelui regizor din Capricia de a-și extinde jocul piesei înspre lumea din care venisem eu, iar dacă așa ceva îi reușea, în mod precis le dădea peste nas troșkoleților [rușilor? – n.n.], dar mai ales tramontanilor [americanilor? – n.n.], arătând că există în arhipelag un trăgător de sfori de care să trebuiască să țină seama mai mult decât binevoiseră s-o facă în ultimii ani. Pe când ne ridicam deja în picioare, principele m-a rugat să am răbdarea de a schița pentru el o hartă a Lumii Vechi, cu care să mă prezint la palat peste câteva zile, la o dată pe care am și convenit-o imediat.

La despărțire, am observat că unul dintre oamenii aceia care stătuseră în sală cuminți și fără să scoată o vorbă [consilierii prezidențiali – n.n.] înainta spre mine cu o tăviță de argint pe care se răsfăța un cartonaș aurit, având înscrise cuvintele „Marc-Aureus Trosnack, principe jucător". Am luat cartonașul, am strâns mâna întinsă de principe și ne-am despărțit în cele mai bune relații.»

La cea de-a doua întrevedere, situația se schimbă însă brusc, se deteriorează ireparabil, din cauza unei imprudențe lipsite de orice tact diplomatic din partea candidului musafir, care se crede îngăduit a aduce vorba despre funie în casa spânzuratului:

«De flotă am pomenit pentru că asta mă durea pe mine poate mai tare decât pe capricieni. Eram doctor în flota Coroanei Britanice și petrecusem mulți ani pe mare, așa că simțămintele mele pentru corăbii erau foarte vii. I-am spus Lordului Trosnack cum mi se rupe sufletul să mă întâlnesc cu flota Capriciei doar pe pereții unui muzeu.

S-a ridicat în picioare ca mușcat de călcâi.

– Insinuezi cumva ceva…? Mă faci pe mine corupt? a zis el, aruncându-mi o căutătură cât se poate de rea.

I-am răspuns smerit și întrucâtva cuprins de neliniște că nu insinuam nimic, deoarece la Londra cuvântul ăsta caprician încă nu fusese născocit.

– Să-ți fie rușine! mi-a aruncat Lordul Trosnack furios și, întorcându-mi spatele, a ieșit în grabă din salonul unde discutam.

Secretarul îl urma alergând cu pași mici și tot încercând să-i spună ceva, dar principele dădea din mână fără să-l privească și fără să-l asculte. Ceilalți doi aflați în slujba Lordului Trosnack, și care nu se grăbiseră să plece și ei, au venit îndată lângă mine, cu niște priviri parcă fără luciu și fețele înțepenite.

– Bine, dar ce-am făcut? i-am întrebat nedumerit.»

Buimacul gafeur va avea timp să se dumirească stând la răcoare în închisorile capriciene, prins în malaxorul coruptei justiții capriciene, expulzat în cele din urmă pe aceeași cale pe care venise, singur la bordul unei ambarcațiuni lansate în voia valurilor pe mare, căci Capricia este, în consacrata tradiție a utopiei, o insulă. Iar despre pitorescul Principe Jucător Trosnack nu mai știm nimic, nu aflăm ce se va fi ales de el în urma iminentelor alegeri prevăzute de Legea cea Mare a insulei… Ceva s-a ales, totuși, până una-alta: un memorabil personaj *literar*.

*

Un instrument care convine de minune acestui sarcasm cu zâmbetul pe buze, perfect consonant cu propriul temperament și pre-adecvat, dacă se poate spune așa, registrului stilistic ales aici prin afinitate electivă de autor, este limba română în care *Călătoriile lui Gulliver* au fost traduse de eminentul anglist Leon Levițchi (1918-1991), în 1956, 1967, 1983, ca și cum ar fi fost traduse prin 1756, 1767, 1783 ? limbă română ea însăși contrafactuală și ucronică, într-un anume sens, moderat și ceremonios arhaizantă, ca și cum fi fost deshumată dintr-un virtual „secol al Luminilor" românesc, când fanariotizatele și turcitele principate Kara-Iflak și Kara-Bogdan, așadar Valahia și Moldova ar fi fost ipotetic sincrone cu Anglia secolului al XVIII-lea și cu literatura engleză a acelui secol, când deja se practica acolo așa-numitul *understatement,* ca manifestare spontană și parte integrantă ale faimosului *British sense of humour.*

Spuneam recent, într-un articol dedicat sf-ului românesc într-o enciclopedie a domeniului concepută și elaborată (unde altundeva decât) în Marea Britanie, cum că „sf-ul românesc manifestă o predispoziție nativă pentru analogie mai mult decât pentru extrapolare, pentru *soft sf* mai mult decât pentru *hard sf*, pentru psihologie mai degrabă decât pentru ontologie, pentru supra-declarare decât pentru sub-declarare, pentru hiperbolă

decât pentru litotă." („Romanian sf has a native propensity for analogy rather than extrapolation, soft sf rather than hard, psychology rather than ontology, overstatement than understatement, hyperbole than litotes." – *The Encyclopedia of Science Fiction.* Edited by John Clute, David Langford, Peter Nicholls and Graham Sleight, ediția on-line, 2011.) Nu trecuse prea mult timp de la postarea pe Internet a acestei enciclopedii, și iată că recenta carte a lui Mircea Opriță venea să contrazică, în parte cel puțin, valabilitatea constatării de mai sus, poate prea categoric afirmată, dar care, în esența ei, rămâne adevărată. Pentru că Mircea Opriță este, sub acest aspect, excepția care confirmă regula.

Dar, de fapt, scriitorul nici nu se află acum la primele sale încercări de acest fel. Savoarea unor astfel de „exerciții de stil", vag arhaizant, vag desuet și relativizant tocmai prin această discret estompată arhaizare sau desuetudine, o descoperise Mircea Opriță mai demult, în romanul parodic *Argonautica* (apărut încă în 1970, rescris și amplificat în 1980, reeditat în 2011), în povestirea *Semnul licornului* (1978, 1980) sau în alte scrieri ale sale. Este, însă, acum pentru prima dată când avem, negru pe alb, sub semnătura unui autor român, mostre indubitabile de *understatement* în manieră și sub franciză *made in England.*

Sub aparențe asemănătoare, la prima vedere și doar până la un punct, franțuzescului *euphémisme,* cu care însă nu trebuie confundat, englezescul *understatement* este, mai întâi, un efect retoric obținut prin omisiune, prin sub-declarare sau ne-declararea până la capăt a tuturor cuvintelor și sensurilor avute în minte de cel care vrea să spună ceva și care ajunge să spună mai bine acest ceva, și chiar ceva în plus, dacă-l lasă pe cel care-i ascultă mai-puținele vorbe să le completeze de la el, în continuarea mentală a celor spuse verbal, din propria-i minte și din propriile-i gânduri nespuse. Nu altceva face, în esență, „figura de stil" sau „figura de limbaj / de vorbire" cunoscută de secole sub denumirea de *litotă,* la antipodul *hiperbolei,* sau □ la un alt nivel și mult mai recent □ *opera deschisă* / *opera aperta,* teoretizată de Umberto Eco. Dar asta-i deja altceva. *Esteticale.* În sensul care ne interesează aici (la nivel de *stilisticale*), subdeclararea / *understatement* este doar un procedeu stilistic care vizează un efect retoric □ comic, ironic, humoristic, satiric etc. □ procedeu sau figură de stil prin care un scriitor sau un vorbitor simulează a atribui mai puțină importanță sau gravitate unor sensuri ori fapte la care se referă, trecându-le sub tăcere sau minimalizându-le tocmai pentru a le amplifica, prin recul mental, această importanță sau această gravitate.

La noi, la români, după cum prea bine știm, hiperbola este prin tradiție ținută la mult mai mare cinste decât litota, și ajunge să deschidem televizorul sau radio-receptorul ca să auzim cum orice nimica-toată este nu numai „ceva special", nici măcar „ceva cu totul special", dar musai și neapărat „ceva cu totul și cu totul special", astfel încât mecanismul mental al litotei se declanșează involuntar și pervers chiar și pe acest teren advers al hiperbolei: oare nu cumva este vorba, totuși, de „ceva cu totul și cu totul *și cu totul* special"? Iată însă, ca să revenim la cartea discutată, cum arată acest insinuant și insidios *understatement* în *Călătoria în Capricia* a lui Mircea Opriță:

«Tânărul mi-a râs în nas, mărturisindu-și surpriza de a fi descoperit în mine un „boșorog ramolit". Nu prea știu nici astăzi înțelesul exact al acestor vorbe capriciene, însă sunt convins că nu se folosesc atunci când vrei să lauzi pe cineva.»

«Nu știam ce să zic. Mă obișnuisem cu gazdele, se obișnuiseră și ele cu toanele mele, eram unul de-ai casei. Cât era ea de tare sufletește, Lady Maricika s-a pus pe plâns. Până și Miss Elli, care nu întotdeauna era țâfnoasă și gata să facă pe nesuferita, lăsa să se vadă că ținea la mine măcar cât la cățelul vecinilor, cu care ieșea uneori la plimbare, purtându-l de cureluță și jucându-se cu el.»

«Lordul Decan era un bărbat scund și îndesat, cu o figură care în Anglia ar fi părut de șarlatan, însă aici, în Cetățuia Soarelui, prezenta cele mai distinse garanții academice.»

«Flăcăii păreau să n-o mai bage în seamă, dar începură iarăși, între ei, o discuție înflăcărată, pe parcursul căreia am auzit de mai multe ori cuvântul „maidan". Atunci încă nu știam ce înseamnă. Cu timpul, aveam să aflu că maidanașii erau un neam aparte în populația Capriciei, iar cerșitul era la ei o ocupație tradițională, ba chiar de mare cinste, întrucât pe unii îi făcuse bogați.»

Înțepată cu acul fin al litotei, gogoașa umflată a hiperbolei se dezumflă sarcastic:

«Master Dinu mi-a citit câteva poezii de-ale lui Bulla, unde lăuda cu mult suflet măreția și deșteptăciunea mogulului său de partid. Spunea □ între altele □ că, atunci când se arăta acela undeva, răsărea soarele deasupra Capriciei. Lucru din care eu am înțeles că Ciocesko nu se arăta niciunde după orele înserării, căci atunci ar fi trebuit să răsară soarele și în miez de noapte, iar o asemenea minune n-ar fi rămas neînscrisă de astronomi în tabelele lor.»

Hiperbola și litota pot însă și conviețui, într-o anume simbioză, fiind uneori chiar complementare sau reciproc transmutabile:

«Am putut să descopăr și o artă în care capricienii sunt neîntrecuți, încât mi-e teamă că niciun oraș din Regatul Marii Britanii sau din Europa n-ar reuși să-i învingă, dacă ar intra într-o asemenea înfruntare cu Cetățuia Soarelui. Mă gândesc la felul cum își decorează străzile, ieftin și extrem de variat ca inspirație, cu hârtii și gunoaie. Arta asta, după câte am observat, este practicată de toată suflarea locului și nici n-ar putea fi închipuită fără un larg sprijin popular.»

Litota n-are aici nicio dificultate și nicio ezitare pentru a trece dezinvolt în contrariul ei, pentru a bascula într-o clipită la antipodul ei, în hiperbolă, sub-declararea în supra-declarare, *understatement* în *overstatement.* Alineatul început mai sus continuă firesc, fără întrerupere:

«Dimineața, străzile sunt curate, după ce gunoierii de la miezul nopții au făcut tot ce stă în puterile lor omenești ca să pregătească orașul pentru fața lui artistică de fiecare zi. În scurtă vreme însă, odată cu cei dintâi trecători, care sunt capricienii cu somn scurt, sau cei nevoiți să iasă cu câinii la plimbare, încep și primele semne de lucrare artistică: ici un pachet gol de țigări, colo un pahar de plastic, călcat în picioare să i se dea formă de stea, dincolo o pungă mototolită după ce și-a mutat în stomacul vreunui înfometat brânzoaicele sau vreo altă gustare zorită, mai încolo câțiva scuipați lângă niște pamflete [ziare, gazete – n.n.] cu miros proaspăt de tiparniță, după ce-au fost răsfoite în grabă prin vreo stație de trăsură publică [autobus, tramvai – n.n.] și aruncate chiar acolo, pe jos. Din loc în loc, începe să apară și contribuția câinilor nebunatici și jucăuși, fie așa cum o scapă pe trotuar artiștii aceștia de rasă animală, fie cu colaborarea omului, care din nebăgare de seamă calcă pe produsul original, întipărind pe asfalt o formă întâmplătoare, la care câinele nici nu s-ar fi putut gândi. Lucrarea continuă cu spor, unele ore aducând pe trotuare mai multe mărturii artistice decât altele, iar până seara întreg orașul arată ca o nesfârșită operă de artă [...].»

Din *understatement* se trece fără prag despărțitor în *overstatement* și atunci

când este evocată o „sărbătoare ce-ar putea fi numită a Tuturor Veștilor" [Ziua presei? – n.n.], când este celebrat accesul liber și nelimitat la informație:

«Iar veștile puteau fi aduse sub ochii larg deschiși ai capricianului doar de miile de pamflete nou apărute, când fiecare ins din Cetățuia Soarelui se abona la câte zece, douăzeci sau chiar mai multe, cât îl ținea punga și curiozitatea. Am aflat că umblau atunci bieții poștași cocârjați sub saci ca Santa Claus al nostru, ducând în fiecare dimineață tone de hârtii pe care trebuiau să le presare prin cutiile poștale ale insularilor, încât nu e de mirare că s-au plâns de nenumărate ori că intră în spital de atâta efort, cerând bani mai mulți și de la Poștă, și de la abonați, și amenințând că-și aruncă sacii în Dembowitz dacă nu li se înțelege necazul.»

Sau în pasajul (de la paginile 48-49) pe care autorul însuși l-a ales pentru a-l mai sublinia încă o dată, concluziv, pe ultima copertă a *Călătoriei în Capricia*:

«I-am spus gazdei că mă întrebam foarte serios dacă țara lor putea avea vreo nădejde de înaintare cu oameni atât de lipsiți de suflet pentru treburile ei. Lipsiți mai ales de dorința de a osteni fiecare acolo unde crede că ar fi destul de priceput și, totodată, unde ar fi mai mare nevoie de el. Începeam din nou să mă îndoiesc de sănătatea neamului aceluia de insulari care vorbesc mai mult decât pun mâna și promit cu totul altceva decât sunt ei în stare să se țină de cuvânt. Iar o țară unde dulgherul leagă bârnele de acoperiș cu sforicele fiindcă îi e lene să facă doi pași mai încolo, până la cutia de cuie și piroane, unde fierarul își lasă jarul revărsându-se din vatra încinsă ca să dea el fuga la damigeana cu tărie și să stea la taifas cu vecinii, unde felcerul amestecă otrăvurile în leacuri la buna și sfânta întâmplare, pe motiv că merge și-așa, o asemenea țară lesne se duce de râpă, de ajung celelalte să-și rădă în pumni de ea și s-o arate cu degetul. Iar urmașii acestor trândavi vor fi și mai trândavi, ai nepăsătorilor vor fi și mai nepăsători, ai nevolnicilor – și mai nevolnici, ai prefăcuților și mai prefăcuți, încât țara nici nu va mai trebui împinsă de dușmani să se dărâme, se va dărâma ea singură, dintr-o dată sau încetul cu încetul, iar capricienii or să șadă mirați pe ruinele ei fumegânde, nevenindu-le să creadă și întrebându-se de ce i-a pedepsit Dumnezeu, aducându-i la așa mare nenorocire. Nici nu-i de mirare, am spus, că firme mici din Tramontana, din Glubbdubdribb ori din Republica Oregan or să vrea și chiar or să fie în stare să cumpere Capricia pe nimic, dacă nu cumva vor trebui capricienii să mai dea și din buzunarele lor ca să fie cumpărați. Ba chiar să se roage de alții să-i cumpere!»

Pe scurt, o carte cât se poate de gravă, în ciuda aparențelor zâmbitoare, un scriitor ajuns la apogeul virtuozității de maestru în arta cuvântului, o carte admirabilă și o lectură delectabilă.

Cornel **Robu**

Călătorii miraculoase și prietenoase

Semnele unui discurs liric bine articulat sunt evidente în fiecare poem din CĂLĂTORIILE DIN BALANSOAR, ed. Limes, Florești -Cluj, 2012, ultimul volum de versuri semnat de Mircea Opriță.

Este o carte plină de poeme cu "morala la purtător", așa cum își și intitulează unul din cele treisprezece (sic) texte poetice.

Din fiecare poem se revarsă seva proaspătă și diafană a unei pedagogii superioare.

Miraculosul, paradoxalul, hiperbola, satira blândă se adăpostesc rând pe rând în paginile acestei cărți pentru copii și copilărie, călătoria fiind un drum care trebuie parcurs, pentru a observa lumea, dar și a descoperi și pricepe înțelesurile adânci ale rânduielilor din natură.

Balansoarul este mijlocul prin care ajungi la istoriile "insolite", spuse calm și suav, ca „la gura sobei", de către un povestitor bonom și hâtru, cel mai adesea fiind tatăl, iar uneori bunicul.

Spațiul geografic în care au loc întâmplările povestite este cel carpato-dunărean (*Raul vrăjit; Fabulă cu morala la purtător; Gogonele de vară; Mănăstiri într-un picior; Ce nume îi dăm lui Grivei?*), unul planetar sau galactic (*Călătorie din balansoar; Arbore genealogic; Alte călătorii din balansoar; Haihui prin computer*).

Râul privitor și cutreierător al unei „felii de zare" este adorat de poet pentru „copilăria lui întortocheată și jucăușa", pentru oglindirea cumpănită în el a marginilor lumii, pentru că

"Râsul îi e de mătase zlobie
Plânsul îl ține cât fluturarea clipei
între ce-a fost și ce-o să mai fie"

Un dialog pentru "supremație" este purtat în „Fabulă cu morala la purtător", între drumul asfaltat și pădurea din apropiere, fiind, de fapt, o înfruntare între zona idilică, patriarhală, curată, „de la țară" și modernism.

Morala este cinică și ucigătoare:

"Te intrebi gânditor, răsucind securea
în care termenii fabulei își caută nașul
aici sfârșește orașul și începe pădurea?
ori pădurea sfârșește, și începe orașul"

Arcul poetic atinge cote foarte înalte în VORBE-N VÂNT , unde universul casnic, al conviețuirii la bloc, este văzut prin ochii unui puști plin de fantezie și farmec, și care-și rostește cu emfază și siguranță tot felul de întâmplări năzdrăvane și fantastice:

"am uitat să vă spun că de pe bloc
se vede soarele stând la cină,
ieri mânca pere și busuioc ,
astăzi franzelă cu slănină "

sau

"cum m-au trimis pe mine iar
și încă zorit de la spate,
să caut crocodil la pahar
și picioare de melc afumate !
Mai era un singur melc pe tarabă,
crocodilul cică plecase"